

” EI TARTTE AUTTAA”

Liikuntaan liittyvät auttamiskäyttäytyminen ja moraalivalinnat nuorilla
Reima Lehti

Liikuntapedagogiikan
pro gradu -tutkielma
Kevät 2000
Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Lehti Reima. ”Ei tarte auttaa”, liikuntaan liittyvät auttamiskäyttäytyminen ja moraalivalinnat nuorilla. Jyväskylän yliopisto. Liikuntapedagogiikan pro gradu -tutkielma, 2000, 76 s.

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, onko liikunnallisten 11 – 12 - ja 16 – 17 -vuotiaiden nuorten auttamiskäyttäytymisessä ja moraalisisissa valinnoissa eroa sukupuolien, eri ikäryhmien ja urheilukilpailuihin osallistumisen välillä sekä miten nuoret perustelevat valintojaan. Lisäksi tarkastelin auttamiskäyttäytymisen yhteyttä moraalivalintoihin sekä tutkimuksen eri osatekijöiden yhdysvaikutusta auttamiskäyttäytymiseen ja moraalivalintoihin. Koehenkilöiden vastaukset käsiteltiin tilastollisesti ja vastausten perustelut puolestaan laadullisesti. Tutkimuksessa oli mukana 92 nuorta ja se toteutettiin lomakekyselynä.

Sukupuoli oli merkitsevin erotteleva tekijä nuorten auttamiskäyttäytymisessä ja moraalivalinnoissa. Tytöt olivat molemmissa ikäryhmissä auttavaisempia ja moraalisempia kuin pojat. 11 – 12 -vuotiaat tytöt olivat kaikkein auttavaisimpia, kun taas 11 – 12 -vuotiailla pojilla oli kaikkein matalin moraalit. Eri ikäryhmällä tai urheilukilpailuihin osallistumisella ei ollut merkitsevää vaikutusta auttamiskäyttäytymiseen tai moraalivalintoihin. Tuloksista voidaan kuitenkin havaita, että pojat saavuttavat saman moraalisen tason kuin tytöt vasta vanhemmassa ikäryhmässä. Lisäksi auttamiskäyttäytymisellä on heikko positiivinen korrelaatio moraalivalintoihin.

Auttamiskäyttäytymisen ja moraalivalintojen vastauksista perusteltiin 77 %. Sekä tyttöjen että poikien ryhmissä eniten auttamiskäyttäytymistä perusteltiin omalla sisäisellä auttamishalulla. Seuraavaksi eniten vastauksia perusteltiin yleisellä normilla/velvollisuudella sekä tilannesidonnaisuudella. Tytöille myös vastavuoroisuus oli tärkeä perustelu, kun poikien ryhmässä se puuttui lähes kokonaan. Moraalivalintoja perusteltiin sekä tyttöjen että poikien ryhmissä eniten rehellisyydellä. Seuraavaksi eniten vastauksia perusteltiin selvällä vilpillä sekä pienellä vilpillä. Vastavuoroisuus oli moraalivalinnoissakin lähes yksinomaan tyttöjen perustelu.

Tämän tutkimuksen perusteella tytöt näyttivät olevan auttamishaluisempia ja moraalisesti oikeudenmukaisempia kuin pojat. Tytöt olivat myös empaattisempia kuin pojat ja halusivat, että heitäkin autettaisiin vastaavassa tilanteessa. Lisäksi todettiin, että kilpailevat nuoret eivät olleet sen auttavaisempia tai moraalisempia kuin tavalliset liikunnan harrastajatkaan.

Asiasanat: liikunta, moraalinen harkinta, nuoret, prososiaalinen käyttäytyminen ja reilu peli.

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO	1
2. URHEILUN ARVOT, NORMIT JA HYVEET	2
2.1 Arvot nuorten urheilussa	6
2.2 Urheilun luonne moraalisesta näkökulmasta	8
3. PROSOSIAALINEN KÄYTTÄYTYMINEN	10
3.1 Auttamiskäyttäytyminen	11
3.2 Auttamiskäyttämisen motivaatiotekijät	13
3.3 Auttamiskäyttämisen kyvyt ja taidot	14
4. REILU PELI JA SEN MÄÄRITTÄMINEN	15
4.1 Nuorten näkemyksiä reilusta pelistä	22
4.2 Urheilun toimihenkilöiden, opiskelijoiden sekä kilpaurheilijoiden näkemyksiä reilusta pelistä	26
4.3 Muutokset reilussa pelissä	27
4.4 Oikeudenmukaisuus reiluna pelinä	29
4.5 Huippu-urheilu ja reilu peli	30
4.6 Väkivaltaisuus ammattijääkiekkoilijoilla	31
5. MORAALIN KEHITTYMINEN	33
5.1 Kohlbergin teoria lapsen moraalisesta kehityksestä	33
5.2 Käytännön esimerkkejä Kohlbergin teoriasta	36
5.3 Liikunta ja urheilu moraalin kehittäjänä	37
6. TUTKIMUSONGELMAT	39

7. TUTKIMUSMENETELMÄT	40
7.1 Koehenkilöt	40
7.2 Mittarit	40
7.3 Aineiston analyysit	41
7.4 Tutkimuksen luotettavuus	42
8. TULOKSET	44
8.1 Auttamiskäyttämisen yhteys sukupuoleen, ikään ja urheilukilpailuihin osallistumiseen	44
8.2 Moraalivalintojen yhteys sukupuoleen, ikään ja urheilukilpailuihin osallistumiseen	47
8.3 Auttamiskäyttämisen yhteys moraalivalintoihin	50
8.4 Auttamiskäyttämisen perustelevuus	51
8.5 Moraalivalintojen perustelevuus	58
8.6 Auttavainen ja moraalisesti oikeudenmukainen sekä auttamishaluton ja moraalisesti epäoikeudenmukainen nuori	66
9. POHDINTA	69
LÄHTEET	77
LIITTEET	80

1. JOHDANTO

Urheilua ja liikuntaa on pidetty ja pidetään edelleenkin hyvänä välineenä lasten kokonaispersoonallisuuden kehittämiseksi. Urheilun avulla on pyritty ohjaamaan nuoret kohti elinikäistä harrastuneisuutta sekä omaksumaan terveitä ja oikeudenmukaisia elämäntapoja. Urheiluseuroilla on yleensä reipas ja rehellinen maine, jota vanhemmatkin arvostavat ja näin uskaltavat laittaa lapsensa ammattitaitoiseen ohjaukseen.

Ympäröivä yhteiskunta on voimakkaasti muuttunut viimeisten kymmenen vuoden aikana ja samoin myös oma urheiluelämämme. Urheilu on kaupallistunut paljon ja uusia sekä monipuolisia lajeja tulee koko ajan lisää. Samaan aikaan myös urheilun vanhat perinteet ovat kokeneet uudistumista. Enää ei urheilla niin aktiivisesti työpaikan tai puolueen joukkueissa vaan pikemminkin omasta vapaasta tahdosta vailla sen suurempaa ideologista päämäärää. Nuorten esikuvatkin ovat useasti Paavo Nurmen ja Lasse Virenin sijasta ulkomaisia ammattiuurheilijoita, jotka eivät välillä kaihda väkivaltaisiakaan otteita. Elämän kiihkeä syke on ajanut urheiluakin yhä kilpailullisempaan suuntaan.

Kilpailullisuus ja kaupallisuus näkyy jo nuorten urheilijoidenkin mielipiteissä sekä asenteissa. Urheilun rehellisyys sekä iloisuus on saamassa uusia piirteitä ja uusia merkityksiä. Mielenkiintoni ja samalla myös tutkimuksen suunta kohdistuu nuorten tämänhetkisiin käsityksiin ja mielipiteisiin toisten auttamisesta sekä reilusta ja oikeudenmukaisesta pelistä urheilussa. Fair Play -sanakin on ollut käytössä jo vuosia myös meidän urheiluelämässämme mutta sen esilläolo ja sanoma ei ole tavoittanut suurta urheilevaa kansaamme toivotulla tavalla varsinkin, kun muualla elämässä joutuu jatkuvasti taistelemaan pärjätäkseen.

2. URHEILUN ARVOT, NORMIT JA HYVEET

Polven (1998) mukaan nykyistä yhteistä normiperustaa eivät enää sanele ideologiat tai uskonnot vaan yhteiskunnan sisällä toimivat yksilöt, jotka keskinäiseen keskusteluun ja dialogiin tukeutuen pyrkivät saavuttamaan yhteisymmärryksen arvoista ja normeista sekä yhteiskunnallisen järjestyksen periaatteista. Yksilön arvot määräytyvät intentioista, suunnitelmista, päätöksistä sekä teoista käsin. Arvot ovat siis ne seikat, jotka ajatteleva ja harkitseva ihminen tietojensa perusteella valitsee ymmärtäessään tekonsa seuraukset. Arvo on siis asia, johon tarkoituksenmukainen toiminta tähtää.

Airaksisen (1987) mukaan moraalien olemassaolo edellyttää preskriptiivisyys-, universaalisuus-, autonomisuus- ja ylivertaisuustekijöiden olemassaoloa. Airaksinen tarkoittaa preskriptiivisyydellä moraalien luonteessa kehottavaa tai käskevää sitoutumista johonkin, esimerkiksi oikeudenmukaisuuteen. Universaalisuus tai maailmanlaajuisuus tarkoittavat, että kaikkia ihmisiä tulisi koskea samat säännöt. Moraalien autonomisuudella puolestaan tarkoitetaan moraalien sisäisiä, ulkopuolisista lähteistä riippumattomia arvoja. Lopuksi ylivertaisuustekijä määrittelee moraalien ihmisille tärkeimmäksi asiaksi ja kaiken muun yläpuolella vaikuttavaksi arvoksi.

Arnoldin (1997) mukaan urheilu on moraalisen objektiivisuuden muoto, joka sisältää tiettyjä arvoja ja menettelytapoja, kuten reiluus. Näillä arvoilla ja menettelytavoilla on myös maailmanlaajuinen merkitys. Hän pitää urheilun moraalina perusarvoina yleismaailmallisuutta sekä tasapuolisuutta. Näin kaikilta urheiluun osallistuvilta odotetaan moraalista sitoutumista yhteisiin sääntöihin. Hänen mielestään moraalit urheilussa ei ole vain toimimista yleisesti tunnustettujen sääntöjen mukaan vaan myös osallistujan oma asenne sekä mielenkiinto moraalit kohtaan. (Arnold 1997)

Lee ja Cockman (1995) muistuttavat, että ei ole itsestään selvää, miten urheiluun osallistuvat ihmiset tulkitsevat reilun pelin ja urheiluhenkisyyden sekä liittyvät ne omaan käyttäytymiseensä. He erottelevat uskomukset, asenteet sekä arvot, kunkin omaksi osakseen. Heidän mukaansa uskomukset viittaavat tiedostettuihin ja havaittuihin asioihin tai tapahtumiin, joita voidaan luonnehtia sanomalla: ”mitä se todella on”. Asteet puolestaan ovat tunteellisia ilmauksia edellisistä havainnoista, joita voidaan tulkita sanomalla: ”kuinka hyvää tai pahaa se on”.

Arvot sisältävät yksilölliset arviot uskomusten tärkeydestä, ja jokaisella ihmisellä on oma tärkeysjärjestyksensä. Arvoja voidaan luonnehtia sanomalla: ”kuinka merkityksellinen se on”. (Lee ja Cockman 1995) Ei myöskään ole selvää, että jokainen ihminen edes ajoittain ajattelisi arvoja, niiden suhdetta omaan toimintaansa, yhteiskuntaan tai historiaan. Ei myöskään ole uskottavaa, että aina ja kaikkialla ihmiset ”luonnollisesti” perustelisivat toimiaan viittaamalla arvoihin tai niiden puutteeseen. Ihminen voi aivan hyvin ajaa vain omaa tai muun ryhmän etua siten, että hän laskelmoi järkevimmän tavan saavuttaa oma hyvä päämäärä. Tätä kutsutaan egoismiksi, jolla tarkoitetaan suuremman merkityksen antamista omalle edulle kuin muiden edulle (Airaksinen 1994).

Bockrath ja Franke (1995) tiedustelivat tutkimuksessaan, onko urheilussa arvoja lainkaan? Alkuun he kuitenkin muistuttivat, kuten P. de Coubertin oli sanonut: ”Olympiahenkisyys ei ole pelkkä rakenne, se on ajatuksen taso”. Tämä toteamus mielessä pitäen, päästään mielestäni urheilun moraalikeskustelun ehkä mielenkiintoisimman ongelman ääreen. Epäselvää on, että toimivatko ihmiset kilpaurheilussa tai urheilussa yleensä, yhteiskunnan moraalisten periaatteiden mukaan aivan luontaisesti vai pelkästään niin sanotun ”urheilun moraalin” velvoittamana, jossa oikeutus teoille on määritelty säännöissä tai annettu muualta ulkopuolelta. (Bockrath ja Franke 1995)

Bockrathin (1995) mielestä arvojen merkittävyys riippuu vain yksilön omista toimista, huolimatta siitä, ovatko arvot sosiaalisesti tunnustettuja vai eivät. Samoin myös erilaiset urheilutilanteet ovat arvosidonnaisia. Ne ovat joko ulkoisia tai yhteydessä yksilön sisäisiin arvovalintoihin, jolloin ne saavat eettisen merkityksensä. Urheilutilanteilla ei ole itsessään mitään erityistä arvosidonnaisuutta. Vaikka ne saattavat olla arvokkaita joissain tilanteissa, niin oletettujen moraalisten arvojen valossa, ne eivät voi kuitenkaan koskaan muodostaa omaa arvoaan. (Bockrath 1995)

Lumerin (1995) mukaan normi on useissa tapauksissa sosiaalinen pakko ja suurin osa väärinkäytöksistä rangaistaan. Hän myös jakaa normit yleisiin normeihin (formal norm), jotka ovat yleisesti hyväksytyjä sekä niitä rikkoviin normeihin (informal norm), jotka poikkeavat yleisestä moraalikäsityksestä. Hänen mielestään moraalille on luonteenomaista se, että se voidaan moraalisesti oikeuttaa sekä se, että moraalit on yleismaailmallinen, jolloin se on sovelias kaikkialla eikä vain paikallisesti.

Tärkeimpänä moraalisenä normina Lumer pitää sopimusten noudattamista. Tämän normin perimmäisenä tarkoituksena on suojella osapuolten yhteistyötä. Yksipuolinen sopimuksen rikkominen johtaa usein vastapuolen suurempaan hyötyyn ja on näin vastoin reilun pelin henkeä. Muita moraalisia normeja ovat loukkaantumisen sekä muiden loukkaavien toimenpiteiden estäminen. Nämä normit ovat myös osa kirjoitettua lakia (corpus juris), joten ne ovat yleisiä moraalisia normeja (formal norms). Lumer pitää moraalisten normien osana myös sellaista käyttäytymistä, joka on enemmän kuin vain velvollisuuden täyttämistä. Tällainen käyttäytyminen (supererogatory acts) on myös hyvin lähellä altruismia. (Lumer 1995)

Lumerin (1995) mukaan sopimusten noudattaminen koskee urheilutapahtumien kaikkia osapuolia, eikä vain jotain tiettyä ryhmää. Esimerkiksi katsojat viettävät ansaittua vapaa-aikaansa seuraamalla jotain urheilutapahtumaa ja ovat suurimmaksi osaksi myös maksaneet näkemästään. Vastaavasti urheilijat saavat palkkaa suorituksistaan ja siitä, että mahdollistavat jännittävän pelin. Näin urheilijoiden on pyrittävä pitämään lupauksensa ja tarjottava katsojien rahoille vastinetta, kun taas katsojat puolestaan lupautuvat arvostamaan hienoja suorituksia sekä olemaan esimerkiksi buuaamatta vastapuolen tehdessä maalin.

Lumerin (1995) mukaan myös reiluus on moraalinen normi urheilussa. Hän tulkitsee reilouden kolme ulottuvuutta: tasapuolisen mahdollisuuden, sääntöjen noudattamisen sekä anteliaisuuden moraalisten normien osaksi. Kappaleessa, reilu peli ja sen määrittäminen, tarkastellaan lähemmin niitä asioita, joita reiluus ja reilu peli sisältävät mutta tässä yhteydessä tarkastelen hieman Lumerin määrittelemiä normeja, joihin reiluus liittyy.

Reiluus tasapuolisena mahdollisuutena sisältää mm. kieltäytymisen epätasaisesta edusta, joka voi ilmetä esimerkiksi tenniskentällä, jossa vastapuolen pelaaja voisi joutua pelaamaan koko ottelun aurinkoa vasten. Toinen tasapuolisuutta heikentävä tekijä on doping, jonka haittavaikutukset yksilölle sekä koko urheilevalle yhteisölle ovat kaikkien tiedossa. Sääntöjen noudattaminen on toinen Lumerin mainitsema moraalinen normi, joka koskee niin pelaajia kuin katsojakin. Kolmas reilouden ulottuvuus on anteliaisuus tai jalomielisyys, joka voi ilmetä esimerkiksi jalkapallokentällä pallon ulos potkaisuna, kun vastustaja on loukkaantunut.

Pitää kuitenkin muistaa myös ihmisluonnon egoistinen puoli, jolloin panosten kasvaessa reiluus jää vähemmälle huomiolle, tällöin altruistiset teot nousevat vieläkin arvokkaimmiksi. Esimerkkinä mainittakoon, jos ihmisen sosiaaliset hyödyt ovat henkilökohtaista tappiota suuremmat, niin anteliaisuudesta tulee eräänlainen moraalinen velvollisuus. Mutta, jos sosiaalisen hyödyn sekä henkilökohtaisen tappion suhde muuttuu sosiaalista hyötyä vähentävään suuntaan, niin silloin myös anteliaisuus vähenee. (Lumer 1995)

Heinilänkin (1974) mukaan urheilukilpailu on sopimuksenvarainen, sääntöjen avulla hahmotettu käyttäytymismalli. Poikkeaminen näistä säännöistä muuttaa väistämättä kilpailun joksikin muuksi kuin se oli alun perin tarkoitettu ja aiheuttaa häiriön sen säätelyssä. Urheilun kirjoitettuja sääntöjä täydentävät reilun pelin eli ns. fair play – säännöt. Heinilän mielestä nämä kirjoittamattomat säännöt edustavat urheilun moraalialia, koska ne tavallisesti määrittelevät sen, mikä urheilutilanteissa on oikeaa ja väärää käyttäytymistä eettisessä mielessä; lisäksi ne määrittelevät kilpailun ”oikean” urheilullisen tarkoituksen. Edelleen hän jatkaa, että reilun pelin säännöt peilaavat todennäköisesti myös yhteiskunnan kehitysmoraalia eli niitä käsityksiä, jotka määrittelevät yleisesti eettisesti hyväksytyyn tai kiellettyyn käyttäytymisen yhteiskunnassa. (Heinilä 1974)

Heinilän (1974) mukaan voitaneen myös sanoa, että kirjoittamattomat säännöt ilmentävät urheilun eetosta eli sitä, missä hengessä kamppailua voitosta käydään. UNESCO:n silloinen pääjohtaja René Maheu ilmaiseekin asian seuraavasti: ”Samoin kuin mitään urheilukilpailua ei voi olla ilman voittamisen halua, samoin sitä ei voi olla ilman sääntöjä tai etiikkaa. Juuri nämä säännöt, jotka ohjaavat urheilua, ja tämä etiikka, joka sitä opastaa, erottaa urheilun siitä armottomasta kamppailusta, jonka tunnemme sodan nimellä...”. (Heinilä 1974)

Arnoldin (1997) mukaan sellaiset urheilulliset teot, joita ei ole edellytetty säännöillä tai mitenkään muutoinkaan yksilön ulkopuolelta, ovat reilun pelin parhaita ilmentymiä. Teot, joiden motiivina ovat sellaiset hyveet, kuten anteliaisuus, jalomielisyys sekä huoli toisista ihmisistä, eivät ole vain henkilökohtaisesti arvokkaita vaan auttavat myös luonnehtimaan urheilun moraalialia ja etiikkaa ihan käytännössä.

MacIntyre (1985) luonnehtii hyveen seuraavasti: ” hyve on opittu ominaisuus, jonka hallinnan tai toiminnan tarkoituksena on saavuttaa ne yksilön sisäiset päämäärät, joita hän pitää tärkeinä. Hyveen puute vastaavasti estää tehokkaasti kyseisten päämäärien saavuttamisen.” Hän myös toteaa, että hyveitä voi oppia ainoastaan sosiaalisessa kanssakäymisessä. Toiseksi saavutettuja hyveitä voidaan ylläpitää vain yhteisöissä, jossa ympäröivät ihmiset vahvistavat yksilön omia moraalisia uskomuksia. Kolmanneksi, vain elämällä ja osallistumalla yhteiseen toimintaan, yksilö oppii tarvitsevansa tiedot ja taidot sekä moraalisen toiminnan. (Arnold 1997)

2.1 Arvot nuorten urheilussa

Cruz, Boixados, Valiente sekä Capdevila (1995) tutkivat nuorten, 12 – 16 -vuotiaiden, espanjalaisten jalkapalloilijoiden yleisiä arvoja lomaketutkimuksella sekä haastatteluilla. 40 jalkapalloilevalle poika juniorille esitettiin kolme erilaista moraalista ongelmaa, joihin heidän piti vastata a) miten jalkapalloilijat yleensä toimisivat, b) miten saman sarjan pelaaja toimisi kyseisissä tilanteissa sekä c) miten haastateltava itse toimisi kyseisissä tilanteissa.

Tutkimuksen moraaliset ongelmat koskivat maalintekotilannetta, vastustajan jalkoihin potkimista puolustustilanteessa sekä ratkaisua tilanteessa, jossa omalla joukkueella on pallo ja vastustajan pelaaja makaa loukkaantuneen näköisenä kentällä. Viimeisen ongelman tulos parani kohtaan (c) mennessä, kun sitä katsotaan moraalisen oikeudenmukaisuuden valossa. 65 % haastatelluista ilmoitti, että jalkapalloilijat yleensä potkaisivat pallon ulos kentältä. (B) kohdassa tulos oli 72,5 % ja kohdassa (c) 90 %. Tutkimukseen osallistujilla oli muutoinkin korkeammat arvot reilun ja rehellisen pelin puolella kohdassa (c) kuin epäurheilijamaisella puolella.

Kolmen moraalisen ongelman perusteella nuorten arvot jaettiin 13 erilaiseen osaan, joista tärkeimmäksi nousi voittaminen (93 %), toiseksi tärkein oli taitojen näyttäminen (88 %) ja kolmantena oli joukkueen etu, johon liittyi myös sääntöjen vastainen peli 80 %:n osuudella. Yhtä tärkeänä kuin joukkueen hyöty, pelaajat pitivät tasapuolisuutta sekä oikeudenmukaisuutta (80 %). Vähemmälle huomiolle jäivät kuitenkin sellaiset arvot, kuten sosiaalinen arvostus (25 %), yhdenmukaisuus ja peli-ilo (15 %).

Tulosten jakauma olisi saattanut olla hieman toisenlainen, jos jokainen moraalinen ongelma olisi analysoitu erikseen. Reilun pelin arvot sekä arvot, jotka heijastivat huolta muista pelaajista, olivat pelaajille kuitenkin tärkeitä ja nämä arvot olivat mukana 60 –80 prosentilla vastaajista, arvosta riippuen.

Lee ja Cockman (1995) tutkivat myös nuorten, 12 – 16 -vuotiaiden tenniksen ja jalkapallon pelaajien arvoja moraalisten esimerkkien avulla. Tutkimuksen koehenkilöt olivat englantilaisia poikia, joista 60 pelasi jalkapalloa ja 33 tennistä. Varsinaisia tuloksia he eivät esittäneet mutta jakoivat 18 urheiluun läheisesti liittyvää arvoa viiteen eri kategoriaan, joita ovat: pätevyyteen, itseilmaisuuksiin, ihmissuhteisiin, moraalisiin valintoihin sekä sosiaalisuuteen liittyvät arvot. Monet vastaajat pitivät kuitenkin tärkeänä, että peli olisi reilua ja he valitsisivat mieluummin reilun pelin kuin pelillisen menestyksen. Monelle vastaajalle oli myös tärkeää, että he saivat nauttia pelistä ja urheilu tarjoaisi heille mahdollisuuden itsensä toteuttamiseen.

Mielke ja Bahlke (1995) tutkivat nuorten urheilijoiden keskeisiä arvoja ja sitä, että eroavatko ne urheilua harrastamattomien nuorten arvoista. Lisäksi tutkittiin, oliko erilaisella vapaa-ajan viettotavalla merkitystä arvoihin. Tutkimukseen osallistuvat nuoret olivat saksalaisia ja iältään 16 – 18 -vuotiaita. Mielke ja Bahlke jakoivat erilaiset arvot kahteen kaksisuuntaiseen kategoriaan. Ensimmäisessä parissa ovat vastakkain perinteiset arvot, kuten sääntöjen mukaisuus tai perinteisyys, sekä muutosvalmius, johon voidaan lukea esimerkiksi vapaus tai itsenäisyys. Toinen vastakohta käsittelee reiluutta, kuten rehellisyyttä tai tasapuolisuutta, sekä itsekorostusta, kuten rohkeutta tai itsevarmuutta.

Tulosten mukaan nuoret urheilijat ymmärtävät paremmin tasapuolisuutta, reiluutta, rehellisyyttä ja oikeutusta kuin urheilua harrastamattomat. Saman suuntaisia tuloksia saatiin myös toverillisuuden, onnellisuuden sekä terveyden osalta. Urheilijoiden ja urheilua harrastamattomien välille ei kuitenkaan saatu tilastollisesti merkitsevää eroa arvovalinnoissa.

Toisessa tutkimuksessa Mielke ja Bahlke vertasivat nuorten urheilijoiden arvoja tavallisiin nuoriin, jotka harrastivat esimerkiksi musiikkia tai jotain muuta vapaa-aikanaan. Tutkimuksessa oli mukana 320 nuorta 13- ja 17 -ikävuoden väliltä. Nuoret oli jaettu neljään ryhmään, joita olivat yksilö- ja joukkueurheilijat, musiikin harrastajat sekä muihin harrastuksiin osallistuvat. Suurin ero arvoissa oli yksilöurheilua harrastavien sekä muihin harrastuksiin osallistuvien välillä. Joukkueurheilua ja musiikkia harrastavilla tulokset olivat yhdenmukaisempia, eikä merkitsevää eroa ollut.

Itsekorostusta luonnehtivissa arvoissa musiikkia harrastavat nuoret antoivat vähemmän painoarvoa sellaisille arvoille kuin osaavuus ja rohkeus. Vastaavasti joukkueurheilua harrastavat nuoret pitivät näitä arvoja tärkeinä. Kaiken kaikkiaan reiluuteen liittyvät arvot olivat kaikkein tärkeimpiä jokaisessa ryhmässä.

2.2 Urheilun luonne moraalisesta näkökulmasta

Fraleigh (1984) tarkastelee urheilun moraalista luonnetta viiden erilaisen osa-alueen kautta. Näitä urheilun osa-alueita ovat 1) urheilutapahtuman päämäärät, 2) voittaminen ja häviäminen, 3) sääntöjen toiminta ja niiden merkitys, 4) suhde vastustajaan sekä 5) urheilutapahtuman arvot. Urheilutapahtuman päämäärät hän jakaa puolestaan kolmeen erilliseen tavoitteeseen. Ensimmäisenä tavoitteena on saavuttaa jokin tietty toiminnan taso, voitto, voiton tavoittelu tai pelkästään itse rehellinen kilpailu. Toisena tavoitteena hän ilmaisee, että kaikkien osallistujien tulisi luoda yksilölliset päämäärät omien tavoitteidensa saavuttamiseksi. Kolmantena tavoitteena hän mainitsee, että toivottavasti kaikki osallistujat eivät valitse henkilökohtaiseksi päämääräkseen vain voiton tavoittelua.

Jokaisessa kohdassa Fraleigh painottaa oikeita toimia hyvän urheilutapahtuman luomiseksi. Jokaisella yksilöllä on kuitenkin erilaiset tavoitteet ja päämäärät osallistuessaan urheilutapahtumaan, joten nämä tavoitteet eivät välttämättä ole aina sopusoinnussa hyvän ja moraalisesti oikeudenmukaisen urheilutapahtuman kanssa. Hyvän urheilutapahtuman luominen liittyy läheisesti myös eräiden reilua peliä koskevien tutkimusten määritelmiin kaikkien tasapuolisen osallistumisen mahdollistamisesta (mm. Franke 1995 ja Ebbeck, Gibbons & Weiss 1995).

Edelleen Fraleigh (1984) esittää voittamisen ja häviämisen urheilutapahtuman toiminnallisena osana, tietyn tavoitteen erityisenä perusteena, jonkin urheilutapahtuman päämäärän saavuttamisena tai saavuttamattomuutena, jonkin ulkoisen motiivin vaikutuksena sekä voiton tavoitteluna että tappion tuottamisena. Näin ollen voittamisella tai häviämällä on molemmilla, tavoitteista riippuen, erilainen merkitys urheilutapahtuman rakenteessa.

Säännöt ovat Fraleighin mielestä olennainen osa hyvää urheilutapahtumaa. Näitä sääntöjä voidaan ymmärtää paremmin, mikäli tarkastellaan lähemmin urheilutapahtuman oleellisia sääntöjä, osallistujien asenteita sääntöjä kohtaan, sääntörikkomuksia sekä tahallisten sääntörikkomusten problematiikkaa. Urheilutapahtuman osa-alueista, suhde vastustajaan voidaan nähdä joko esteenä tai mahdollisena yhteistyötahona. Esteenä ollessaan, vastustaja on osallistujan sekä osallistujan päämäärän välissä, kun puolestaan yhteistyötahon muodossa, vastustaja nähdään pikemminkin aktiivisena toimijana ja samaan tavoitteeseen pyrkijänä.

Viimeisessä osassa Fraleigh (1984) jakaa urheilutapahtuman arvot taloudelliseen, terveydelliseen sekä sotilaalliseen osaan. Ihmisten erilaiset arvot sekä arvostukset jaottelevat urheiluakin vallitsevien mieltymysten suuntaan. Toisille urheilun tärkein arvo on raha, toisille terveydellinen elämäntapa ja kolmannelle osapuolelle aggressiivisuus tai taktinen päätöksenteko. Silti eräs urheilutapahtuman luonnollisimmista asioista olisi, että osallistujat huomaisivat molemminpuolisen mahdollisuuden sekä oikean tiedon tärkeyden keskeisenä arvona. Tämän ymmärtäminen, yhdessä muiden hyvän urheilutapahtuman osatekijöiden kanssa, auttaa saavuttamaan yhä parempia urheilutapahtumia. (Fraleigh 1984)

3. PROSOSIAALINEN KÄYTTÄYTYMINEN

Kahilan (1993) mukaan sosiaaliseen käyttäytymiseen liittyvää positiivisten ilmentymien yleiskäsitettä kutsutaan prososiaaliseksi käyttäytymiseksi. Käyttäytyäkseen prososiaalisesti yksilön on ymmärrettävä toisen yksilön tarpeet ja toiveet sekä toimittava niiden mukaisesti. Prososiaalisten käyttäytymismuotojen tarkoituksena on tuottaa, edistää tai ylläpitää toisen yksilön fyysistä ja psyykkistä hyvinvointia. Edelleen hän mainitsee, että prososiaalinen käyttäytyminen käsittää sellaisia käyttäytymismuotoja kuten yhteistoiminta, lahjoittaminen, ystävyuden ylläpitäminen ja auttaminen. (Kahila 1993) Bar-Tallin (1976) mukaan prososiaalinen käyttäytyminen on auttamista, odottamatta korvausta tai palkkiota toiminnastaan. Se voidaan jakaa myös kahteen osaan: a) prososiaalinen käyttäytyminen sen itsensä takia ja b) prososiaalinen käyttäytyminen hyvityksenä ilman palkkiota. Ensimmäistä toimintaa kutsutaan altruismiksi ja toista hyvitykseksi tai vastavuoroisuudeksi.

Kahilan (1993) mukaan prososiaaliseen käyttäytymiseen liittyy läheisesti myös altruistinen, eli toiset huomioon ottava, käyttäytyminen. Kaikilla yksilöillä on kuitenkin erilainen kyky ja erilaiset taipumukset vastata altruistisesti toimintatilanteissa. Yksilö käyttäytyy altruistisesti tuntiessaan empatiaa toista ihmistä kohtaan. Sanotaan, että empatia kehittyy primitiivisistä emotionaalisista reaktioista, jotka ovat hyvin tyypillisiä pienelle lapselle sekä erilaisten ehdollisten kokemusten ja niistä syntyneiden käsitysten myötä. (Kahila 1993) Prososiaalinen käyttäytyminen on puhtaimmillaan vain sellaisissa tilanteissa, joissa yksilöt ovat vapaita tekemään omat auttamispäätöksensä, eikä niihin vaikuta mitkään ulkopuoliset pakotteet tai velvollisuudet. (Bar-Tal 1976)

Kahilan (1993) mukaan prososiaalisen käyttäytymisen yhtenä osa-alueena on auttamiskäyttäytyminen. Painotettaessa konkreettista auttamiskäyttäytymistä kyse on sosiaalisen käyttäytymisen toiminnallisesta tekijästä. Jos taas keskitytään sosiaalisen käyttäytymisen affektiiviseen puoleen, kyse on altruismista ja empatiasta. Kahila muistuttaakin, että auttamiskäyttäytymiseen liittyy kuitenkin aina affektiivinen tekijä, psykologisessa auttamisessa (toisen huomioon ottaminen, toisesta välittäminen, kannustaminen ja innostaminen) sekä myös auttamishalukkuuden yhteydessä.

Lisäksi kognitiivisen tekijän on todettu olevan sosiaalisen käyttäytymisen perustana, sillä sen myötä yksilö suuntaa motiivejaan auttamiskäyttäytymisen toiminnalliselle ilmentymiselle. (Kahila 1993) Useat tutkimukset ovat myös osoittaneet, kuten Rubinin ja Schneiderin (1973) tutkimuskin, että mitä altruistisempaa käyttäytymistä nuoret osoittavat, sitä paremmat sosiaaliset taidot sekä korkeampi moraalinen kehittymisen taso heillä on. Samansuuntaisiin tuloksiin pääsivät myös Emler ja Rushton (1974 ja 1975) tutkimuksissaan. Kognitiivisen kehitysteorian mukaan nuoret lapset eivät käyttydy altruistisesti, koska heidän kognitiivinen kypsyytensä ei vielä ole siihen valmis. (Bar-Tal 1976)

3.1 Auttamiskäyttäytyminen

Kahilan (1993) mukaan auttamiskäyttäytyminen on siis prososiaalisen käyttäytymisen osa-alue. Se on luonteeltaan altruistista ja sisältää mielenkiinnon toista ihmistä kohtaan, toisen ihmisen huomioon ottamisen, huolenpidon ja kiintymyksen. Tällaisen toiminnan vastakohtia ovat luonnollisesti aggressiivinen käyttäytyminen, vahingon tuottaminen ja itsekkyyden osoittaminen. Kahila jakaa auttamiskäyttäytymisen jakamiseen, antamiseen, avustamiseen, tukemiseen ja lohduttamiseen. Kuitenkin on vaikeaa määritellä auttamiskäyttäytymisen tarkoituksperiä, koska on mahdotonta täsmentää motivaatioon liittyvää perustaa auttamiselle joka tilanteessa. Se voi olla seurausta lukuisista motiiveista, kuten kiitollisuudenvelasta, velvollisuudentunnosta, pyynnöstä tai uhkaukseen mukautumisesta, palkkion odottamisesta tai hyvityksestä.

Kahila (1993) tarkentaa auttamiskäyttäytymiseen liittyviä motivaatiotekijöitä ja toteaa, että auttamiskäyttäytyminen usein määritellään välineeksi saavuttaa palkkioita, jotka voivat olla materiaalisia, sosiaalisia tai jopa itsensä vahvistamista mutta se voidaan määritellä myös sosiaalisista normeista ohjautuvaksi. Tämän lähestymistavan mukaan yksilöt auttavat koska he mukautuvat normeihin, jotka vaativat auttamista. He noudattavat prososiaalisten normien vaatimuksia ulkoisen paineen takia mutta myös siksi, että he sisäistävät normit. Keskeisiä normeja ovat sosiaalisen vastuuntunnon normi, joka vaatii auttamaan toisia, antamisen normi, joka vaatii auttamaan itseisarvonsa takia, sekä vastavuoroisuuden normi, joka vaatii yksilöä auttamaan niitä, jotka ovat vuorostaan auttaneet muita.

Kahila (1993) mainitsee teoksessaan kaksi auttamiskäyttäytymistä selittävää tekijää, jotka ovat sosiaalinen vastuuntunto sekä vastavuoroisuus. Sosiaalinen vastuuntunte vaatii yksilön antamaan apua jokaiselle sitä tarvitsevalle ottamatta huomioon muita seikkoja. Vastavuoroisuus puolestaan tarkoittaa sitä, että avunsaaja auttaa vastavuoroisesti joskus auttajaansa. Edelleen vastavuoroisuuteen liittyy epäsuorasti kiitollisuudenvelka, epämiellyttävä tiedollinen olotila, joka pysyy tietoisuudessa niin kauan kunnes velka on maksettu.

Avunsaaja, joka tietää saavansa tilaisuuden vastavuoroiseen auttamiseen ei ole valmis vain hakemaan ja hyväksymään apua vaan enemmän kuin mielellään antaa vasta-apua. (Krishnanan 1988) Edelleen Kahila (1993) mainitsee auttamiskäyttäytymiseen liittyviä komponentteja ja nimeää ne seuraavasti: auttamismotivaatio, auttamistilanteen tunnistaminen, auttamistaidot, auttamistoimenpiteiden suorittaminen sekä syyt olla auttamatta. (Severy ja Davis 1971)

Polvi (1998) jatkoi Kahilan (1993) aloittamia tutkimuksia prososiaalisesta käyttäytymisestä ja tutki suomalaisia 11 - 17 -vuotiaita nuoria Kuopiosta, Padasjoelta, Pieksämäeltä sekä Porvoosta. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää organisoitua urheilua ja omatoimista urheilua harrastavien sekä liikuntaa harrastamattomien nuorten prososiaalinen käyttäytyminen, arvojen priorisointi ja moraalinen harkinta sekä niiden väliset yhteydet eri ryhmissä. Suurinta koettua auttamishalukkuutta/pätevyyttä osoittivat organisoitua urheilua harrastavat tytöt. Puolestaan urheilua harrastamattomat nuoret ja varsinkin 17 -vuotiaat harrastamattomat osoittivat selvästi suurempaa itsekkyyttä kuin urheilua harrastavat. Tärkeimmäksi arvoksi koehenkilöt luokittelivat tosi ystävyuden, jossa ei ollut eroja ryhmien välillä. Vähäisempää huomiota sai esimerkiksi sosiaalinen arvostus, jota 17 -vuotiaat pojat arvostivat kuitenkin enemmän kuin 17 -vuotiaat tytöt. 17 -vuotiaille tytöille itsekunnioitus oli tärkeämpi arvo kuin 11 -vuotiaille tytöille ja pojille.

Omatoimisesti urheilua harrastavat arvostivat enemmän vapautta, eli vapautta valita ja tehdä omia päätöksiä, kuin organisoitua urheilua harrastavat. Urheilua harrastamattomat arvostivat enemmän älykkyyttä kuin omatoimisesti urheilevat nuoret.

Puolestaan moraalisisessa harkinnassa suurimmat erot ryhmien välillä olivat tilannekohtaisessa altruismissa ja aggressiivisuudessa. Tytöt olivat altruistisempia kuin pojat ja 17 -vuotiaiden ikäryhmä altruistisempi kuin 11 -vuotiaiden ikäryhmä. Polven mukaan myös organisoitua urheilua harrastavat pojat olivat taipuvaisempia aggressiivisiin reaktioihin kuin urheilua harrastamattomat pojat. Huomioitavaa oli myös, että kilpailuihin osallistuminen ei ollut erotteleva tekijä aggressiivisuuden ilmenemisessä. (Polvi 1998)

3.2 Auttamiskäyttämisen motivaatiotekijät

Kahilan (1993) mukaan sympathy on yleinen ominaisuus, joka toimii altruismin ja auttamiskäyttämisen motivaationaalisenä perustana. Mutta myös auttajan kyvyt, taidot ja ominaisuudet, havaitut autettavan ominaisuudet sekä olosuhteet auttamistilanteessa vaikuttavat yksilön motiiviin auttaa ja sitä kautta myös auttamiskäyttämiseen. Sekä lapset ja nuoret että aikuiset auttavat mielellään tilanteissa, joissa ei ole läsnä muita kilpailevia vaihtoehtoja tai vaivannäkö on suhteessa auttamiseen.

Kahila (1993) toteaa, että auttamiskäyttämisen prosessin ymmärtäminen on perusehtona selitettäessä auttamiskäyttämisen dynamiikkaa, koska yksilöt auttavat erilaisten motiivien seurauksena. Sekä positiivisten että negatiivisten tunnetilojen reaktiot ovat yhteydessä auttamiseen ja toimivat auttamiskäyttämisen motivaationa, ja kumpikin tunnetila voi helpottaa tai ehkäistä auttamista sen mukaan, miten yksilö ne sillä hetkellä tulkitsee. Edelleen hän jatkaa, että auttamiskäyttämisen kehittyminen kehittyy jaksoittain ja on riippuvainen kognition, sosiaalisen havainnoinnin, moraalisen arvioinnin ja motivaation kehittämisestä. Näin kehityksen myötä tulevat laadulliset muutokset ilmenevät toimintamotiiveina. Auttamistavoite saattaa kuitenkin heikentyä tai vahvistua kognitiivisten tai tilannekohtaisten tekijöiden takia. Tällaisia ovat esim. auttajan tietoisuus auttamistavasta tai tietoisuus auttamisen mahdollisesta pakonomaisuudesta. (Bar-Tal, Korenfeld ja Raviv 1985)

Kahilan (1993) mainitsee teoksessaan tutkimuksen (Midlarsky ja Hannah 1985), joka käsitteli lasten ja nuorten auttamiskäyttämistä hätätapausten yhteydessä. Tulosten mukaan lapset jättivät auttamatta, koska luulivat olevansa epäpäteviä auttamaan. Nuoret puolestaan jättivät auttamatta, koska he pelkäsivät joutuvansa kokemaan vastustusta ja tulevaisuutta näin torjutuksi.

Kahilan (1993) mukaan iällä ei ole todettu olevan erottelevaa vaikutusta auttamatta jättämiseen: ”lapset puolustavat kaiken ikäisinä auttamatta jättämisen hedonistisesta syystä”. (Eisenberg 1982) Samoin yksilöiden väliset erot olla auttamatta, heidän itsensä synnyttämien syiden takia, voivat olla vaikutusta kognitiivisten taitojen sekä olosuhteiden erilaisuudesta.

Kuitenkin Barnettin, Thompsonin & Schroffin (1987) mukaan koehenkilöt mainitsivat seuraavan syyn olla auttamatta kytkemättä sitä mihinkään tiettyihin olosuhteisiin, jossa auttaminen mahdollisesti voisi tapahtua: ”En haluaisi auttaa ketään silloin kun olen pahalla tuulella, koska en pitäisi silloin auttamisesta”. Kuitenkaan olosuhteita ja syytä ei aina voi selvästi erottaa toisistaan: ”En auttaisi toista henkilökohtaisissa ongelmissa, koska ne ovat hänen ongelmiansa eivät minun”. (Kahila 1993)

3.3 Auttamisen kyvyt ja taidot

Kahilan (1993) mukaan on mahdollista tunnistaa ne kognitiiviset, sosiaaliset, moraaliset ja motivaationaaliset taidot, jotka ovat perusedellytyksiä altruistiselle käyttäytymiselle. Bar-Tall (1982) erottaa tutkimuksessaan seitsemän taitoa: (Bar-Tall 1982)

1. kyky havaita vaihtoehtoiset toiminnat sekä niiden vaihtelevuus
2. kyky ennakoida yksilön ilmiäytymisen muoto
3. kyky ymmärtää aikomuksen tärkeys toiminnassa
4. kyky ymmärtää toisen ihmisen tarpeet
5. empatia
6. kyky päätellä moraalisesti hyväksytyjen periaatteiden mukaisesti
7. itsensä ohjaamisen kyky.

Edelleen Bar-Tal (1982) mainitsee että yksilöillä on eri määrä näitä kykyjä ja taitoja ja ne ovat myös eri ihmisillä erilaisia. Tämän vuoksi yksilöt eroavat toisistaan myös taidoissaan ilmaista auttamiskäyttäytymistä. Ja toisaalta se, kuinka paljon yksilö auttaa, ei ole yhteydessä hänen kykyihinsä. (Kahila 1993)

4. REILU PELI JA SEN MÄÄRITTÄMINEN

Arnoldin (1984) mukaan reilun pelin käsite on saanut alkunsa peleistä, joita pelattiin 1800-luvulla Englannin hienostokouluissa. Peleissä korostui selvästi urheiluhenki, jota pyrittiin kunniallisesti noudattamaan, sillä eihän ollut soveliasta rikkoa sovittuja sääntöjä. Sama urheiluhenkkinen sävy oli myös sanoilla ”amateurism” ja ”Olympism”.

Arnold (1997) toteaa myös, että samaan aikaan urheilu nähtiin myös ihmisen persoonallisuuden kehityksen kannalta suotuisaksi toiminnaksi. Clarendon Komissio toteaa Englannin hienostokouluista laatimassaan raportissa vuodelta 1864 seuraavaa: ”heidän rakkautensa terveelliseen urheiluun ja liikuntaan, auttaa Englantilaisen herrasmiehen persoonallisuuden muotoutumisessa”. Vastaavasti Oxfordissa, muuan Bishop Selwyn, piti huomionarvoisena seikkana, että kristillisyydellä oli suora yhteys fyysiseen ulottuvuuteen. Näin hän määritteli silloin fyysisen aktiivisuuden: ”harjoittelu on tulevaisuutta varten, ihmisellä on korkeampiakin tarkoituksia kuin kriketin pelaaminen tai veneen veto. Urheilu on osa moraalista harjoitusta, joka on välttämätöntä, jotta ihminen voisi tehdä hyvät työnsä”.

Jo Olympialiikkeen synnystä lähtien urheilu on nähty osana moraalista toimintaa. Bockrath (1995) toteaa, että osa urheilun moraalisisista tavoitteista ja päämääristä voidaan ilmaista erityisen urheilueettisen hengen ”sport Ethos” mukaisesti. Näitä tavoitteita hän pitää myös moraalisen liikuntakasvatuksen lähtökohtina. Seuraavat persoonalliset hyveet, kuten rohkeus, tahto suoriutua, auttavaisuus, kaverin kunnioittaminen, yhteiskunnan sääntöihin sopeutuminen sekä omatoimisuus kuuluvat Bockrathin mukaan urheilueettiseen henkeen. (Bockrath 1995)

McIntosh (1979) laati luettelon reiluun peliin liittyvistä tavoiteltavista ominaisuuksista. Määritelmä sisälsi neljä kohtaa, joista ensimmäisessä edellytettiin rehellistä, vilpitöntä ja kunniaakasta asennetta vastustajaa kohtaan vaikka he eivät pelaisi reilua peliä. Toisena tavoiteltavana ominaisuutena pidettiin joukkueoverin kunnioittamista. Kolmantena reilun pelin osa-alueena oli vastustajan kunnioittaminen, riippumatta olivatko vastustajat voitolla vai häviöllä. Vastustaja nähtiin myös olennaisena osana urheilun toverillisuutta. Viimeisenä kohtana McIntosh mainitsee tuomarin kunnioittamisen. (McIntosh 1979)

Arnold (1984) jakaa urheiluhengen kolmeen erilaiseen lähestymistapaan. Ensimmäisenä urheiluhenki nähdään sosiaalisen yhteisymmärryksen tai -yhteisön muotona. Tarkoituksena oli levittää ja edistää reilunpelin henkeä läpi maailman sosiaalisen ja moraalisen hyvinvoinnin muodossa. Sanonta: ” ei väliä voititko vai hävisitkö pääasia, että osallistuit peliin”, valottaa sitä käsitystä, että se tapa, jolla pelattiin on yhtä tärkeä kuin itse tulos. Arnold lainaa myös Rawlsin (1988) ajatuksia pelistä yksinkertaisena yhteisön toimintana. Ollessaan tekemisissä sääntöjen kanssa pelaaja on myös yhteydessä hyväksyntään ja yhteistyöhön. Tässä menettelytavassa ovat jokaisen pelaajan erinomaisuus ja nautinto täydentämässä kaikkien hyvyttä.

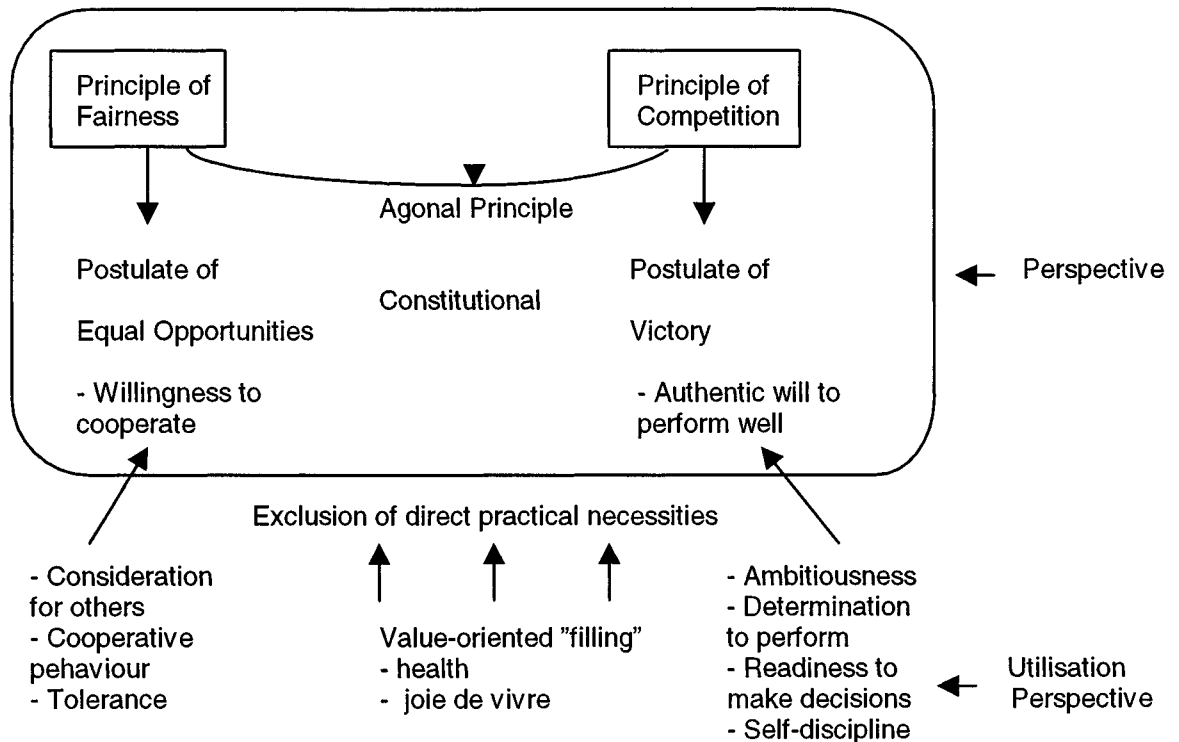
Urheilu sosiaalisen yhteisön muotona ei ole pelkästään yhteisön pelisääntöjen noudattamista vaan myös molemminpuolisen tyydytyksen, yhteistoiminnan ja arvokkuuden arvostamista elämäntapana. Sosiaalinen yhteisö näkee urheiluhengen keskeisenä tarkoituksena suojella ja ylläpitää veljellisiä suhteita, jotka voivat syntyä urheiluun osallistumisesta. Tämän lisäksi tarkoituksena on olennaisesti olla yhteydessä urheiluun itseensä. On tärkeää korostaa sitä, ettei sosiaalisen yhteisön näkemystä urheiluhengestä nähdä pelkästään sosiaalisena ryhmätoimintana ja käytännön harrastamisena vaikka tällainen vaikutelma voikin syntyä. Mieluummin se pitäisi havaita yhteisön yksilöiden omiksi toimiksi, jossa toveruudella ja ritarillisuudella on keskeinen osa.

Toiseksi Arnold näkee urheiluhengen mielihyvän edistäjänä. Keatingin analyysiin perustuva näkökulma vertailee urheilun ja kilpaurheilun merkitystä. Urheilulla on aina jonkinlainen suunta ja välitön loppu sekä aito hauskuus ja iloisuus, jota hallitsee jalouden ja kohtuullisuuden henki. Kilpaurheilussa puolestaan voiton tavoittelu tapahtuu omistautumisen, uhrautumisen sekä sitoutumisen hengessä. Urheiluhenki on enemmän kuin yksinkertaista sääntöjen noudattamista eikä sitä ole hyvä myöskään ymmärtää niinä hyveellisyyksinä, joita yleisesti ihailaan eli: rohkeuteen, kestävyteen, sinnikkyteen, kylmäverisyyteen, itsekontrolliin, -luottamukseen sekä itsekunnioitukseen. Mieluummin sen voisi ymmärtää noina moraalisisina tapoina, jotka pääsääntöisesti ja luonteenomaisesti ovat tekemisissä anteliaisuuden ja jalouden kanssa.

Kolmantena urheiluhengen osa-alueena Arnold pitää epätietokkyttä, jolloin urheiluhengi nähdään enemmänkin motivaationa epätietokkääseen toimintaan toisia ihmisiä kohtaan. Airaksinen (1987) kutsuu epätietokkyttä altruistiseksi lähestymistavaksi ja vertaa sitä egoismiin. Puhtaassa egoismissa jokainen ihminen huolehtii vain omista eduistaan ja oikeuksistaan. Kenelläkään ei ole oikeutta puuttua asiaan.

Altruistinen lähestymistapa puolestaan lähtee aivan päinvastaisesta suunnasta, jolloin jokaisen ihmisen tulee huolehtia ennen kaikkea toisten ihmisten eduista ja pitää omansa toissijaisena. Egoismia tai altruismia ei ehkä koskaan nähdä esiintyvän puhtaimmillaan mutta Arnoldin mainitsema epätietokkyys urheiluhengen ilmentymänä voi tulla esiin jopa nykypäivän urheilussa. Hyvänä esimerkkinä voisi olla hiihtäjä, joka antaa sauvansa kilpakumppanilleen katkenneen tilalle, jotta tämä voisi hiihtää maaliin saakka. (Arnold 1984)

Franke (1995) listaa edellytyksiä kilpaurheilun riippumattomuudelle omassa kuviossaan (Kuvio 1.), jonka keskeisenä ajatuksena on ”Agonal Principle”. Tämä periaate on välttämätön ja luontainen osa itsenäisen kilpaurheilun moraaliselle luonteelle. Siinä yhdistyvät paradoksaalisesti kilpailun sekä tasapuolisen mahdollisuuden vaatimukset. Franke näkee kilpaurheilulla myös niin sanotun toiminnan ”moraalisen” rakenteen, joka mahdollistaa avoimesti yksilöiden rehentelyn omista hyvistä suorituksistaan, samalla kuitenkin tuottamatta vahinkoa toisille. Tämä edistää persoonallista kasvua mutta samalla takaa tasapuoliset mahdollisuudet ja reilun kohtelun muille osallistujille sekä siten on tarpeen myös sosiaalisen vastuuntunnon kehittämisessä.

Kuvio 1. Itsenäisen kilpaurheilun olosuhteet (Franke 1995)

Ebbeck, Gibbons ja Weiss (1995) käsittelevät artikkelissaan toimia lasten moraalisen kasvun kehittämiseksi Fair Play for kids -mallilla, joka oli suunnattu liikunnanopettajille, jotka kehittävät opetussuunnitelmia. Artikkelissaan he myös siteerasivat Kanadan Fair Play komission listaamia kasvatuksellisia toimia, joiden avulla tutkittiin nuorten asenteita ja käyttäytymistä reiluun peliin kasvatettaessa. Heidän mukaansa kasvatukselliset toimet olivat seuraavat: sääntöjen kunnioittaminen, tuomareiden ja heidän päätöksensä kunnioittaminen, vastustajan kunnioittaminen, kaikkien tasapuolisen osallistumisen mahdollistaminen sekä pyrkimys itsehillintään tilanteessa kuin tilanteessa.

Pappin ja Prisztokan (1995) mukaan tutkijoiden ja käytännön kasvatustyötä tekevien tulisi tällä liikuntakasvatuksen kentällä huomata urheilun merkittävyys persoonallisuuden kasvulle ja näin suunnata suurempi huomio eettiseen käyttäytymiseen urheilussa. Ne arvot, joita lapset nykyään saavat ovat hyvin erilaisia kuin perinteiset reilun pelin arvot. Heidän mukaansa reilun pelin säännöt ovat seuraavat: Rehellinen, lojaalinen, päättäväinen ja arvokas käyttäytyminen vaikka vastustaja toimii epärehellisesti; toverin kunnioittaminen; vastustajan kunnioittaminen olivatpa he sitten hävinneet tai voittaneet.

Samalla tietäen, että he ovat olennaisia kumppaneita, joiden kanssa tulee olla hyvät välit huolimatta ottelun lopputuloksesta; ottelun voittaminen puhtaasti ilolla ja tietoisesti hylätä pelin voittamisesta saavutetut hyödyt; tuomarin kunnioittaminen ja sujuva yhteistyö hänen kanssaan; vaatimattomuus voitettaessa ja tyyneys hävitessä peli; osoittaa jatkuvaa inhimillistä käytöstä; noudattaa kirjoitettuja ja kirjoittamattomia sääntöjä pelin aikana; hylätä epäoikeudenmukainen etu tai hyöty; yhteisöllinen käyttäytyminen; kunnioittaa ja suojella yhteistä omaisuutta; ilmaista kansallistunnetta ja itsekunnioitusta sekä lopuksi vaalia ja vahvistaa oman maan hyvää mainetta.

Kuchlerin mielestä vastustajaan on suhtauduttava kuin omaan kumppaniin, pyrittävä säilyttämään peli-ilo, kiinnitettävä huomiota sääntöjen noudattamiseen, edistettävä tasapuolisen mahdollisuuden toteutumista, ei korosteta voittoa muita osa-alueita voimakkaammin, asennoiduttava oikein sekä voittoihin että tappioihin, kohdistettava kaikki energia vain suoritukseen, kieltäydyttävä kunnioittamatta ja epätasaisista eduista sekä autettava vähentämään epäoikeudenmukaisuutta. (Lumer 1995)

Vallerand, Deshaines, Currier ym. (1996) määrittivät urheiluhengen kolme ulottuvuutta, jotka ovat: urheiluhenkisen käyttäytyminen, urheiluhenkisen orientaatio eli yksilölliset erot käyttäytymisessä sekä urheiluhengen kehittyminen, joka puolestaan tarkoittaa niitä prosesseja, jotka johtavat em. yksilöllisiin eroihin. Tekijät jakoivat urheiluhenkisen käyttäytymisen viiden pääluokan alle. Ensimmäinen luokka sisälsi urheiluun sitoutumisen kunnioittamisen, toinen luokka sisälsi negatiiviset asenteet urheilussa, kolmannessa luokassa olivat sääntöjen ja toimitsijoiden kunnioittaminen, neljäs luokka sisälsi hyvien tapojen mukaisen käyttäytymisen sekä viides ja samalla viimeinen luokka piti sisällään vastustajan kunnioittamisen.

Urheiluun sitoutumista selittivät seuraavat määritelmät: osallistuminen kaikkiin harjoituksiin ja peleihin, ei luovuteta virheiden jälkeen, yritetään kunnolla aina, kun ollaan peleissä tai harjoituksissa, totellaan valmentajaa vaikka aina ei tekisikään mieli totella sekä saadaan aitoa ilo kilpailuista. Negatiivisia asenteita urheilussa selittivät pelivälineen heittelemisen häviämisen jälkeen, heikompien pelitovereiden pilkkaaminen, vastustajan pelin tahallinen estäminen sekä pelaaminen puhtaasti pelkkä voitto mielessä.

Kolmannen luokan alla olivat sääntöjen ja toimitsijoiden kunnioittaminen, joita selitettiin seuraavilla määritelmillä: Ei kosta vastustajan tekemiä virheitä, pysyy rauhallisena oman virheensä jälkeen, kunnioittaa sääntöjä vaikka vastustaja rikkoo niitä, tunnustaa rehellisesti omat virheensä sekä ei valita tuomareiden tuomioista jälkikäteen.

Neljännelle luokalle oli tunnusomaista hyvien tapojen mukainen käyttäytyminen, joka ilmeni kättelynä aina pelien jälkeen, omien joukkueovereiden rohkaisemisena heidän virheensä jälkeen sekä pyrkimällä aina olemaan hyvä häviäjä.

Viidennen luokan määritelmät kuvaavat vastustajan kunnioittamista, joita tekijöiden mukaan ovat pelivälineen lainaaminen vastustajalle, pelin pelaaminen mieluummin kuin tyytyminen luovutusvoittoon, mikäli vastustaja on myöhässä sekä kieltäytyminen omista eduista vastustajan loukkaantuessa.

Pilz (1995) tutki 12 - 14 -vuotiaiden jalkapalloilijoiden asenteita ja mielikuvia reilusta pelistä. Saamiensa vastausten perusteella hän määritteli reilun pelin käytännön näkökulmasta kolmeen erilaiseen käyttäytymismalliin. Ensimmäisenä on *Informal Fair Play*, jossa syötetään palloa myös joukkueen huonoimmalle pelaajalle ja pelataan ilosta sekä hovin vuoksi. Toinen käyttäytymismalli, *Formal Fair Play*; noudatti tarkasti olemassa olevia sääntöjä, joiden mukaan pelattiin ja kolmas malli, *Fair Foul*, oli tyypillistä pelitavalle, jossa pelattiin sääntöjen rajamailla ja samalla pyrittiin olemaan vahingoittamatta vastustajaa vakavasti.

Heringer (1990) määrittelee reilun pelin omalla neljällä luokallaan. Reilua peliä on kaikki mikä ei ole epäreilua, epäreilua on myös kaikki, joka tuhoaa reilun pelin hengen, reilun pelin henki on kaikkien pelaajien yhteinen päämäärä sekä tarkoituksena on pelata ja voittaa pelaamalla. (Pilz 1995)

Venkulan (1998) mukaan Fair Play on yksilön kykyä ymmärtää yleisinhimillisesti merkittävien suvaitsevaisuuden, solidaarisuuden ja samanarvoisuuden arvojen sisältöä. Nämä reilun pelin arvot on myös suomalainen jalkapalloyhteisö valinnut omiksi Fair Playn lähtökohdikseen. Reilu peli on jatkuvaa ja toistuvaa pyrkimystä ilmaista näitä arvoja kaikessa peliin liittyvässä toiminnassa.

Fair Playn mukainen käyttäytyminen harjaantuu ihmiseen pelin kannalta sääntöjenmukaisen, joukkueen ja vastustajan kannalta oikeudenmukaisten ja yksilön kannalta reilujen tekojen jatkuvan toiston kautta. Tällainen harjaantuminen ei mitenkään eroa muusta urheilun harjoittelusta. Molemmissa on kyse useasti toistetuista teoista, joiden avulla pyritään tavoiteltavaa taitoa kehittämään. Useiden harjoittelukertojen kuluttua voi Fair Play upota syvälle pelaajien käyttäytymiseen ja fyysisten tekojen ilmentymänä saada aikaan luonnollisen ulottuvuuden. Luonnollisen toiminnan ulottuvuudeksi ymmärrettynä Fair Play ei voi jäädä pelkiksi tyhjiksi sanoiksi ja tarpeettomiksi säännöiksi, vaan sen on ”tultava lihaksi” sekä yksilön omina toimintatapoina että joukkueen pelaamisen tyylinä ja laatuina. Jotkut nykyaikaiset ajattelijat ovatkin maininneet termin: ”inkarnoitunut kognitio”.

Tällä termillä he tarkoittavat tietämystä, joka on saavutettu oman toiminnan kautta ja joka vähitellen muuttuu persoonaan kuuluviksi tavoiksi. Fair -arvon on kaiken kaikkiaan paljastuttava play -toiminnassa, siis kaikissa teoissa ja tavoissa, joilla peliä pelataan, valmennetaan, tuomitaan tai luodaan pelaamisen edellytyksiä hallinnollisilla ratkaisuilla. (Venkula 1998)

Kaiken kaikkiaan reilu peli voidaan nähdä yhtenä urheiluhengen osa-alueena. Muita osa-alueita ovat mm. urheilutapahtumiin osallistumisen mukanaan tuoma liikunnan ilo sekä epäitsekäs toiminta eli altruismi. Liikunnassa reilun pelin mukainen toiminta voi ilmetä niin kilpailijoiden, toimitsijoiden, tuomareiden kuin tiedotusvälineidenkin toiminnassa. Näin reilu peli liittyy läheisesti myös urheilun etiikkaan. Kilpailijoiden on mm. kunnioitettava sääntöjä, vastustajia sekä tuomareita, toimitsijoiden on merkittävä tulokset rehellisesti ja oikeudenmukaisesti, tuomareiden on oltava puolueettomia ja lahjomattomia sekä tiedotusvälineiden välitettävä totuudenmukaista ja eettisesti hyväksyttävää materiaalia. Myös sellaiset persoonalliset hyveet, kuten auttavaisuus, yleinen kunnioitus kanssakilpailijoita ja toimitsijoita kohtaan sekä omatoimisuus edesauttavat reilun pelin mukaista käyttäytymistä. Lopuksi on vielä hyvä muistaa Venkulankin (1998) mainitsemat Fair Playn kolme perusarvoa, jotka ovat solidaarisuus, suvaitsevaisuus sekä samanarvoisuus.

4.1 Nuorten näkemyksiä reilusta pelistä

Kuten aikaisemminkin on jo ollut esillä, Pilz (1995) tutki 12 - 14 -vuotiaiden jalkapalloilijoiden asenteita ja mielikuvia reilusta pelistä. Saamiensa vastausten perusteella hän määritteli reilun pelin käytännön näkökulmasta kolmeen erilaiseen käyttäytymismalliin. Ensimmäisenä on *Informal Fair Play*, jossa syötetään palloa myös joukkueen huonoimmalle pelaajalle ja pelataan ilosta sekä hovin vuoksi. Toinen käyttäytymismalli, *Formal Fair Play*; noudatti tarkasti olemassa olevia sääntöjä, joiden mukaan pelattiin ja kolmas malli, *Fair Foul*, oli tyypillistä pelitavalle, jossa pelattiin sääntöjen rajamailla ja samalla pyrittiin olemaan vahingoittamatta vastustajaa vakavasti.

12 – 14 -vuotiaista vastaajista tapausta 1 kannatti 5.3 %, tapausta 2 37 % ja kohtaa 3 peräti 57.6 %. Nuorten antamista vastauksista esimerkkinä voisi mainita seuraavan: ”Reilupeli ei ole todellista, saadaksesi pallon sinun täytyy pelata rajusti ja joskus myös epärehellisesti. Reilua peliä pelaavilla ei ole mahdollisuuksia jalkapallossa.” Tutkimuksessa verrattiin jalkapalloilevia nuoria myös ihan tavallisiin koululaisiin. 38.9 % tavallisista oppilaista ja vain 18.9 % jalkapalloilijoista piti epärehellisenä toimintana maalin tahallisen estämisen juuri ennen rangaistusalueen rajaa. Tytöt näyttivät tutkimuksen valossa olevan rehellisempiä kuin pojat. Tämä on osittain seurausta sukupuolten erilaisesta kasvatuksesta.

Väkivalta ja epärehellinen peli ovat pikemminkin sääntö kuin poikkeus, kun tavoitteet pelissä ovat kilpailusuuntautuneita. Moraalinen oikeudenmukaisuus vähenee nuorissa iän sekä harrastuksen jatkumisen myötä. Vanhemmat nuoret ovat suvaitsevampia hyväksymään epärehelliset keinot pelissä. 4-6 vuotta jalkapalloa pelanneet hyväksyivät enemmän sääntörikkomuksia kuin 1-3 vuotta pelanneet. Junioreidenkin harrastuksen kilpailusuuntautuneisuuden korostaminen näkyy selvästi jo pelaajienkin asenteissa ja *Fair Foul* -tyyppinen käyttäytymismalli saa entistä enemmän suosiota.

Tutkimuksessa kiinnitettiin huomiota myös valmentajan tärkeään rooliin kasvattajana. Erään valmentajan antama esimerkkilausunto tukee nuortenkin ilmaisemia asenteita reilua peliä kohtaan; ”Henkilökohtaisesti kuvailisin reilua peliä kunnioitukseksi tuomaria, vastustajaa sekä joukkueovereita kohtaan. Tärkeissä peleissä reilu peli kuitenkin jää taka-alalle, koska haluan myös henkilökohtaisesti voittaa ja menestyä.”

Myös Heinilä (1974) tutki nuorten jalkapalloilijoiden mielipiteitä sekä asenteita reiluudesta omassa työssään, johon hän keräsi aineistoa suomalaisilta, ruotsalaisilta ja englantilaisilta 15 -18 -vuotiailta nuorilta. Tutkimus sisälsi useita kysymyksiä erilaisista pelitilanteista, joihin urheilijat vastasivat joko hyväksymällä tai tuomitsemalla tilanteen. Tulosten perusteella mielipiteet kategorioitiin ja niiden pohjalta voitiin luoda erilaisia faktoreita, kuten kovuus, jonka vastakohtana on lempeys, tai epärehellisyys, jonka vastakohtana on rehellisyys. Englantilaiset pelaajat jaettiin vielä ammattilaisiin ja amatööreihin, koska toiset pelaajat harjoittelivat selvästi ammattimaisesti.

Esimerkiksi kovaa peliä ilmentävään tilanteeseen, ”Nopea vastustaja täytyy pysäyttää keinolla millä hyvänsä, joko laillisesti tai laittomasti”, hyväksyttävästi vastasi englantilaisista ammattilaisista 55%, englantilaisista amatööreistä 37%, ruotsalaisista 60% ja suomalaisista 37%. Epärehellisyyttä ilmentävässä tilanteessa, ”Pelaaja koskettaa kädellä palloa, kun tuomari ei sitä huomaa”, vastausprosentit olivat 83%, 63%, 37% ja 50%. Tilanteessa, jossa kova peli on sallittua, kun vastustajakin pelaa kovaa, tuli selvimmän esille englantilaisten ja skandinaavien erilaiset moraalikäsitteet. Em. tilanteen hyväksyivät englantilaisista ammattilaisista 94%, amatööreistä 91%, ruotsalaisista 66% ja suomalaisista 72%.

Tässäkin tutkimuksessa nuorten moraalinen oikeudenmukaisuus sekä reilu peli vähentyivät vastaajien iän myötä. Nuorilta kysyttiin, olivatko he samaa mieltä siitä, että pelaajan on pelissä käyttäydyttävä reilun pelin hengen mukaisesti. Kaikista 15- vuotiaista vastaajista 40% oli reilun pelin kannalla, kun osuus 16 -vuotiaiden ryhmässä oli 29%, 17 -vuotiailla 30% ja 18 -vuotiailla vain 22%. (Heinilä 1974)

Liukkonen, Salminen ja Savonen (1992) mainitsevat tutkimuksen (1990), jossa selvitettiin suomalaisten nuorten eettisiä arvoja. Tutkittavat (N=1197) olivat SVUL:n talvisuurkisoihin ja TUL:n nuorisourheilijaleireille osallistuneet nuoret sekä Kajaanin, Kotkan, Jyväskylän ja Hämeenlinnan peruskoulun ja lukion oppilaita kaikilta luokkasteilta. Tutkimuksella pyrittiin vastaamaan seuraaviin kysymyksiin: 1) Eroavatko urheilijat ja ei-urheilijat moraaliltaan? 2) Miten sukupuoli, ikä, urheilulaji ja urheilujärjestösidonnaisuus ovat yhteydessä moraaliseen ajatteluun?

Tutkimus toteutettiin kyselylomakkeella, jossa nuoria pyydettiin vastaamaan 12 erilaiseen urheilutilanteeseen. Vastausvaihtoehdot kaikissa 12 kysymyksessä olivat: aina, lähes aina, joskus, vain harvoin ja ei koskaan. Tulosten perusteella yleisurheilijat edustivat korkeinta moraalista tasoa. Liukkonen kuitenkin huomauttaa, että joidenkin lajien vähäisen esiintymisen ja mm. vinon sukupuolijakauman vuoksi tuloksia voidaan pitää korkeintaan suuntaa-antavina. Lajiryhmittäin tarkasteltuna, yksilölajien edustajat edustivat korkeampaa moraalista ajattelua kuin joukkuelajien edustajat. 18 lajin joukosta, perinteisesti reilun pelin tutkimuksissa olleet joukkuelajit, jääkiekko ja jalkapallo olivat sijoilla 16 ja 18.

Kun urheilijoita tarkasteltiin omana ryhmänään, heidän ja ei-urheilijoiden välillä ei ilmennyt eroavaisuuksia, joten tutkimusten tulosten valossa ei nykyinen urheilukäytäntö näytä edistävän nuorten moraalista kehitystä. (Liukkonen ym.1992) Saman suuntaisiin tuloksiin päätyivät myös Mielke ja Bahlke (1995), jolloin he eivät voineet todeta tilastollista merkitsevyyttä urheilijoiden ja ei-urheilijoiden arvovalintojen eroissa.

Edelleen Liukkonen ym. (1992) mainitseman tutkimuksen mukaan tytöt edustivat selvästi korkeampaa moraalista ajattelua kuin pojat. Kuten Pilzin (1995) ja Heinilän (1974) tutkimuksetkin osoittivat, moraalit näyttää heikkenevän iän lisääntyessä. Liukkonen artikkelin tutkimuksessa heikoin moraalit taso oli 14 -15 -vuotiailla urheilijoilla sekä 16 – 17 -vuotiailla ei-urheilijoilla. Tutkimuksen ikäjakauma asettui 10- ja 17 -ikävuoden välille. (Liukkonen ym.1992)

Härkönen ja Miestamo (1993) tutkivat vanhempien ja lasten välisiä eroja pelimoraalissa. Tutkimuksen 99 nuorta olivat 11 – 15 -vuotiaita jääkiekkoilijoita silloisen JyP HT:n junioriedustusjoukkueista. Vanhempia edusti tutkimuksessa 72 miestä ja 20 naista, jotka 71 prosenttisesti sijoittuivat 37 – 45 -ikävuoden välille. Moraalia osa-alueittain tarkasteltuna, sääntörikkomusten osa-alue oli samansuuntainen sekä vanhemmilla että lapsilla.

Yli puolet molemmista ryhmistä ei ollut kertaakaan valinnut sääntörikkomusta edustavaa vastausvaihtoehtoa. Instrumentaalista aggressiivisuutta ilmeni molemmissa ryhmissä enemmän kuin sääntörikkomuksia, mikä vastaa jääkiekkoilun todellisissa tilanteissa ilmenevää alakulttuuria.

Tämä instrumentaalinen aggressiivisuus edustaa jääkiekolle ominaisia kovia otteita, joita pelaajat opetetaan käyttämään, ja joista vanhemmat eivät välttämättä aina ole selvillä. Odotetusti suurin osa vanhemmista ei valinnut kertaakaan reaktiivista aggressiivisuutta kuvaavaa vaihtoehtoa, mikä osittain selittyy aikuisten moraalisella kypsyydellä. Lasten impulsiivisempi käyttäytyminen näkyy herkempänä vääryyden kostamisena vastustajalle. Aikuisten moraaliseen tietoperustaan nojautuen, oli myös odotettua, että vanhemmat vastasivat reilua peliä koskeviin vaihtoehtoihin huomattavasti lapsia useammin.

Edelleen altruistinen asenne vastustajaa kohtaan oli vanhemmilla voimakkaampaa, sillä lapsista jopa yksi kolmasosa ei valinnut altruismia edustavaa vaihtoehtoa kertaakaan. Tutkimuksen tulostenkin mukaan voidaan iän todeta olevan paras pelaajia erotteleva tekijä erilaisissa moraalisisissa ratkaisuisissa. Pelaajista 10 – 11 -vuotiaat olivat johdonmukaisesti kaikissa osa-alueissa edustamassa moraalisinta joukkoa, kun taas vanhimmat ja kauimmin mukana olleet edustivat moraalisesti kehittymättömintä käyttäytymistä. (Härkönen ja Miestamo 1993)

Telama, Laakso & Heikkala (1995) tutkivat myös jalkapalloseurassa harrastavia 12 - 16 -vuotiaita nuoria, joita tutkimuksessa oli mukana kaikkiaan 60 henkilöä. Lomakekyselyssä nuoret joutuivat vastaamaan kahdeksaan erilaiseen urheilutilanteeseen, joissa tiedusteltiin heidän moraalisia valintojaan, tilanteen ratkaisun muodossa. Tutkimuksen tilanteet käsittelivät instrumentaalista-, aggressiivista- sekä prososiaalista käyttäytymistä. Instrumentaaliseen käyttäytymiseen kuuluvat esimerkiksi omat henkilökohtaiset ja tekniset virheet, kun taas prososiaaliseen käyttäytymiseen voisi lukea mm. altruismia.

Nuorille tarjotut vastausvaihtoehdot olivat saman suuntaisia kuin esimerkiksi Cruzin ym. (1995) tutkimuksessa, jossa he tiedustelivat nuorten moraalisia arvoja. Jokaiseen tilanteeseen tuli vastata kolmella tavalla, 1) miten yleensä tulisi toimia kyseisessä tilanteessa ja 2) miten heidän mielestään suurin osa ihmisistä toimisi sekä 3) miten itse toimisit kyseisessä tilanteessa.

Tulosten pohjalta näytti siltä, että sääntörikkomukset lisääntyivät pelin tärkeyden myötä ja samoin, kun kilpailun taso nousi niin reilu peli näytti unohtuvan. Jotkut olisivat totelleet sokeasti valmentajaa, joka käski vahingoittamaan vastustajaa mutta suurin osa oli kuitenkin reilun pelin kannalla.

Näin suurin osa nuorista oli sisäistänyt ainakin jonkinlaisen käsityksen reilusta pelistä. Suurimmassa osassa tilanteita, vastaajien käsitys sekä ihmisten yleisestä tilannetoiminnasta että omista ratkaisuksista, vastasivat hyvin toinen toisiaan. Muutamissa tilanteissa, esimerkiksi tilanteessa neljä, jossa puolustaja potkaisee hyökkääjää nilkoille, nuoret ilmoittivat, että yleisesti vain 9 % jättäisi tilanteen sikseen ja jatkaisi peliä, kun taas he itse noin 15 % osuudella jatkaisivat peliä. (Telama ym. 1995)

Telama ym. (1995) toteavatkin, että nykypäivän reilu peli näyttää olevan jonkinlainen sääntöjen rikkomisen taso mutta samalla kuitenkin vältetään vastustajan loukkaantumista. Heidän mukaansa reilun pelin alkuperäinen idea on yhä enenevässä määrin etääntymässä nykypäivän urheilusta. Samoin, mikäli nuorten moraalista kehitystä haluttaisiin edistää, tulisi nuorten itse saada asettaa rajat ja säännöt peleilleen sekä myös yhdessä ratkaista epäselvät tilanteet. Näin sekä pelien vastuu että sääntöjen kontrollointi olisi nuorilla itsellään eikä millään ulkopuolisilla tahoilla, kuten vanhemmilla tai muilla aikuisilla. Jos peli on vain ulkoa ohjattu niin on vaarana, että pelaajat luovuttavat sääntöjen kontrolloinnin myös pelin ulkopuolelle, ja toteavat että, ”on tuomarin tehtävä katkaista ja tuomita peli ” ja kaikki mitä tuomari ei näe on sallittu. (Telama ym. 1995)

4.2 Urheilun toimihenkilöiden, opiskelijoiden sekä kilpa-urheilijoiden näkemyksiä reilusta pelistä

Heinilän (1974) suorittama kokeilututkimus vuosina 1962-63 yritti selvittää urheilun toimihenkilöiden, seuratoimitsijoiden, valmentajien, liikunta-alan opiskelijoiden sekä aktiivisten kilpaurheilijoiden moraalikäsitteitä.

Tutkimukseen osallistui 426 miestä ja 100 naista. Tutkimuksen keskeiset ongelmat asettuivat viiden erillisen moraaliluottavuuden ympärille. Näitä moraaliluottavuuksia olivat: kovan pelin-, voittamisen-, etuilun-, yksilöedun- sekä joukkue-edun moraalit. Heinilä kuitenkin muistuttaa, että tutkimustuloksia ei ole lupa yleistää, koska tutkittavat eivät edusta tilastollisesti mitään laajempaa rajallista perusjoukkoa. Tulokset viittaavat vain oireellisesti siihen, että urheilijoiden, opiskelijoiden, valmentajien yms. joukossa esiintyy mahdollisesti vastaavanlaiset jakautumatendenssit ja säännönmukaisuudet.

Kovan pelin moraalinen hyväksyminen miehistä keskimäärin 25-30%, selvän enemmistön suhtautuessa siihen kuitenkin kielteisesti. Naiset puolestaan olivat yleisemmin kovaa peliä vastaan kuin miehet. Voittamisen moraalinen kannatus oli samansuuntainen ja -asteinen kuin kovan moraalisen kannatus: sekin oli vähemmistömoraaali. Enemmistö tutkituista näytti kannattavan etuillään moraalista ja miehet jonkin verran naisia yleisemmin. Etuillään moraalissa on kysymys jonkin sellaisen erityisedun hyväksikäytöstä ja hyväksymisestä, joka takaa yhdelle kilpailijalle muita paremmat voittamisen edellytykset; esim. kärkejuoksijan peesaus 5000 m:n juoksussa. Erityisesti yksilöedun moraaali oli naisten suosiossa ja he hyväksyivät yksilöedun moraalisen ainakin niissä kilpailutilanteissa, joissa ne joutuivat ristiriitaan kilpailun- tai yhteisöetujen kanssa. Lopuksi miesten selvä enemmistö hyväksyy mutta naisten kieltää joukkue-edun moraalisen. (Heinilä 1974)

4.3 Muutokset reilussa pelissä

Syyt reilun pelin muuttumiseen ovat varmasti varsin moninaiset eikä yhtä ja ainoata yhteistä nimittäjää varmastikaan löydetä. Selvää on kuitenkin, että yhteiskunta muuttuu ja oma urheiluelämämme sinä sivussa. Viestintä nopeutuu ja monipuolistuu sekä sen huomioarvo on kasvanut koko ajan. Samalla urheilu on joutunut tekemään itsestään tuotteen, joka markkinavoimien pyörteissä menestyisi. Tämä menestymisen pakko ja kilpailullisuuden ihannoiti on jättänyt urheilun muut arvot ja periaatteet vähemmälle huomiolle. Silmiinpistävää on myös ihmisten yleinen välinpitämättömyys ja yksilöllisyyden korostuneisuus, joka ilmenee esimerkiksi lasten kotiintuloaikojen puuttumisena tai peleissä vastustajan kunnioituksen puuttumisena.

Yhteiskunnalla ja koululla ei ole enää kasvattajana sitä arvovaltaa mikä heillä oli maailmansotien jälkeisenä aikana. Tämä ihmisten arvopohjan muuttuminen heijastuu koko yhteiskuntaan ja samalla myös urheiluelämään. Me emme voi lapsiltamme vaatia reilun pelin käytöstä, jos itse emme ole niihin sitoutuneet. Urheilussa on nykyään paljon kurittomuutta, väärinkäytöksiä, dopingia sekä korruptiota, joka osaltaan on hinta kaiken kaupallistumisesta.

Myös Bredemeier (1997) mainitsee kolme tekijää, jotka ovat osaltaan vaikuttaneet urheilun moraaliseen ilmapiiriin ja samalla muuttaneet urheilijoiden käsityksiä reilusta pelistä.

Näitä tekijöitä ovat kaupallisuus, motivaatioilmasto sekä tietynlainen peliajattelu eli ”game reasoning”. Kaupallisuuden korostuessa urheilusta on tullut katsojille suunnattua viihdettä ja itse urheilija sekä hänen arvonsa on jätetty vähemmälle huomiolle. Ennen urheilija nähtiin mielihyvän ja yllätyksellisyyden lähteenä ja hänestä tiedettiin kuka hän on. Nykyään urheilija nähdään pikemminkin välineenä ja uuden teknologian koekaniinina, jolloin väistämättä esiin tulee mm. doping. Kaiken kaikkiaan urheilu on muuttumassa subjektin toiminnasta objektin toiminnaksi katsojia varten.

Tähän liittyy myös monien urheilulajien sääntömuutokset sekä muutokset pelien alkamisajankohdissa, jolloin suurin päätävävalta alkaa olla televisioyhtiöillä. Televisioyhtiöt ovat myös voimakkaasti mukana päätettäessä uusista olympialajeista. Toinen urheilun moraaliseen ilmapiiriin vaikuttava tekijä on motivaatioilmasto. Nicholl's (1989) on maininnut, että henkilön tavoiteorientaatio vastaa hänen asenteitaan, uskomuksiaan sekä arvojaan, joka puolestaan osoittaa jotain yksilön maailmankatsomuksesta. (Bredemeier 1997)

Muun muassa Duda, Olson & Templin (1991) ovat tutkimuksissaan todenneet, että minä-suuntautuneet yksilöt ovat valmiimpia hyväksymään epäreilun käyttäytymisen urheilussa ja antavat oikeutuksen urheilijoiden aggressiiviselle käyttäytymiselle toisin, kuin tehtäväsuuntautuneet joukkueoverinsa. Kuten edellä jo sanoin on yksilöllisyyden korostaminen antanut tilaa minä suuntautuneille yksilöille, joiden tavoitteet ovat pitkälti kilpailusuuntautuneita ja tämä puolestaan sotii yleisiä Fair Play -periaatteita vastaan. (Bredemeier 1997)

Kolmas tekijä, jolla Bredemeier uskoo olevan vaikutusta urheilun moraaliseen ilmapiiriin on tietynlainen joukkueen jäsenten peliajattelu eli ”game reasoning”. Peliajattelu on moraalista sopeutumista urheiluelämään. Se on myös moraalista ajattelua, joka on yhteydessä enemmän moraalin yksilökeskeisempään puoleen, jolloin kilpailusuuntautuneisuus jälleen korostuu ja Fair Playn peräänkuuluttama suvaitsevaisuus jää pimentoon. Peliajatteluun liittyvä moniselitteisyys saattaa olla yksi tärkeimmistä moraalisisista ongelmista tämän päivän urheilussa. (Bredemeier 1997)

Amsterdamin pyöreän pöydän konferenssissa 11.4.1996 hyväksytty julistus urheilusta, suvaitsevaisuudesta ja Fair Playstä yrittää luoda puitteet omalta osaltaan suvaitsemattomuuden sekä väärinkäytösten vähentämiseksi osallistujamaissa, jotta uskomme puhtaan ja iloisen urheilun puolesta eläisi vielä jatkossakin. Osallistujien mielestä tärkeimmät keinot suvaitsevaisuuden ilmapiirin luomiseksi ovat seuraavat: Kasvatus, tietoisuus, osallistuminen, kannusteet, sanktiot sekä tiedonvälitys.

4.4 Oikeudenmukaisuus reiluna pelinä

Rawlsin (1988) mukaan yhteiskunta, jossa reiluksi peliksi käsitetyn oikeudenmukaisuuden periaatteet on tyydytetty, on, mikäli se vain yhteiskunnalle on mahdollista, vapaaehtoisuudelle perustuva yhteistoimintamalli. Se pyrkii ylläpitämään ne periaatteet, jotka vapaat ja tasa-arvoiset ihmiset itse hyväksyisivät reiluissa oloissa. Tässä tapauksessa sen jäsenillä on itsemääräämisoikeus. He ovat itse valinneet kannettavikseen tunnustamansa velvoitteet.

Reiluudella tarkoitetaan sitä, että rationaalisesti ajattelevat ja teoriasta hyvin perillä olevat henkilöt itse valitsevat itselleen moraalin ottaen kuitenkin huomioon sen, että he joutuvat itse elämään valintojensa mukaan. Mitä tehdyistä valinnoista seuraa, on reilu järjestys, josta kenelläkään ei pitäisi olla mitään valittamista. Valitut oikeudenmukaisuusperiaatteet koskevat vapauden ja hyvinvoinnin saavuttamista. (Rawls, 1988)

Reilu peli ja reilu järjestys ei aina johda esimerkiksi hyvinvoinnin tasajakoon ja voi välillä vaikuttaa epäreilulta. Ideaa voisi valottaa eräällä esimerkillä, jossa rahaa ja muuta hyvää on jaettava siten, että rikkaat saavat juuri niin paljon, että köyhien saama hyöty on suurimmillaan. On tilanteita ja tehtäviä, jotka vaativat erityisosaamista sekä ylimääräisiä resursseja. Lääkärin yhteiskunnallinen asema ja etuudet voidaan oikeuttaa, jotta sairaiden ja vanhusten saama etu kasvaa mahdollisimman suureksi. Tämän vuoksi lääkärit voivat olla rikkaita vaikka systeemi on reilu.

Urheilulajien säännöissä on myös kyse sovitusta pelisäännöistä, joita jokaisen pelaajan tulisi noudattaa. Jokaisella pelaajalla tulisi olla oikeus oikeudenmukaiseen ja rehelliseen peliin sekä samalla saada oikeudenmukaista kohtelua sekä tuomarin että vastustajien taholta.

Valitettavasti kaikki pelaajat, esimerkiksi kontaktilajeissa, eivät mielestään ole tehneet samanlaista moraalista valintaa tai sopimusta kuin toiset. Useasti heillä on vielä erilainen käsitys oikeudenmukaisuudestakin. Tällöin pelikentällä ei ole voimassa reilu sopimus, jota kaikki voisivat noudattaa vaan useasti tuomari joutuu omalla linjallaan määrittelemään reiluuden tason. (Airaksinen 1987)

4.5 Huippu-urheilu ja reilu peli

Volkwein (1995) tutki huippu-urheilun etiikkaa ja yritti selvittää, onko se pelkkä paradoksi. Hänen mukaansa huippu-urheilun eettiset ongelmat liittyvät keskeisesti voiton tavoitteluun hinnalla millä hyvänsä sekä eettisen ja moraalisen toiminnan vähentymiseen tai jopa niiden puuttumiseen. Tänä päivänä huippu-urheilussa on vallalla ns. epäeettinen käytäntö, johon liittyy väkivaltaa, huijaamista, huumeita, doping –aineita sekä paljon muuta. Volkwein jakaa huippu-urheilun yhteiskunnallisen perustelun mukaan kolmeen eri osa-alueeseen. Ensimmäinen on voittaminen hinnalla millä hyvänsä, toinen on menestyksen ylikorostaminen sekä kolmas on urheilijoiden keho epävarmuuden ilmentymänä. Viimeisellä kohdalla Volkwein tarkoittaa urheilijoiden riippuvuutta omasta ruumiistaan ja sen mahdollisesta haavoittuvuudesta esimerkiksi kiellettyjen lääkeaineiden käytön seurauksena.

Volkwein mainitsee myös, että moraalinen käytös perustuu yhteiskunnan arvoihin ja normeihin, ja siten etiikka puolestaan heijastaa tällaista käytöstä. Monet urheilijat esimerkiksi entisessä Itä-Saksassa toimivat mielestään moraalisesti oikein, koska yhteiskunnan arvot mahdollistivat meidän mielestämme ”epäurheilijamaisen käyttäytymisen”. Hän lisää myös, että tietty urheilueettinen käyttäytyminen on useasti vain tilannekohtaista ja urheilija, joka urheilutilanteessa toimii moraalisesti oikein, ei välttämättä toimi enää saman lailla urheilun ulkopuolella.

Volkweinin mukaan urheiluun ulkoapäin laaditut säännöt ja määräykset ovat usein ristiriidassa yhteiskunnan asettamien tavoitteiden kanssa, joten syntyneestä tilanteesta seuraa helposti ns. motiivikonflikti, jossa voiton ylikorostaminen jälleen voimistuu. Moniarvoisessa yhteiskunnassamme jokin tietty moraalinen periaate tai eettinen toiminta ei automaattisesti ole oikein kaikissa muissakin tilanteissa.

Täten ”vanha” sanonta, että urheilu kehittää persoonallisuutta ja moraalialia, ei ole enää yksinkertaisesti ja helposti siirrettävissä muihin elämän osa-alueisiin.

Volkwein (1995) mukaan reilua peliä ja rehellisyyttä pitäisi löytyä myös yhteiskunnalta, joka säättää ne rajat ja mahdollisuudet, joiden puitteissa huippu-urheilua toteutetaan. Huippu-urheilija on samalla monien muiden idoli, joten hänen edellytetään toimivan tiettyjen moraalisten periaatteiden mukaan. Ben Johnsonin doping –käry Soulin Olympialaisissa 1988 osoitti, että hän oli rikkonut urheilueettisiä periaatteita ja näin epäonnistui urheilijana. Automaattisesti suuri yleisö tuomitsi hänet myös ihmisenä. Harvoin vastaavanlaiseen kohteluun joutuvat muut yhteiskunnan esille nostamat kaksoispersoonallisuuden omaavat henkilöt kuten näyttelijät tai muut esiintyjät. Toisin sanoen, jos epäonnistuu roolissaan, niin ei välttämättä tee samoin yksityiselämässään.

Volkwein mukaan nykypäivän urheilijat eivät enää ole itsenäisesti ajattelevia ja päättäviä yksilöitä, vaan ainakin yhdysvalloissa, jo lukioikäiset urheilijat ovat valmentajien, hallintoelinten ja koulujen vaikutuspiirissä. Yleisö tarvitsee idoleita ja media yrittää tyydyttää yleisön tarpeet, jopa luomalla uusia tarpeita. Kun median ja nykyään myös urheilua seuraavan yleisön mielenkiinto urheilijaa kohtaa vähenee, jää hän usein oman onnensa nojaan. Päälimmäisenä mieleen tulee hiljattain edesmenneen Tarmo Uusivirran kohtalo.

4.6 Väkivaltaisuus ammattijääkiekkoilijoilla

Widmeyer ja McGuire (1997) tutkivat NHL-jääkiekkoilijoiden aggressiivisuutta kaudella 1987 – 1988. Tutkimuksessa oli mukana 840 divisioonan sisäistä ja eri divisioonien välistä peliä. Tuolloin sarjassa oli kolme viiden joukkueen ja yksi kuuden joukkueen divisioona. Kuuden joukkueen divisioonassa divisioonan sisäisiä otteluita saman vastustajan kanssa oli seitsemän kertaa ja viiden joukkueen divisioonassa kahdeksan kertaa. Joukkueet pelasivat myös kolme ottelua toisen divisioonan joukkueen kanssa. Aggressiivisuutta tutkittiin saatujen jäähyjen perusteella, jotka oli luokiteltu aggressiivisuudesta johtuvaksi. Mukana olivat kaikki tyypilliset jäähyarvoiset toimenpiteet, kuten tappelu, keihästys, ryntäys, laitataklaus, huitominen, kyynärpää taklaus jne.

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, vaikuttaako pelattujen otteluiden määrä pelaajien aggressiiviseen käyttäytymiseen. Taloudellistenkin syiden vuoksi maantieteellisesti läheiset joukkueet pelaavat useammin vastakkain kuin etäämmällä olevat joukkueet. Suomessakin on pelejä lisätty erityisillä välisarjoilla, joissa tietyt joukkueet kohtaavat toisensa muita useammin. Jo vuosien ajan mm. yhdysvalloissa lukuisat valmentajat, tiedotusvälineet sekä itse pelaajat ovat olleet huolissaan jääkiekon kasvavasta väkivaltaistumisesta. Samaa keskustelua on käyty myös suomessa ja kaudelle 1999 – 2000 tuomarilinjaa tiukennettiin ja kahden päätuomarin kokeilua jatketaan.

Widmeyerin ja McGuiren (1997) tutkimus osoitti selvästi, että aggressiivisten jäähyjen osuus oli korkeampi saman divisioonan joukkueilla kuin joukkueilla, jotka pelasivat toisen divisioonan joukkuetta vastaan. Yhtä lukuun ottamatta, kaikissa aggressiivisen jäähyn luokissa (13) saman divisioonan ottelut saivat korkeammat arvot kuin divisioonien välisissä otteluissa. Samoin sekä kahden että viiden minuutin aggressiiviset jäähyt lisääntyivät vastakkaisten otteluiden lisääntyessä. Aggressiivisuuden huippu saavutettiin kuudennessa saman divisioonan ja samojen joukkueiden kohtaamisessa. Huomioitavaa on myöskin se, että pelaajat pitävät divisioonan sisäisiä otteluita yleensä tärkeämpinä, sillä niissä joukkueet taistelevat jatkosarjapaikoista. (Widmeyer ja McGuire 1997)

5. MORAALIN KEHITTYMINEN

5.1 Kohlbergin teoria lapsen moraalista kehityksestä

Ahon (1985) mukaan lapsen moraalikehitys on prosessi, jossa lapsi omaksuu oman yhteiskuntansa arvot, normit ja asenteet. Kehityksen myötä lapsi oppii säännöstelemään omaa käyttäytymistään, toiveitaan ja halujaan ristiriitatilanteissa siten, että hän tekee sen, mitä hänen pitää tehdä eikä sitä, mitä hän haluaa tehdä. Moraalikehitys on osa laajempaa persoonallisuuden kehitystä ja jaettavissa sekä kognitiiviseen että affektiiviseen alueeseen. Moraaliarviointi on ensisijaisesti yksilön kognitiivista kehitystä ja siten siis älyllistä toimintaa. (Aho 1985)

Kohlbergin (1984) mukaan moraalien kehitys alkaa 6 – 7 -vuotiaana, ja huipputasoon voidaan päästä 15 – 16 -vuotiaana. Tavallisesti moraalien kehitys kuitenkin jatkuu aina kolmannelle vuosikymmenelle saakka, ehkä pidemmällekin. On myös olemassa mahdollisuus, että kaikki eivät saavuta moraalien huipputasoa milloinkaan vaan jäävät jonnekin aikaisemmille kehitystasoille. Kehitys kulkee vaiheittain, jolloin moraaliset säännöt aina monimutkaistuvat ja seuraavalle tasolle pääseminen edellyttää aikaisempien vaiheiden läpikäymistä. (Kohlberg 1984) Airaksisen (1987) mielestä kaikki ihmiset kaikissa kulttuureissa kasvatuksesta tai koulutuksesta huolimatta kehittyvät kohti moraalijattelun korkeinta muotoa. Toisin sanoen moraalipäätelyiden kehitys nuorella ihmisellä olisi siis pikemminkin kypsyminen- kuin kasvatusilmiö. Vasta kehittyneimmillä päätelytasolla opetuksesta on hyötyä. (Airaksinen 1987)

Ahon (1985) mukaan Kohlbergin teoriassa yksilön moraalien kehitys etenee kolmen tason ja kuuden vaiheen kautta. Yksilöiden kehitys on sama eri maissa ja sekä tytöillä että pojilla. Eri moraalikehitysvaiheissa olevat henkilöt eroavat toisistaan roolinottamiskyvyn ja sosiaalisen näkökulman suhteen, eli miten he näkevät toiset ihmiset, heidän roolinsa ja paikkansa yhteiskunnassa sekä tulkitsee heidän ajatuksensa ja tunteensa. (Aho 1985)

Ensimmäinen taso

Airaksisen (1987) mukaan moraalikehityksen alkuvaiheessa nuori henkilö on esisovinnaisella tasolla. Tässä vaiheessa yksilö ei vielä pysty erottamaan oikean ja väärän valintaan liittyviä yhteiskunnallisia normeja. Esisovinnaisen tason ensimmäinen vaihe on rangaistuksen ja tottelevaisuuden vaihe. Yksilön moraaliset arvot perustuvat sille, saako teosta rangaistuksen vai palkkion. Teon aineelliset seuraukset määräävät teon hyvyden tai pahuuden riippumatta niiden inhimillisistä seurauksista, joten lapsi tottelee välttääkseen rangaistuksen. Hyvänä esimerkkinä toimii eräs Piagetin kuvaama koe, jossa kysyttiin, kumpi kahdesta pojasta oli pahankurisempi. Toinen pojista sattui vahingossa pudottamaan lattialle tarjottimen, jolla oli 15 kahvikuppia. (Airaksinen 1987)

Toinen taas kiipesi äidin valvovan silmän välttääksä tuolille kurottelamaan marmeladipurkkia keittiön kaapista ja sattui silloin huitaisemaan purkkia niin, että se putosi ja meni rikki. Useimmat alle kouluikäisistä lapsista olivat sitä mieltä, että 15 kuppia lattialle pudottanut poika oli pahankurisempi. (Airaksinen 1987)

Toinen osa esisovinnaisesta tasosta on nimeltään välineellisesti-relativistinen vaihe. Toiminnan arviointi perustuu nyt hyötynäkökohdille; jos teosta on hyötyä itselle tai perheelle, on teko silloin oikea. Vaihetta on kutsuttu myös naivin itsekkyyden vaiheeksi. Lasten käsitys vastavuoroisuudesta on vielä kovin alkeellinen ja he saattavat todeta, että rapsuta sinä minun selkääni niin minä rapsutan sinun selkääsi. Vastavuoroisuus ei siis perustu kiitollisuuteen, oikeudenmukaisuuteen tai solidaarisuuteen. (Airaksinen 1987)

Toinen taso

Keskimmäistä tasoa Kohlberg kutsuu sovinnaiseksi tasoksi. Tällöin nuori ymmärtää jo muiden ihmisten ja yhteiskunnan aiheuttamat tiukat vaatimukset. Hyvä toiminta on sellaista, joka on auktoriteettien hyväksymää ja miellyttää tai auttaa toista. Toisten hyväksyminen ansaitaan olemalla mukava. Sovinnaisen tason ensimmäinen vaihe onkin nimeltään henkilöiden välisen sopuinnun korostamisen vaihe. Toinen vaihe on käsittelee lakia ja järjestystä. Tällöin nuori arvioi tekojaan sen perusteella noudattavatko ne lakeja.

Velvollisuuden täyttäminen, kunnioituksen osoittaminen auktoriteetille ja yhteiskuntajärjestyksen ylläpitäminen sen itsensä takia on oikein. Tätä kehitysvaihetta pitäisi nuorilla pystyä jatkamaan pidemmälle ja saamaan se osaksi heidän arvomaailmaansa, jotta myöhempi reiluun peliin kasvattaminen voisi onnistua ja yltiöpäinen väkivalta urheilusta saataisiin vähenemään jo nuoruusiässä. (Airaksinen 1987, Kohlberg 1984)

Kolmas taso

Kolmas ja samalla viimeinen taso on autonomisuuden ja periaatteiden taso. Tällöin toiminta määritellään yksilön yleisten oikeuksien avulla sekä sellaisten kriteerien avulla, jotka ovat kriittisesti arvioituja ja yhteiskunnan hyväksymiä. Esimerkkinä urheilijat, jotka peräänkuuluttavat oikeuttaan tasaväkiseen ja rehelliseen kilpailuun ilman ylimääräisiä piristeitä. Heidän mukaansa epärehellinen kilpailu loukkaa reilun pelin henkeä sekä heidän henkilökohtaisia oikeuksiaan. Kolmannen tason ensimmäinen vaihe on nimeltään yhteisen sopimuksen lakiperustainen vaihe. (Airaksinen 1987, Kohlberg 1984)

Jälkimmäinen vaihe kehityksellisellä huipputasolla on yleispätevien eettisten periaatteiden vaihe. Tässä vaiheessa nuori tekee päätökset oikeasta ja väärästä omantunnon mukaan henkilökohtaisesti omaksuttujen yleispätevyyteen ja johdonmukaisuuteen pohjautuvien eettisten periaatteiden mukaan. Tällöin nuori kykenee jo kunnioittamaan toisen yksilön ihmisarvoa. (Airaksinen 1987)

Ahon (1985) mukaan Kohlbergin moraalikehitys on yhteydessä älykkyyteen, mutta älykäskin henkilö voi olla hidas moraalikehityksessään. Moraalikehityksellä on voimakkaampi yhteys ikään kuin älykkyyteen. Sosiaaliluokka puolestaan selittää moraalista kehitystä, sillä keskiluokan lapsien kehitys on alempien sosiaaliluokkien lasten kehitystä nopeampaa ja pidemmälle etenevää. Myös kaikki lapset käyvät läpi samat kehitysvaiheet. Tyttöjen ja poikien vastuuntunnessa on Kohlbergin mielestä eroja. Tytöt noudattavat hänen mukaansa sääntöjä paremmin kuin pojat. Sukupuolieroja ei sen sijaan ole yleisten moraalisääntöjen noudattamisessa, syyllisyydentunteiden esiintymisessä eikä vanhempiin samaistumisessa. Moraalikehitys ei myöskään ole yhteydessä uskoon. (Aho 1985)

Airaksisen (1987) mukaan Kohlbergin teoriaan kohdistetussa kritiikissä useat tutkijat ovat kiinnittäneet huomiota sekä moraalikehitysvaiheiden lukumääriin että sisältöihin. Eniten on kritisoitu viidennen ja kuudennen vaiheen havaittavuutta, sillä esimerkiksi Kohlberg on itsekin välillä muuttanut vaiheiden lukumääriä ja sisältöjä. Myös moraaliteorian maailmanlaajuisuutta on arvosteltu, sillä kaikkialla ei moraalin kehitys ole ollut merkittävää vaan jopa moraalikehityksen taantumista on havaittu. Myös moraalikehityksen affektiivisen puolen vähäisyyttä sekä opetuksen osuuden vaikuttamattomuutta kehitykseen on kritisoitu. (Airaksinen 1987)

5.2 Käytännön esimerkkejä Kohlbergin teoriasta

Nuorten moraalin kehittymisen voi nähdä hyvin esimerkiksi erilaisissa urheilutilanteissa. Alle kouluikäisinä, esisovinnaisen vaiheen vallitessa, heidän moraalinen toimintansa on pelkää rangaistuksien välttämistä. On saatu selvät ohjeet ja rajat, joiden mukaan toimitaan ja niitä myös yritetään noudattaa. Tämä näkyy hyvin pelikentällä, jossa kaikki virheet ovat saman arvoisia eikä niiden todellisia vaikutuksia pystytä arvioimaan.

Hieman vanhempina, 10 – 12 -vuoden iässä, lapset ymmärtävät ympäröivää yhteiskuntaa jo hieman paremmin. Tässä iässä pojatkin pelaavat rehellisesti keskenään eikä sen suurempia ongelmia esiinny. Voit hyvin heittää pallon peliin ja seurata viereltä, kuinka he sopivat säännöt ja mukautuvat niihin. Jos tapahtuu virhe, niin yleensä sen joutuu tunnustamaan muiden toimiessa tuomareina. Kohlbergin teorian mukaan tämän ikäiset lapset ovat moraalikehitykseltään sovinnaisella tasolla, johon liittyy lakien noudattaminen sekä yhteistoiminta.

Pilzin tutkimat jalkapalloilijat olivat 12 - 14 -vuotiaita ja suurin osa heistä sitoutui pelaamaan *Fair Foul* -tyyppisesti eli sääntöjen rajamailla ja tekemään vilppiä tuomarin katseen salliessa. Kohlbergin teorian mukaan tämän ikäiset pojat ovat tai ovat siirtymässä moraalin kehittämisessä kolmanteen ja viimeiseen vaiheeseen, joka on autonomisuuden ja periaatteiden taso. Tällöin he joutuvat tekemään päätöksiä oikeasta ja väärästä omantunnon mukaan ja yleisesti hyväksytyjen eettisten periaatteiden mukaan. Tässä vaiheessa nuori pystyy täysin ymmärtämään oikean ja väärän määritelmät. Hän pystyy myös erottamaan sen, missä tilanteessa tietty asia on oikeutettu ja missä taas väärin.

Eri urheilulajien vaatimat odotukset muokkaavat nuorten moraalisia valintoja ja saattavat olla jopa vahingoksi nuorten moraaliseen kehitykselle. Pilzin (1995) tutkimat nuoret olivat jo hyvin sisäistäneet aikuisten maailmassa vallitsevat moraal säännöt ja näin ottaneet ne omiksi käyttäytymismalleikseen. Tämän teorian pohjalta tarkasteltuna olisi ihanteellista, jos jo alle 12 -vuotiaille nuorille voitaisiin luoda sellainen kasvatusympäristö, jossa moraalin kehittyminen häiriintyisi mahdollisimman vähän ja reiluun peliin kasvaminen olisi mahdollista. Kaikkia ohjeita nuoret eivät koskaan saavuta mutta urheilun ja liikunnan pitäisi olla esimerkkinä oikeista moraalista valinnoista eikä vahvistaa nuorten suvaitsemattomuutta sekä itsekeskeisyyttä.

5.3 Liikunta ja urheilu moraalin kehittäjänä

Arnold (1997) jakaa näkemyksensä urheilusta ja moraalikasvatuksesta kolmeen osaan: positiiviseen, neutraaliin sekä negatiiviseen näkemykseen. Positiivisessa näkemyksessä urheilu nähdään hyvänä mahdollisuutena sosiaalisten ja moraalisien arvojen edistämiseen. Etenkin joukkueurheilun harrastaminen lisää sosiaalisuutta sekä nuorten yhteistoimintaa. Positiiviseen näkemykseen on liitetty myös sellaiset hyveet, kuten anteliaisuus, rohkeus sekä jalomielisyys. Neutraalissa näkemyksessä urheilu nähdään vain pelinä, jolla on oma toiminta ja kulttuuri, eivätkä ne ole moraalisesti tärkeitä. Negatiivisessa näkemyksessä urheilun kilpailullisuuden ja yksilöllisyyden lisääntyminen sekä huippu-urheilun ihannoiti nähdään pikemminkin moraalialentavana kuin kehittäjänä. (Arnold 1997)

MacIntoshin (1979) mukaan reilun pelin juuret ovat peräisin 1800 -luvun Englannista ja edustivat alkuperäisinä tuon ajan arvoja, normeja sekä moraalista ajattelua. Näillä arvoilla ja normeilla oli myös tietty uskonnollinen merkityksensä. Tämän perusteella olisi liioittelua väittää, että reilu peli kykenisi kauttaaltaan vastaamaan nykyisen kilpailullisuutta, kaupallisuutta ja yksilöllisyyttä korostavan yhteiskunnan haasteisiin, varsinkin kun ihmisten urheilullinen moraalikasitys eroaa useasti heidän arkipäiväisestä moraalikasityksestään.

Useat urheilulajit ovat myös kehittäneet oman moraalisen ajattelutapansa, joiden kaikkien yhteiskunnallisesta soveltuvuudesta voidaan olla monta mieltä. Näin ollen emme voi todeta, että urheilu kehittäisi moraalialia yhtään sen enempiä kuin muutkaan harrastukset. (Telama, Laakso & Heikkala 1995)

Liukkosen, Salmisen ja Savosen (1992) mukaan käsitykset urheilu ympäristön moraalista ja sosiaalisesta hyvydestä perustuvat usein myytinomaisiin käsityksiin, että urheilu sinänsä on kasvattavaa. Systemiteoreettisesti asiaa tarkasteltuna, on yleensä lähdetty siitä, että urheilussa lapsi kohtaa moraalisia ongelmia, jotka ovat ärsykeitä moraaliseen kasvuun. Urheilussa nuori voi oppia esimerkiksi aggressiivisuuden hillintää, tovereiden huomioonottamista ja sääntöjen kunnioittamista. Kuitenkin urheilu sinänsä ei ohjaa ja kasvata nuorta hyvään eikä pahaan. Useat tutkimukset osoittavat myös, että eettisiä arvoja voidaan oppia urheilun avulla, mutta urheilu itsessään ei tätä oppimista välttämättä saa aikaan. Olennaisinta onkin urheilijan ja valmentajan suhde sekä joukkueen yleinen moraalialia.

Urheilun arvojen ja normien siirtymistä yksilön käyttäytymiseen on yritetty selittää myös sekä sosiaalisen oppimisen teorian (Bandura) että rakenteellisen kehitysteorian avulla. Sosiaaliseen oppimisteoriaan liittyvät läheisesti urheilumaailmassa tutut vahvistamisen ja mallioppimisen käsitteet. Rakenteellinen kehitysteoria puolestaan korostaa, että moraalialin kehitys on prosessi, jossa nuoren oma ajattelu ja tavoitteet ovat ratkaisevia. Sosiaalisen kypsymisen tulisi perustua eettis-moraaliseen kypsymiseen, jossa tavoitteena on moraalialin itsenäisyys eli kyky itse päätellä, mikä on oikein tai väärin. (Liukkonen ym. 1992)

Banduran (1977) sosiaalisen oppimisen teorian mukaan sosiaalialia taitoja voidaan opetella vuorovaikutussuhteessa muiden ihmisten kanssa, samoin kuin mitä tahansa muitakin yhteiskunnassa tarvittavia taitoja. Vuorovaikutuksellisessa toiminnassa käyttäytymisen muutokset saadaan aikaan yhteistoiminnan, havainnoinnin, sosiaalialin vahvistamisen sekä sosiaalialin vertailun kautta. Tämänkin teoria antaa tukea sille, että moraalialia oikeudenmukaisuutta voidaan edistää erilaisilla vuorovaikutus-suhteilla, mutta niiden suhteiden ei tarvitse välttämättä liittyä liikuntaan. (Bandura 1977)

6. TUTKIMUSONGELMAT

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää 11 – 17 -vuotiaiden nuorten auttamiskäyttäytymistä sekä moraalisia valintoja. Lisäksi tarkastelin niitä perusteluja, joita nuoret antoivat omasta auttamiskäyttäytymisestään sekä moraalisisista valinnoistaan. Tutkimusongelmat ovat seuraavat:

1. Onko auttamiskäyttäytymisessä ja moraalisisissa valinnoissa eroa urheilukilpailuihin osallistuvien ja urheilukilpailuihin osallistumattomien nuorten välillä?
2. Onko auttamiskäyttäytymisessä ja moraalisisissa valinnoissa eroja sukupuolten ja eri ikäryhmien välillä?
3. Onko positiivisella auttamiskäyttäytymisellä yhteyttä moraalisesti hyväksyttäviin valintoihin?
4. Miten auttamiskäyttäytymistä ja moraalisia valintoja perustellaan?

7. TUTKIMUSMENETELMÄT

7.1 Koehenkilöt

Koehenkilöitä tutkimuksessa oli yhteensä 92. Tyttöjä oli 54 ja poikia 38. Ala-asteen viides - kuudesluokkalaisia eli 11 – 12 -vuotiaita oli 44 ja 16 – 17 -vuotiaita lukion ensimmäisellä ja toisella luokalla olevia oli 48. Oppilaista kaikki harrastivat omatoimisesti liikuntaa. 52 oppilasta osallistui koulun tai muihin kilpailuihin ja 47 osallistui ohjattuun liikuntaharrastukseen vähintään kerran viikossa, näistä 7 osallistui myös koulun tai muihin kilpailuihin (Taulukko 1.). Tutkimusaineisto kerättiin lomakekyselyinä.

Taulukko 1. Koehenkilöt urheiluharrastuksen, sukupuolen ja iän mukaan

Koehenkilöt	Ohjattu liikuntaharrastus	Osanotto urheilukilpailuihin	n
Pojat			
11-vuotiaat	14	21	23
17-vuotiaat	9	6	15
Tytöt			
11-vuotiaat	9	16	21
17-vuotiaat	15	9	33
Yhteensä	47	52	92

7.2 Mittarit

Auttamiskäyttäytymistä mitattiin supistetulla Kahilan mittarilla (1993; Polvi 1998), joka osittain perustuu Severyn (1975) mittariin. Mittari sisälsi kuusi väittämää (liite 1.), joihin vastausvaihtoehdot olivat samaa mieltä (1), melkein samaa mieltä (2), melkein eri mieltä (3) ja eri mieltä (4). Vastausvaihtoehdon merkitsemisen jälkeen koehenkilöitä pyydettiin vielä perustelemaan valintansa. Esimerkkinä auttamiskäyttäytymistä mittaavasta kysymyksestä on: ”Auttaisin vaikeuksissa olevaa henkilöä, vaikka muiden mielestä ei tarvitsisi”.

Moraalimittari on laadittu kansainvälisen vertailevan tutkimuksen – nuorten etiikasta urheilussa – pohjalta (Telama 1991). Mittaria voisi kutsua myös reilun pelin mittariksi, koska mittarin tarkoituksena oli saada kannanottoja erilaisiin urheilun tilanteisiin, joissa tuli kysymykseen lähinnä: 1. rehellisyys tai vilppi, 2. sama korkeamman tason kilpailutilanteessa, 3. institutionaalinen altruismi tai egoismi / solidaarisuus joukkueelle, 4. yksilöllinen altruismi ja 5. rehellisyys. Näidenkin kysymysten jälkeen koehenkilöitä pyydettiin perustelemaan valintansa. Esimerkkinä moraalista valintaa mittaavasta kysymyksestä on: ”Kyseessä on hiihtokilpailut. Olet seuraamassa viestihiihdon viimeistä osuutta. Joukkueesi johtaa, mutta perässä tuleva hiihtäjä lähestyy uhkaavasti. Kohdallasi katkeaa takana tulevan kilpailijan sauva. Miten toimit? A) Annan oman sauvani hänelle heti, B) Annan sauvani, mutta viivytellen tarkoituksella, C) En ole huomaavinani häntä ja D) En lainaa sauvaani kilpailevan joukkueen hiihtäjälle”. Lisäksi koko mittarin alussa kysyttiin koehenkilöiden ikä, sukupuoli ja urheiluun osallistuminen. (Liite 1.)

7.3 Aineiston analyysit

Auttamiskäyttäytymistä selvittivät kysymyslomakkeen kuusi ensimmäistä kysymystä. Vastausvaihtoehdot on pisteitetty siten, että 1. merkitsi samaa mieltä, 2. melkein samaa mieltä, 3. melkein eri mieltä ja 4. eri mieltä. Kahdessa kysymyksessä vastausvaihtoehdot olivat päinvastoin mutta ne on huomioitu auttamiskäyttäytymisen summamuuttujaa muodostettaessa. Kysymyslomakkeen kuuden ensimmäisen kysymyksen yhteenlaskettu summa on auttamiskäyttäytymistä kuvaava tunnusluku eli summamuuttuja. Mitä pienemmän arvon koehenkilö saa, sitä voimakkaampi on hänen auttamiskäyttäytymisensä sekä toisten ihmisten huomioon ottaminen.

Moraalisia valintoja puolestaan selvittivät kysymyslomakkeen kuusi jälkimmäistä kysymystä. Kysymysten vastausvaihtoehdot on jaettu vähintään kahteen mutta enintään neljään vastausvaihtoehtoon. Vastausvaihtoehdoissa on aina moraalisesti hyväksyttävien vaihtoehto sekä vähiten hyväksyttävien vaihtoehto. Niissä kysymyksissä, joissa on neljä vastausvaihtoehtoa, muut vaihtoehdot sijoittuivat näiden kahden ääripäiden väliin. Moraalisesti hyväksyttävien vaihtoehto on 1. pisteen arvoinen ja moraalisesti epäoikeudenmukaisin vaihtoehto on pisteitetty arvoon 3. Moraalisesti arveluttava, eli näiden kahden vastausvaihtoehdon väliin jäävät vaihtoehdot saavat arvon 2.

Näistä kuudesta moraalivalinnasta on jälleen muodostettu summamuuttuja, joka ilmentää moraalisia valintoja. Mitä pienempi moraalivalintojen summa on, sitä enemmän koehenkilöt ovat valinneet moraalisesti hyväksytyjä ja reilun pelin mukaisia valintoja. Sekä auttamiskäyttäytymisen että moraalivalintojen summamuuttujien arvojen eroja verrattiin eri ryhmien välillä t-testillä. Urheilukilpailuihin osallistumisen, iän ja sukupuolen yhdysvaikutusta eri ryhmien välillä puolestaan analysoitiin kaksisuuntaisella varianssianalyysillä. Lisäksi positiivisen auttamiskäyttäytymisen yhteyttä yleisesti hyväksyttäviin moraalivalintoihin tarkasteltiin korrelaatiokertoimen avulla.

Sekä auttamiskäyttäytymiseen että moraalivalintoihin liittyvien vastausten perustelut kirjattiin ylös. Vastausten perustelut eroteltiin sukupuolen sekä vastausvaihtoehdon mukaan. Näin saatiin selville, millaisia perusteluja annetaan positiivisen vastauksen tai negatiivisen vastauksen yhteydessä. Saatujen perustelujen pohjalta auttamiskäyttäytymisen perustelut jaettiin 10 eri perustelukategoriaan (Taulukko 4.) ja moraalivalintojen perustelut puolestaan 9 eri perustelukategoriaan (Taulukko 5).

7.4 Tutkimuksen luotettavuus

Tuloksiin vaikuttavat virheet heikentävät tutkimuksen luotettavuutta. Käytännössä mittauksiin kuitenkin aina sisältyy virheitä mittarista, mittaajista, mitattavista tai olosuhteista johtuen (Eskola 1981). Näitä mahdollisuuksia minimoimalla voidaan sekä tutkimuksen ulkoista että sisäistä luotettavuutta parantaa.

Tutkimuksen ulkoinen validiteetti liittyy koehenkilöiden valintaan niin, että aineiston tulisi edustaa jotakin tiettyä suurempaa perusjoukkoa, jolloin tulokset voidaan yleistää tätä ryhmää kuvaaviksi (Valkonen 1984). Tämän tutkimuksen koehenkilömäärä oli verrattain pieni (n=92) ja tutkittavat olivat kaikki jollain tapaa liikunnallisia, joten tutkimuksen tuloksia ei voida yleistää koskemaan kaikkia 11 - 17 -vuotiaita nuoria. Liikunnallisten nuorten auttamiskäyttäytymisestä ja moraalisisista valinnoista tutkimus sen sijaan antaa suuntaa-antavia tuloksia. Sisäinen validiteetti tarkoittaa koeasetelman pätevyyttä mitatun ongelman kannalta. Validiteetti osoittaa, mittaako mittari niitä asioita, joita sen tulisi mitata (Valkonen 1984). Sisäistä validiteettia voi huonontaa tutkimusolosuhteissa ilmenevät eroavuudet, kuten tutkimuksen kyselylomakkeen vastustilanne tai huonot täyttöohjeet.

Polvi (1998) on aikaisemmassa tutkimuksessaan testannut mittarien toimivuuden sekä esitestannut kysymyslomakkeen.

Auttamiskäyttäytymisen ja moraalivalintojen summamuuttujien reliabiliteettia arvioitiin sisäisen yhdenmukaisuuden menetelmällä (Cronbachin alfa). Valkosen (1984) mukaan tulosten luotettavan tulkinnan kannalta reliabiliteetin selvittäminen on erittäin tärkeää, sillä se on myös riippuvainen tutkitun joukon yhdenmukaisuudesta mitatun asian suhteen. Auttamiskäyttäytymisen mittarin kertoimeksi saatiin .66 ja moraalivalintojen mittarin kertoimeksi .58. Näiden mittareiden luotettavuus oli hyvä, sillä reliabiliteettikertoimen tulee olla yli .60, jotta tulokset olisivat luotettavia.

Sekä auttamiskäyttäytymistä että moraalisia valintoja mittaavien kysymysten jälkeen koehenkilöitä pyydettiin vielä perustelemaan valintojaan. Valintoja perusteltiin keskimäärin 77 % . Näistä vastauksista 8 % oli perusteltu tietämättömyydellä tai vastaus oli epälooginen ja siten poissa tuloksista. Noin 70 % perusteluaktiivisuus riittää tässä tutkimuksessa selvittämään nuorten auttamiskäyttäytymisen ja moraalivalintojen syitä. Tuloksista päätellen, koehenkilöt olivat perustelleet valintojaan erittäin totuudenmukaisesti ja vain 1,5 % perusteluista oli epäloogisia.

Sekä auttamiskäyttäytymisen että moraalivalintojen perustelukategoriat muodostin laadullisen tutkimuksenteon mukaisesti tutkimusaineiston havaintoja pelkistämällä. Saadut kategoriat kuvaavat mielestäni kattavasti koko aineiston ja jokainen kategoria on tarpeellinen. Mitään ”muut” -kategoriaa ei tämän tutkimuksen perusteluista tarvinnut tehdä. Kysymyslomakkeen kysymystenasettelun johdosta, joidenkin vastusten perustelut kasautuivat pääsääntöisesti tiettyyn kategoriaan mutta kokonaisuutena näitä perustelukategorioita voidaan, pienellä varauksella, pitää liikunnallisten nuorten auttamiskäyttäytymiseen ja moraalisiin valintoihin liittyvien mielipiteiden ja asenteiden pohjana.

8 TULOKSET

8.1 Auttamiskäyttäjyksen yhteys sukupuoleen, ikään ja urheilukilpailuihin osallistumiseen

Auttamiskäyttäjyksen summamuuttujien eroja sukupuolten, eri ikäryhmien ja urheilukilpailuihin osallistuvien välillä tutkittiin t-testillä. (Taulukko 2.) Tyttöjen auttamiskäyttäjyksen summamuuttujan keskiarvo oli 1.66 ja poikien 1.94. Auttamiskäyttäjyksessä on tilastollisesti merkitsevä ero ($p = .005$) sukupuolten välillä. Tytöt olivat auttamishaluisempia kuin pojat.

11 – 12 -vuotiaiden tyttöjen auttamiskäyttäjyksen summamuuttujan keskiarvo oli 1.65 ja 16 – 17 -vuotiaiden ryhmässä keskiarvo oli 1.66. Vastaavasti 11 – 12 -vuotiaiden poikien auttamiskäyttäjyksen keskiarvo oli 1.92 ja 16 – 17 -vuotiaiden ryhmässä keskiarvo oli 1.98. Saadut arvot: $t = .300$ ja $p = .765$ osoittavat, että auttamiskäyttäjyksessä ei ole tilastollisesti merkitsevää eroa eri ikäryhmien välillä. Saaduista tuloksista, voimme todeta, että iän mukana auttamishalu ei muutu.

Tyttöjen auttamiskäyttäjyksen summamuuttujan keskiarvo urheilukilpailuihin osallistuvien keskuudessa oli 1.65 ja urheilukilpailuihin osallistumattomien keskuudessa 1.67. Vastaavasti poikien auttamiskäyttäjyksen summamuuttujan keskiarvo urheilukilpailuihin osallistuvien keskuudessa oli 1.94 ja urheilukilpailuihin osallistumattomien keskuudessa 1.95. Urheilukilpailuihin osallistumisella ei ole vaikutusta auttamiskäyttäjyksiin.

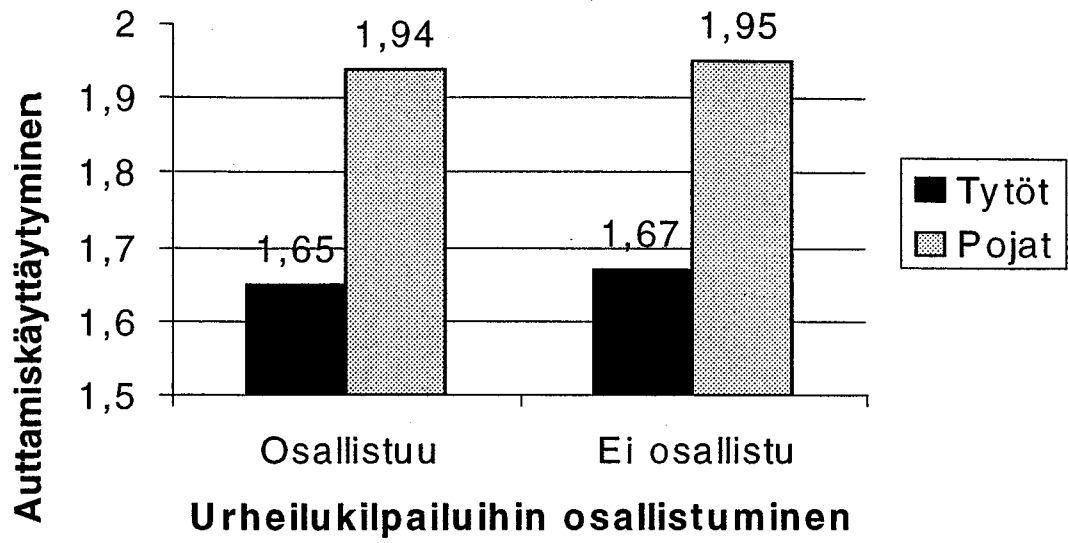
Taulukko 2. Auttamiskäyttäytymisen pistemäärät (m ja s) sukupuolen, ikäryhmän ja urheilukilpailuihin osallistumisen mukaan

Muuttujat	n	m	s	t-arvo	p	
Tytöt	54	1.66	.35	-2.91	.005	**
Pojat	38	1.94	.56			
11 - 12 -vuotiaat	44	1.79	.50	.300	.765	
16 - 17 -vuotiaat	48	1.76	.43			
Urh.kilp. osallistuminen	52	1.80	.50	-5.19	.605	
Ei osallistu	40	1.75	.42			

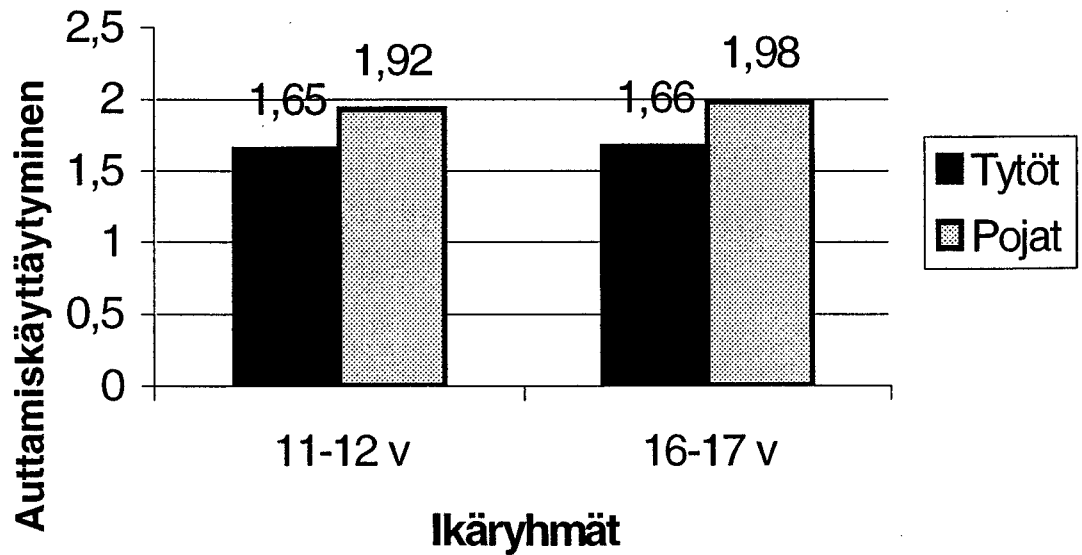
* =p<0.05

** =p<0.01

Lisäksi tarkastelin sekä urheilukilpailuihin osallistumisen ja sukupuolen että eri ikäryhmien ja sukupuolen yhdysvaikutusta auttamiskäyttäytymiseen kaksisuuntaisella varianssianalyysillä (liitteet 2-3.). Saatujen tulosten pohjalta voidaan todeta, että urheilukilpailuihin osallistumisella ja sukupuolella ei ole yhdysvaikutusta auttamiskäyttäytymiseen. Kuviossa 2. näkyy auttamiskäyttäytymisen yhteys urheilukilpailuihin osallistumiseen sekä sukupuoleen. Vastaavasti eri ikäryhmillä ja sukupuolella ei myöskään ollut tilastollisesti merkitsevää yhdysvaikutusta auttamiskäyttäytymiseen. Kuviossa 3. näkyy auttamiskäyttäytymisen yhteys ikään ja sukupuoleen.

Kuvio 2. Auttamiskäyttäytyminen urheilukilpailuihin osallistumisen sekä sukupuolen mukaan

Kuvio 3. Auttamiskäyttäytyminen iän ja sukupuolen mukaan

8.2 Moraalivalintojen yhteys sukupuoleen, ikään ja urheilukilpailuihin osallistumiseen

Moraalivalintojen summamuuttujien eroja sukupuolten, eri ikäryhmien ja urheilukilpailuihin osallistumisen välillä tarkasteltiin t -testillä. Tyttöjen moraalivalintojen summamuuttujan keskiarvo oli 2.04 ja poikien oli 2.32. (Taulukko 3.) Saadut arvot: $t = -2.51$ ja $p = .014$ osoittavat, että sukupuolella on tilastollisesti merkitsevä vaikutus moraalivalintoihin ja tässä tapauksessa tytöillä oli korkeampi moraalitaso kuin pojilla.

11 – 12 -vuotiaiden tyttöjen moraalivalintojen summamuuttujan keskiarvo oli 1.94 ja 16 – 17 -vuotiaiden tyttöjen keskiarvo oli 2.10. Vastaavasti 11 – 12 -vuotiaiden poikien moraalivalintojen summamuuttujan keskiarvo oli 2.42 ja 16 – 17 -vuotiaiden keskiarvo oli 2.16. Eri ikäryhmillä ei ole tilastollisesti merkitsevää vaikutusta moraalivalintoihin. Tuloksista voidaan kuitenkin havaita, että 11 – 12 -vuotiailla tytöillä oli kaikkein korkein moraalitaso ja 11 – 12 -vuotiailla pojilla puolestaan matalin.

Moraalivalintojen summamuuttujan keskiarvo urheilukilpailuihin osallistuvien tyttöjen keskuudessa oli 2.04 ja urheilukilpailuihin osallistumattomien joukossa 2.03. Vastaavasti urheilukilpailuihin osallistuvien poikien moraalivalintojen summamuuttujan keskiarvo oli 2.37 ja urheilukilpailuihin osallistumattomien joukossa 2.18. Urheilukilpailuihin osallistumisella ei ole tilastollisesti merkitsevää vaikutusta moraalivalintoihin. Tuloksista voimme myös havaita, että urheilukilpailuihin osallistuvilla pojilla oli kaikkein matalin moraalitaso.

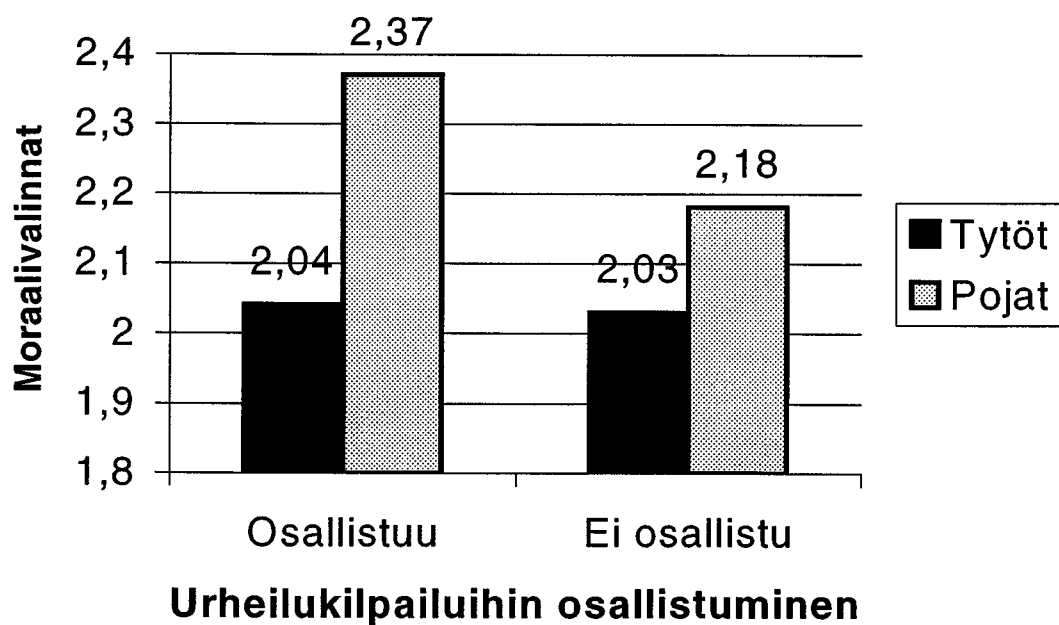
Taulukko 3. Moraalivalintojen pistemäärät sukupuolen, ikäryhmän ja urheilukilpailuihin osallistumisen mukaan

Muuttujat	n	m	s	t-arvo	p	
Tytöt	54	2.04	.50			
Pojat	38	2.32	.54	-2.51	.014	*
11-12-vuotiaat	44	2.20	.53			
16-17-vuotiaat	48	2.12	.53	.757	.451	
Urh.kilp. osallistuminen	52	2.22	.55			
Ei osallistu	40	2.07	.49	-1.27	.208	

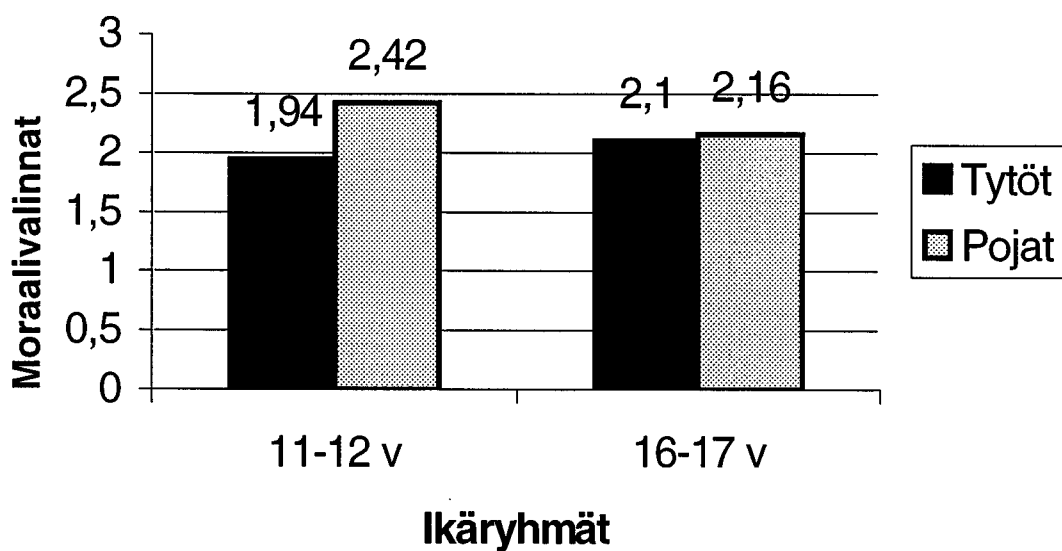
* = $p < 0.05$

** = $p < 0.01$

Lisäksi tarkastelin sekä urheilukilpailuihin osallistumisen ja sukupuolen että eri ikäryhmien ja sukupuolen yhdysvaikutusta moraalivalintoihin kaksisuuntaisella varianssianalyysillä (liitteet 4-5.). Saatujen tulosten pohjalta voidaan todeta, että urheilukilpailuihin osallistumisella ja sukupuolella ei ole yhdysvaikutusta moraalivalintoihin. Kuviossa 4. näkyy moraalivalintojen yhteys urheilukilpailuihin osallistumiseen sekä sukupuoleen. Vastaavasti eri ikäryhmillä ja sukupuolella ei myöskään ollut tilastollisesti merkitsevää yhdysvaikutusta moraalivalintoihin. Saatujen tulosten perusteella näyttää kuitenkin siltä, että poikien tullessa vanhemmiksi he saavuttavat saman moraalisen arvon kuin tytötkin. Kun tarkastellaan vain ikää, ei kehitystä juuri tapahdu. Kuviossa 5. näkyy moraalivalintojen yhteys ikään ja sukupuoleen.

Kuvio 4. Moraalivalinnat urheilukilpailuihin osallistumisen sekä sukupuolen mukaan

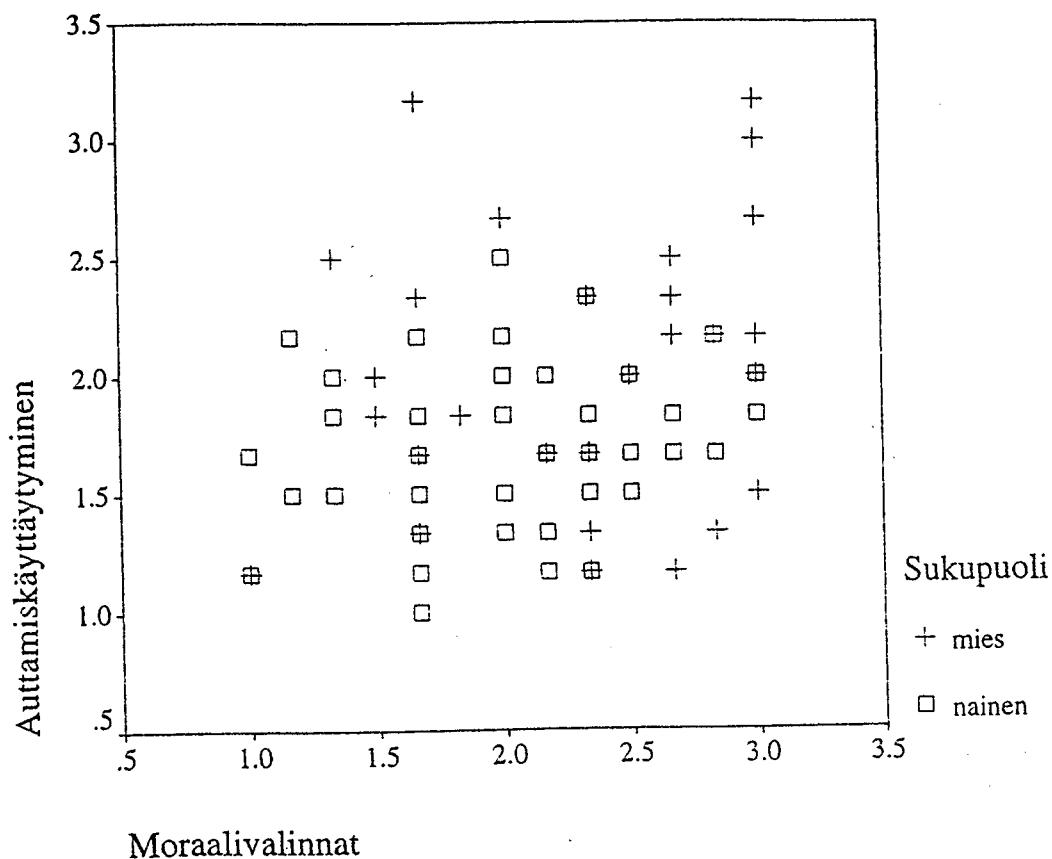

Kuvio 5. Moraalivalinnat iän ja sukupuolen mukaan

8.3 Auttamiskäyttäytymisen yhteys moraalivalintoihin

Auttamiskäyttäytymisen yhteyttä moraalivalintoihin tarkasteltiin Pearsonin korrelaatiokerroimen avulla. Aineistossa tyttöjen auttamiskäyttäytymisen ja moraalivalintojen korrelaatiokerroin oli .152 ($p = .296$). Vastaava korrelaatiokerroin poikien keskuudessa oli .145 ($p = .406$). Koko aineistossa korrelaatiokerroin oli .206 ($p = .060$).

Saatujen tulosten perusteella voidaan todeta, että tarkasteltaessa tyttöjen sekä poikien korrelaatiokerroimia erikseen, niin auttamiskäyttäytymisellä on heikko positiivinen korrelaatio moraalivalintoihin. Positiivinen korrelaatio voimistuu hieman, kun tarkastellaan koko aineistoa. Kuvio 6. selventää auttamiskäyttäytymisen ja moraalivalintojen välistä korrelaatiota sekä tyttöjen että poikien ryhmissä.

Kuvio 6. Auttamiskäyttäytymisen ja moraalivalintojen välinen korrelaatio sukupuolen mukaan

8.4 Auttamiskäyttätymisen perustelevinen

Auttamiskäyttätymistä selvittivät kysymyslomakkeen kuusi ensimmäistä kysymystä. Jokaisen kysymyksen vastausvaihtoehdon jälkeen, tutkittavia pyydettiin perustelevaan valintojaan muutamalla sanalla. Koehenkilöiden määrästä johtuen (N=92), perusteltujen vastausten maksimimäärä olisi voinut olla 552. Kaikki tutkimukseen osallistuneet, eivät kuitenkaan vastanneet jokaiseen perusteluun, joten oman auttamiskäyttätymisen perusteluun saimme 411 vastausta. Vastausten perusteluprosentiksi muodostui näin ollen 74%, joka oli sekä tytöillä että pojilla samansuuruinen. Tytöt kuitenkin perustelivat 411 tapauksesta 240, mikä on 59%, kun poikien osuudeksi jäi 171 perustelua eli 41 % vastauksista.

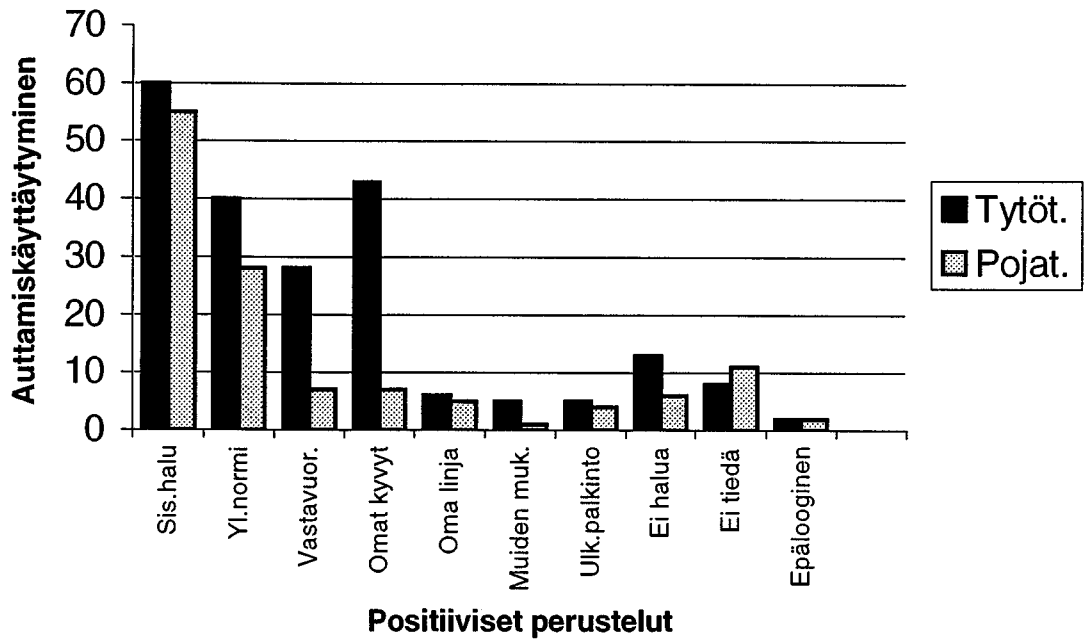
Vastauksista suurin osa oli positiivisia ja näitä positiivisia vastauksia myös perusteltiin huomattavasti negatiivisia enemmän. Kysymyksiä, joihin oli vastattu positiivisesti, joko samaa mieltä tai melkein samaa mieltä, perusteltiin 334 kappaletta. Kun taas kysymyksiä, joihin oli vastattu negatiivisesti, joko melkein eri mieltä tai eri mieltä, perusteltiin 77 kappaletta. Vastauksina saadut perustelut on jaettu 10 eri kategoriaan. (Taulukko 4.)

Positiivisia vastauksia perusteltiin eniten sisäisellä auttamishalulla ja yleisellä normilla. (Kuvio 7.) Yleinen normi tarkoittaa sitä, että auttaminen nähdään yleiseksi velvollisuudeksi ja oikeaksi tavaksi toimia enemmän kuin sisäsyntyiseksi auttamishaluksi. Suurimmat erot tyttöjen ja poikien positiivisten vastausten perustelevimisessa tulivat vastavuoroisuuden sekä tilannesidonnaisuuden / omien kykyjen epäilyn osalta. Tytöt perustelivat neljä kertaa enemmän kuin pojat vastauksiaan toivoen, että heitäkin autettaisiin vastaavassa tilanteessa. Tällainen empaattinen puoli näkyy olevan vahvempi tytöillä kuin pojilla. Vastaavasti tyttöjen positiivisen auttamiskäyttätymisen perustelevinen oli myös tilannesidonnaisempaa kuin poikien. Riippui hädän tasosta autettiin vai ei ja suuressa osassa perusteluja myös epäiltiin omia kykyjä.

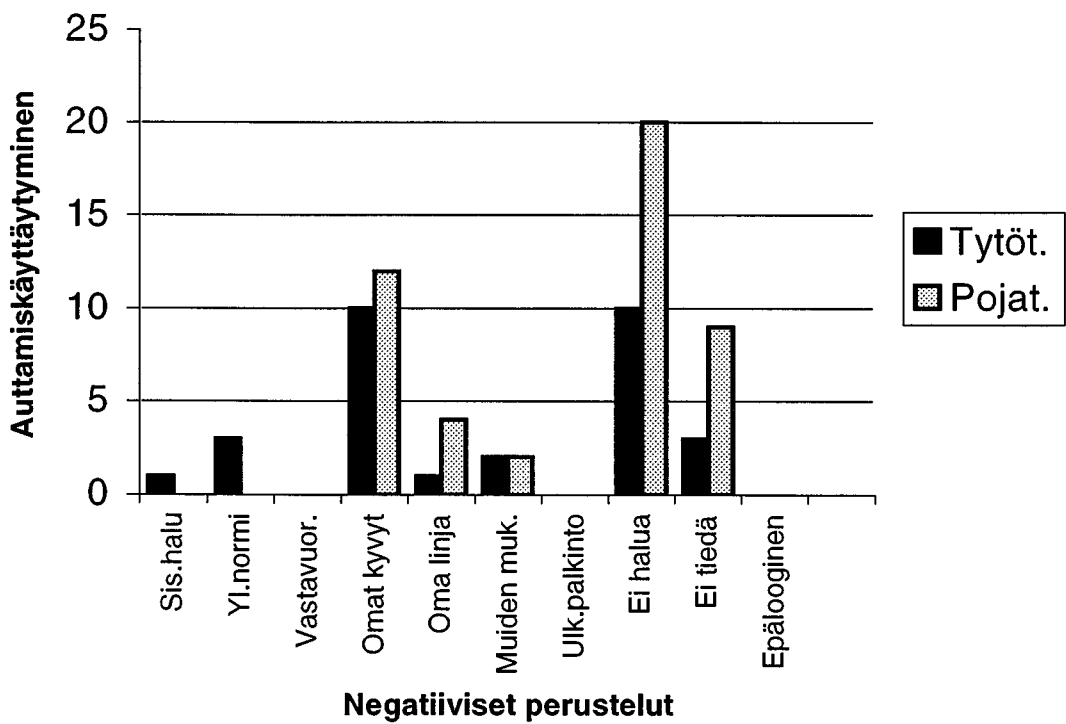
Auttamiskäyttäytymisen negatiivisia vastauksia perusteltiin eniten haluttomuudella, tietämättömyydellä sekä tilannesidonnaisuudella ja omien kykyjen epäilyllä. (Kuvio 8.) Poikien auttamishaluttomuus oli kaksi kertaa suurempi kuin tyttöjen vaikka poikien koehenkilömäärä oli tyttöjä selvästi pienempi (54/38). Pojat perustelivat tyttöjä enemmän vastuksiaan myös tietämättömyydellä. Suurin osa näistä vastauksista oli puettu muotoon: ”En tiedä tai En osaa perustella”. Tilannesidonnaisuuden ja omien kykyjen epäilyn osalta sekä tyttöjen että poikien osuudet olivat melkein yhtä suuret.

Taulukko 4. Auttamiskäyttäytymisen perustelukategoriat.

Perustelu	Merkitys
1.	Sisäinen halu / vilpittömyys - haluan auttaa muita - ”auttamisvietti”
2.	Velvollisuus, yleinen normi - jos nyt apua tarvitaan niin autan - no miksen auttaisi
3.	Itse vastaavassa tilanteessa - haluaisin, että minuakin autettaisiin vastaavassa tilanteessa
4.	Riippuu tilanteesta, hädän tasosta tai epäillään omia kykyjä - en tiedä, olenko esim. hyvä lohduttamaan
5.	Oma linja, persoonallisuus - minä teen omat ratkaisuni - ujo, laiska, erakko..
6.	Mukautuu muiden mielipiteisiin - kun ei muutkaan, niin en minäkään
7.	Ulkoinen palkinto - maine, kiitos, uudet ystävät
8.	Ei halua, välinpitämättömyys muista - ei minun tarvitse kaikkia auttaa
9.	Ei osaa perustella, ei osaa sanoa
10.	Epäasiallinen perustelu - ei looginen vastaus

Kuvio 7. Auttamiskäyttätymisen positiivinen perusteleminen sukupuolen mukaan

Kuvio 8. Auttamiskäyttätymisen negatiivinen perusteleminen sukupuolen mukaan

Sisäinen halu	Yleinen normi	Vastavuoroisuus	Omat kyvyt	Oma linja	Muk. muiden mielipiteisiin	Ulkoinen palkinto	Ei halua	Ei osaa sanoa	Epälooginen
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

5. Olen todella hyvä lohduttamaan ja rauhoittamaan.

	T	P	T	P	T	P	T	P	T	P	T	P	T	P	T	P	T	P	T	P	Yht: T	Yht: P	+	-
Pos.	11	8	1		1		15	3		3					2	1					30	15		
Neg.	1						8	11	1						1	1	3				11	15		
	12	8	1		1		23	14	1	3				1	3	4				41	30	45	26	

6. Minä voin kieltäytyä auttamasta ketään, kun muita on läsnä.

	T	P	T	P	T	P	T	P	T	P	T	P	T	P	T	P	T	P	T	P			
Pos.	6	4	9	4	1	1	3	1	3		1		1	3	2	1	1				27	14	
Neg.			3				2	1		1	2	1		3	7	2	4				12	14	
	6	4	12	4	1	1	5	2	3	1	3	1	1	6	9	3	5			39	28	41	26

Yht: T P T P T P T P T P T P T P T P T P T P

Pos.	60	55	40	28	28	7	43	7	6	4	5	1	5	4	13	6	8	10	2	2	210	124
Neg.	1		3				10	12	1	4	2	2			10	20	3	9			30	47

Yht: **61 55 43 28 28 7 53 19 7 8 7 3 5 4 23 26 11 19 2 2 240 171 334 77**

T = Tytöt

P = Pojat

+ = Positiivisten vastausten summa

- = Negatiivisten vastausten summa

Seuraavaksi tarkastellaan auttamiskäyttäytymisen perustelemista osiokohtaisesti (Taulukko 5.). Ensimmäistä kysymystä: ”Auttaisin vaikeuksissa olevaa henkilöä, vaikka muiden mielestä ei tarvitsisi”, oli perustellut 72 henkilöä, joista tyttöjen osuus oli 42 ja poikien 30. Suurin osa vastauksista perusteltiin omalla auttamishalulla (18) sekä yleisellä normilla tai velvollisuudella (15). Oma auttamishalu on myös merkittävin yksittäinen perustelu, kun tarkastellaan koko aineistoa. Varsinkin tyttöjen auttamiskäyttäytyminen on tilannesidonnaista (8/1) ja vasta, jos muut eivät auttaisi niin sitten autettaisiin; tytöt olivat myös epävarmempia ja epäilivät omia kykyjään poikia enemmän. Tytöt perustelivat toimintaansa selvästi poikia enemmän (8/3) myös vastavuoroisuudella eli he toivoivat, että heitäkin autettaisiin vastaavassa tilanteessa. Negatiivisia vastauksia oli tytöillä vain 1, kun poikien puolella niitä oli 4.

Toista kysymystä: ”Minä todella pidän siitä, että saan auttaa muita heidän tehtävissään”, oli perustellut 71 henkilöä. Tyttöjen osuus oli edelleen 42 perustelua, kun poikien vastaava luku oli 29. Tässäkin kysymyksessä suurin osa vastauksista perusteltiin omalla auttamishalulla (22). Yllättävää puolestaan oli se, että tytöistä 8 ja pojista 7 perusteli vastausta välinpitämättömyydellä sekä haluttomuudella. Negatiivisten vastausten perusteluita oli kuitenkin vain 12, joten neljä tyttöä ja yksi poika perusteli positiivisen vastauksen haluttomuudella. Esimerkki tällaisesta vastauksesta on: ”En aina halua auttaa”. Tytöillä perustelut painottuivat jälleen tilannesidonnaisuuteen sekä omien kykyjen epävarmuuteen (9/1). Kuuden vastaajan perusteluna oli ulkoinen palkinto, joka voi ilmetä esimerkiksi uusina kavereina tai maineen kasvuna. Negatiivisia vastauksia oli nyt tytöillä 4 ja pojilla 8. Esimerkkeinä poikien negatiivisista vastauksista ovat: ”Ei toisten tehtäviä tarvitse tehdä itse” ja ”Menee oma aika hukkaan”.

Kolmanteen kysymykseen: ”Mielestäni on turhaa auttaa toisia ihmisiä heidän tehtävissään”, tuli 68 perustelua. Tyttöjen osuus oli 40 ja poikien 28 perustelua. 15 tyttöä ja 11 poikaa perusteli vastauksensa omalla auttamishalullaan. Toiseksi eniten vastauksia perusteltiin yleisellä normilla tai velvollisuudella (17). Esimerkiksi seuraavat perustelut: ”Jos tarvitsee minun apua, niin mikä ettei” ja ”Aina täytyy auttaa”, luokiteltiin tähän kategoriaan. 10 vastusta perusteltiin myös haluttomuudella tai välinpitämättömyydellä toisia kohtaan. Näistä kuusi perustelua kuuluivat positiivisille vastauksille, joten tässäkin kysymyksessä positiivisia vastauksia perusteltiin auttamishaluttomuudella.

Negatiivisten vastausten osuus laski hieman, verrattuna edelliseen kysymykseen, joten tytöistä vain yhden mielestä on turha auttaa toisia, kun pojista viisi oli samalla kannalla tai sitten ei osannut perustella mielipidettään.

Neljänteen kysymykseen: ”Jos jollakin henkilöllä on vaikeuksia, häntä tulee auttaa”, vastauksiaan perusteli kaikkein vähiten eli 62 henkilöä. Tyttöjen osuus oli 36 vastausta ja poikien 26 vastausta. Vastausjakauma on melkein samansuuntainen kuin kolmannessakin kysymyksessä eli suurin osa vastuksista perusteltiin jälleen omalla auttamishalulla (20) ja toiseksi eniten vastuksia perusteltiin yleisellä normilla tai velvollisuudella (16). Myös tässä kysymyksessä tytöt perustelivat vastauksiaan poikia enemmän (9/2) vastavuoroisuudella, josta esimerkkipastauksena on: ”Myöhemmin hänkin voi auttaa minua”, sekä tilannesidonnaisuudella (8/1). Negatiivisia vastauksia oli sekä tytöillä että pojilla vain yksi.

Viidenteen kysymykseen: ”Olen todella hyvä lohduttamaan ja rauhoittamaan”, tuli vastauksia 71 kappaletta. Tytöt perustelivat näistä vastuksista 41 ja pojat 30. Suurin osa vastaajista ei tiennyt, oliko hyvä lohduttamaan vai ei ja näin he epäilivät omia kykyjään hyvinä lohduttajina. Tähän kategoriaan tuli kaikkiaan 37 perustelua, kun puolestaan oma auttamishalu vastausperusteena jäi nyt toiseksi 20 perustelullaan. Ilmeisesti epätietoisuudesta johtuen, seitsemän henkilöä ei osannut perustella vastaustaan lainkaan. Tässä kysymyksessä oli myös eniten negatiivisia perusteluita (26), koska vain harvat pystyivät luokittelemaan itsensä todella hyväksi lohduttajiksi ja rauhoittajiksi. Tytöistä 8 ja pojista 11 perusteli negatiivisen vastauksensa omien kykyjen epäilyllä ja tilannesidonnaisuudella. Vastaavat luvut positiivisten vastausten perustelemisessä olivat tytöt 15 ja pojat 3.

Kuudennessa ja samalla viimeisessä kysymyksessä: ”Minä voin kieltäytyä auttamasta ketään, kun muita on läsnä”, vastauksiaan perusteli kaikkiaan 67 henkilöä. Tyttöjen osuus oli 39 vastausta ja poikien 28 vastausta. Suurin osa vastuksista (16) perusteltiin poikkeuksellisesti yleisellä normilla tai velvollisuudella. Selvää auttamishalukkuutta ei ollut vaan pikemminkin autettiin, koska toisia pitää auttaa eikä kehdattu olla auttamatta muiden katsellessa.

Perusteluna tällaisesta toiminnasta on esimerkiksi seuraava perustelu: ”Voin kieltäytyä, jos haluan, en välttämättä kuitenkaan halua”. Samoin yleistä normia kuvaa seuraava perustelu: ”Jokaisella on velvollisuus auttaa oli sitten yksin tai isommassa porukassa”.

Negatiivisten vastausten osuus oli tässä kysymyksessä yhtä suuri (26), kuin edellisessäkin kysymyksessä. Negatiiviset vastaukset myös jakaantuivat aika tasaisesti sekä tyttöjen (12) että poikien välillä (14) mutta huomioitavaa on myös, että puolet poikien vastuksista oli negatiivisia. Seuraavaksi eniten vastauksia perusteltiin haluttomuudella tai välinpitämättömyydellä (15), esimerkiksi: ”Siinä olisi jo tarpeeksi paljon auttajia” tai ”Voin kieltäytyä auttamasta, jos asia ei mielestäni ole avun arvoinen”.

8.5 Moraalisten valintojen perusteleminen

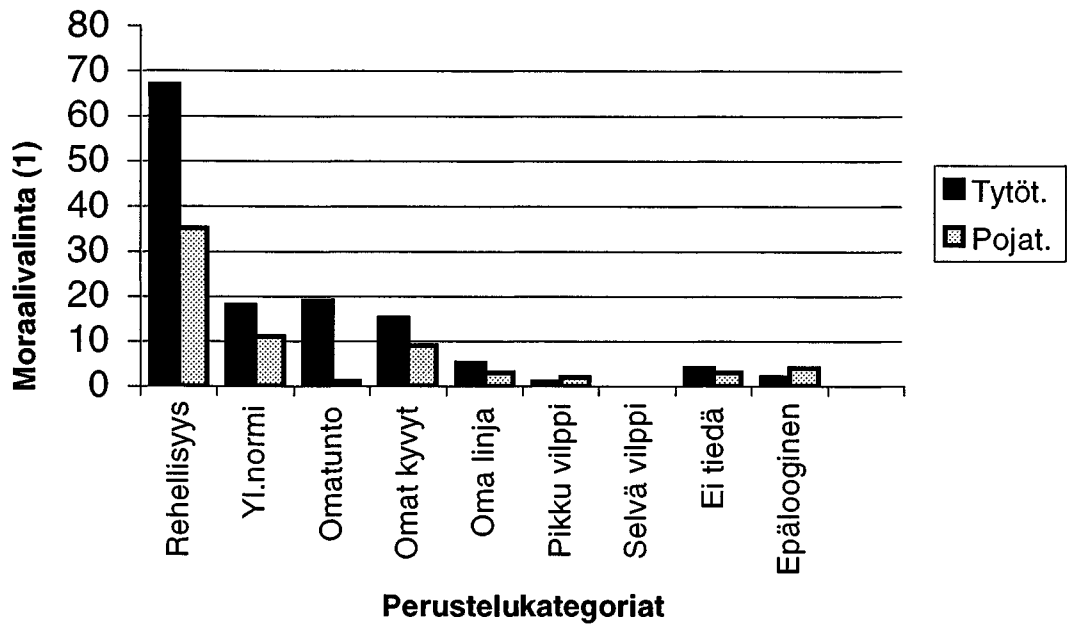
Moraalisia valintoja selvittivät kysymyslomakkeen kuusi jälkimmäistä kysymystä. Kuten auttamiskäyttäytymisenkin kohdalla, jokaisen kysymyksen vastausvaihtoehdon jälkeen, tutkittavia pyydettiin perustelemaan vastauksiaan muutamalla sanalla. Koehenkilöiden määrästä johtuen (N=92), perusteltujen vastausten maksimimäärä olisi voinut olla 552. Kaikki tutkimukseen osallistuneet, eivät kuitenkaan vastanneet jokaiseen perusteluun, joten omien moraalisten valintojen perusteluun saimme kaikkiaan 441 vastausta. Kokonaisvastausprosentiksi muodostui näin 80 %, joka on hieman parempi kuin auttamiskäyttäytymisen perusteleminen. Suhteellisesti pojat olivat innokkaampia perustelemaan moraalisia valintojaan kuin tytöt. Poikien vastausprosentti oli 89 %, kun tyttöjen vastaava prosentti oli 73 %.

Moraalisia valintoja mittaavien kysymysten vastauksina saadut perustelut on jaettu 9 eri kategoriaan. (Taulukko 6.) Moraalisesti oikeudenmukaisimpaan vastausvaihtoehtoon saatiin yhteensä 199 perustelua, joista tyttöjen osuus oli 131 ja poikien 68. Moraalisesti epäoikeudenmukaisimpaan vastausvaihtoehtoon puolestaan saatiin yhteensä 112 perustelua, joista tyttöjen osuus oli 48 ja poikien 64. Näiden kahden vastausvaihtoehdon väliin jää moraalisesti arveluttavin vaihtoehto, joka ei varsinaisesti ole moraalisesti väärin mutta ei myöskään moraalisesti oikeudenmukaisin ja reilu vaihtoehto. Näitä perusteluja saatiin yhteensä 130, joista tyttöjen osuus oli 75 ja poikien 55.

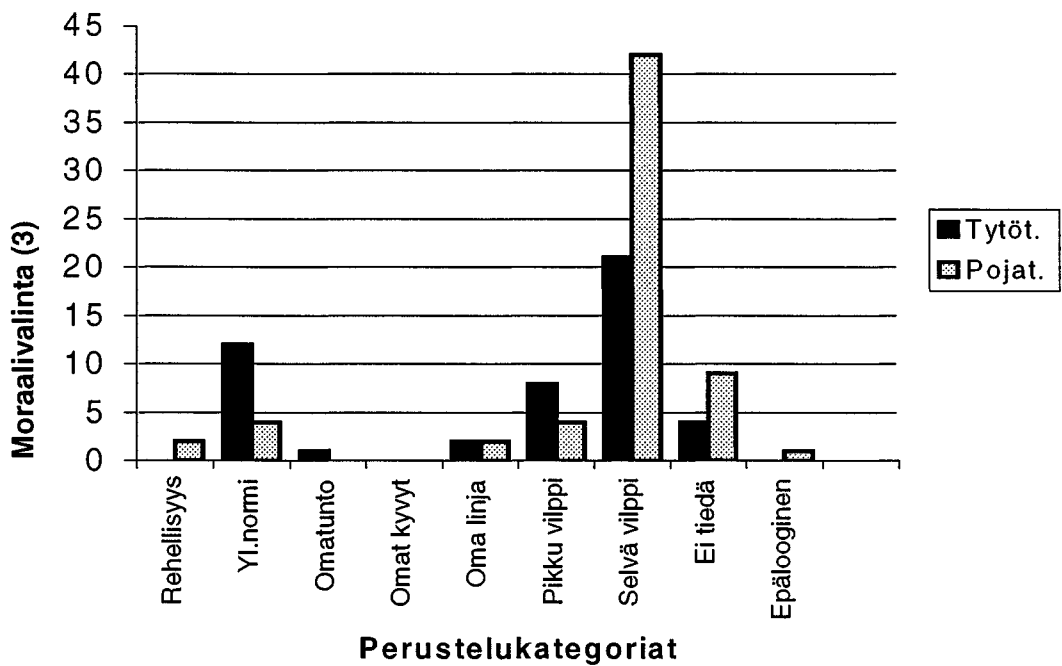
Moraalisesti oikeudenmukaista ja reiluinta toimintaa perusteltiin eniten omalla rehellisyydellä, joka oli myös selvästi suurin vastauskategoria. (Kuvio 9.) Seuraavaksi eniten vastauksia perusteltiin yleisellä normilla, omalla tunnolla sekä tilannesidonaisuudella. Etenkin omantunnon kohdalla lähes kaikki vastausten perustelut olivat tyttöjen. Poikien omatunto ei ilmeisesti kolkuta yhtä aikaisin kuin tyttöjen? Moraalisesti epäoikeudenmukaisimpia ja epäreiluisimpia vastauksia perusteltiin eniten selvällä vilpillä, pienellä vilpillä sekä yleisellä normilla ja velvollisuudella. (Kuvio 10.) Selvän vilpin kohdalla poikien osuus oli kaksi kertaa niin suuri kuin tyttöjen.

Taulukko 6. Moraalivalintojen perustelukategoriat

Perustelu	Merkitys
1.	Reilu peli ja rehellisyys - en haluaisi huijata - rehellisyys maan perii
2.	Yleinen normi, rangaistuksen pelko tai sääntöjenmukaisuus - pitää olla rehellinen - tuomarin tehtävä on tuomita
3.	Omatunto kolkuttaisi tai itse vastaavassa tilanteessa - haluaisin, että minuakin autettaisiin vastaavassa tilanteessa - tuntisin kauheaa syyllisyyttä, jos tekisin väärin
4.	Riippuu tilanteesta tai epäillään omia kykyjä - olen huono hiihtäjä - ilmoitan, koska en kuitenkaan kisoissa pärjäisi
5.	Oma linja, persoonallisuus - en tykkää kilpailuista tai hiihdosta - ujo, laiska, erakko..
6.	"Pikku vilppi"/itsekkyyys - en halua auttaa - haluaisin joukkueeseen, joten haluan uusinnan
7.	Selvä vilppi tai moraaliton toiminta - haluan joukkueeseen - voitto on tärkein - vilppi on valttia
8.	Ei osaa perustella, ei osaa sanoa
9.	Epäasiallinen perustelu - ei looginen vastaus

Kuvio 9. Moraalisesti oikeudenmukaisimman ja reilumman vastausvaihtoehdon perustelemisen jakautuminen sukupuolen mukaan

Kuvio 10. Moraalisesti epäoikeudenmukaisimman ja epäreilumman vastausvaihtoehdon perustelemisen jakautuminen sukupuolen mukaan

Taulukko 7. Moraalisten valintojen perustelujen jakautuminen kysymyksittäin sekä moraalin tason että sukupuolen mukaan

Kysymykset:	Rehellisyys		Yleinen normi		Ornatunto		Ornat kyvyt		Oma linja		Pikku vilppi		Selvä vilppi		Ei tiedä		Epälooginen		Yht: T	Yht: P
	1	2	3	4	5	6	7	8	9											
	T	P	T	P	T	P	T	P	T	P	T	P	T	P	T	P				
1. Väärä aika	1	7	5	2	1	3	3	4	3	1							2	18	13	
	2	6	9		1		4		1	14	7			1				26	17	
	3												2	3				2	3	
	13	14	2	2	3		7	4	4	1	14	7	2	3	1		2	46	33	
2. Väärä aika/SM	1	6	1	3			10	5	2	1						1		21	8	
	2	4	9			2	5		1	6	6			1			1	19	16	
	3												6	1	1			1	7	
	10	10	3		2		15	5	3	1	6	6		6	2	2		41	31	
3. Sauva katkeaa	1	13	8		1	8									1	1	1	1	23	11
	2		1							3	1				1	1		4	3	
	3		2							4	2	10	11	2	3		1	16	19	
	13	11		1	8					7	3	10	11	4	5	1	2	43	33	
4. Kilpailija loukkaantuu	1	18	12	3	3	5	1	2		1					1	1		29	18	
	2	4	2			3				1	5	1	2	5		1		14	9	
	3													3				3	3	
	22	14	3	3	8	1	2			2	5	1	2	8	1	2		43	30	
5. Vastustaja kamppaa	1	15	5	7	5	1						2			1		1	1	25	13
	2			6	2		2		2	2	4		1		2		1	12	10	
	3									1			6	7		1		6	9	
	15	5	13	7	1		2		2	1	2	6	6	8	1	3	1	43	32	
6. Tennis syöttö	1	8	4	3	1	2					1				1			15	5	
	2 (ei ollut)																			
	3			12	4	1			2	1	4	2	3	12	1	4		23	23	
	8	4	15	5	3			2	1	5	2	3	12	2	4		38	28		
	T	P	T	P	T	P	T	P	T	P	T	P	T	P	T	P	T	P		
Yhteensä:	80	58	36	18	25	1	26	9	11	6	39	25	23	48	11	16	2	7	237	204

T = Tytöt
P = Pojat

Seuraavaksi tarkastellaan moraalivalintojen perustelemista osiokohtaisesti (Taulukko 7). Ensimmäiseen kysymykseen, ”Viestijoukkueeseen mahtuu neljä hiihtäjää. Karsinnoissa testataan viiden hiihtäjän aikoja. Sinulle saadaan huomattavasti parempi aika kuin itse saat omalla kellollasi. Tiedät varmasti, että itse ottamasi huonompi aika on oikea. Virheellisesti otetulla ajalla pääset joukkueeseen. Miten toimit, jos kyseessä on koulun kilpailu?”, saatiin perusteluja yhteensä 79 kappaletta. Eniten valintoja perusteltiin omalla rehellisyydellä (27) ja pikku vilpillä (21). Monet vastaajista halusivat uusinnan vaikka tiesivät, että oma aika oli väärin. Tällaiset perustelut luokiteltiin pikku vilpiksi. 11 henkilöä perusteli vastauksiaan myös tilannesidonnaisuudella / omien kykyjen epäilyllä. Esimerkki tällaisesta perustelusta on: ”Koska ei ole kiva päästä itseään parempitasoiseen joukkueeseen”. Huomioitavaa on myös se, että tytöt perustelivat vastauksiaan 14 kertaa pikku vilpillä, kun poikien osuus oli vain 7 perustelua. Esimerkkinä erään tytön pikku vilppiin päätyneestä perustelusta on: ”Koska haluaisin joukkueeseen, mutta haluan olla myös rehellinen”. Kyseinen tyttö oli valinnut vastausvaihtoehdon (b): ”ilmoitan virheestä, mutta haluan uusinnan”.

Toiseen kysymykseen, ”Miten toimit, jos kyseessä on Suomen mestaruus-kilpailu?”, saatiin edellistä vähemmän eli 72 perustelua. Tässä kysymyksessä eniten vastauksia perusteltiin sekä rehellisyydellä että tilannesidonnaisuudella ja omien kykyjen epäilyllä. Molempia perusteluja tuli 20 kappaletta. Tytöt epäilivät poikia enemmän omia kykyjään (15/5) mutta rehellisyydessä perustelut olivat tasan (10/10). Kilpailun tärkeys näkyi vastauksista selvästi, koska nyt ei enää uskallettu lähteä mukaan sillä verukkeella, että olisi kiva hiihtää joukkueessa. Oppilaat tunnistivat oman tasonsa, eivätkä näin halunneet olla ”tiellä”. Esimerkkinä tällaisesta perustelusta voisi mainita tämän: ”Jos ei ole oikeasti muita ”paljon” parempi, ei kannata pilata muiden mahdollisuuksia valheella”. Kuitenkin pikku vilppiä käytti tässäkin kysymyksessä perustelunaan 12 henkilöä, kuusi tyttöä ja kuusi poikaa. Selvän vilpin kannalla oli puolestaan vain kuusi poikaa, jotka perustelivat vastauksiaan seuraavasti: ”Vaikeneminen on kultaa”, ”Olisihan se hienoa päästä SM-joukkueeseen” sekä ”Minä haluan olla kilpailussa mukana”.

Kolmatta kysymystä, ”Kyseessä on hiihtokilpailut. Olet seuraamassa viestihiihdon viimeistä osuutta. Joukkueesi johtaa, mutta perässä tuleva hiihtäjä lähestyy uhkaavasti. Kohdallasi katkeaa takana tulevan kilpailijan sauva. Miten toimit?”, perusteltiin kaikkiaan 76 kappaletta.

Eniten vastauksia perusteltiin omalla rehellisyydellä (24) sekä selvällä vilpillä (21). Yhdeksän henkilöä ei myöskään osannut perustella vastaustaan, mikä antaa ymmärtää, että vastauksen valinta ei ole ollut helppo. Esimerkkeinä rehellisistä vastauksista voisoin mainita seuraavat: ”On epäreilua, jos en anna sauvaani” sekä ”Voitto ei ole tärkein”. Vastaavasti selvän vilpin esimerkki tässä kysymyksessä on: ”En anna toisten voittaa”. Seitsemän tyttöä ja kolme poikaa perusteli vastauksiaan myös pikku vilpillä eli eritasoisella epärehellisyydellä perusteltiin tätä kysymystä yhteensä 31 kertaa. Kaiken kaikkiaan tähän kysymykseen vastattiin moraalisesti epäoikeudenmukaisimman ja epäreiluimman vastausvaihtoehdon mukaan yhteensä 35 kertaa. Tulos on lähes puolet kaikista perusteluista. Sauvan antamisen viivyttelyä tai antamatta jättämistä ei nähdä suurena moraalittomana toimintana vaan pikemminkin solidaarisuutena omalle joukkueelle ilman, että ketään tahallaan loukattaisiin. Kahdeksan tyttöä perusteli vastauksiaan myös omantunnon kautta. Seuraavat perustelut selventävät heidän mielteitään: ”Omatuntoni vaatii sitä, että kaikilla täytyy olla ainakin varusteellisesti samat lähtökohdat voittoon” sekä ”Minulle jäisi huono omatunto, jos en sanoisi mitään”.

Neljänteen kysymykseen, ”Edelläsi on lähtenyt hiihtämään pahin kilpailijasi. Hän kaatuu ja törmää päin puuta. Luultavasti hän on loukannut itsensä. Tulet paikalle eikä muita ole näkyvissä. Miten toimit?”, saatiin perusteluja 73 kappaletta. Eniten vastauksia perusteltiin jälleen omalla rehellisyydellä, kaikkiaan 36 perustelua. Luku on suurin mitä rehellisyydellä on näissä vastauksissa perusteltu. Tyttöjen osuus oli 22 ja poikien 14 perustelua. Jälleen kahdeksan tyttöä perusteli vastauksiaan omantunnon mukaan mutta myös ainoan pojan omalla tunnolla perusteltu vastaus liittyi tähän kysymykseen. Vaikka oppilaat herkästi toimivatkin pienellä epärehellisyydellä tai vilpillä niin kenenkään ei kuitenkaan toivota loukkaantuvan tai joutuvan kärsimään. Tämän osoittaa myös se, että moraalisesti epäoikeudenmukaisimpia perusteluja tuli tähän kysymykseen vain 3 kappaletta, kun edellisessä kysymyksessä niitä oli peräti 35. Esimerkkeinä rehellisistä vastauksista ovat seuraavat perustelut: ”Koska en voi jättää häntä sinne yksin”, ”Hänellä voi olla hengenvaara”, ”Kaveria ei jätetä” sekä ”Tärkeämpää on toisen auttaminen kuin voittaa jokin peli”. Pojat olivat tässäkin kysymyksessä alttiimpia hyväksymään selvän vilpin, sillä he perustelivat kahdeksan vastausta tyttöjen kahta vastaan. Tytöt puolestaan perustelivat vastauksiaan pienellä vilpillä jälleen poikia enemmän (5/1).

Viidettä kysymystä, ”Ottelussa vastustaja kamppaa sinut. Tuomari ei tee tilanteessa mitään. Miten toimit?”, perusteltiin kaikkiaan 75 kappaletta. Eniten vastauksia perusteltiin rehellisyydellä sekä yleisellä normilla ja velvollisuudella. Molempiin perusteluihin saatiin 20 vastausta. Tytöt perustelivat vastauksiaan rehellisyydellä 15 ja pojat viisi kertaa. Yleisellä normilla ja velvollisuudella tytöt puolestaan perustelivat 13 ja pojat seitsemän kertaa. Esimerkkeinä yleisen normin ja velvollisuuden perusteluista ovat: ”Tuomari on aina tuomari” sekä ”Mielestäni tuomarin kuuluu hoitaa tehtävänsä”. Suurin osa vastauksiaan yleisellä normilla ja velvollisuudella perustelluista nuorista valitsi myös moraalisesti oikeudenmukaisimman vastausvaihtoehdon. He eivät lähteneet kostamaan tuomarin huomaamattomuutta vaan jatkoivat peliä. Selvää vilppiä perustelunaan käytti kuusi tyttöä ja kahdeksan poikaa. He olisivat heti kostaneet kokemansa vääryyden ja perustelunaan he totesivat mm seuraavaa: ”Minulle ei ruveta ryppyilemään”, ”Haluan antaa takaisin samalla mitalla” sekä ”Silmä silmästä”.

Kuudenteen ja samalla viimeiseen moraalivalintoja mittaavaan kysymykseen, ”Tuomari ei nähnyt selvästi tennisvastustajasi ykkösyöttöä ja tuomitsee sen ulosmenneeksi. Itse näit, että syöttö oli sisällä ja siis läpisyöttö. Miten toimit?”, perustelunsa kirjoitti vain 66 henkilöä. Kuudetta kysymystä perusteltiin eniten yleisellä normilla ja velvollisuudella (20) sekä selvällä vilpillä (15). Tyttöjen osuus yleisen normin ja velvollisuuden perusteluista oli 15 perustelua ja poikien 5 perustelua. Selvään vilppiin turvautuivat pojat jälleen tyttöjä enemmän (12/3). Pikku vilpillä tytöt puolestaan perustelivat vastauksiaan poikia enemmän (5/2). Tässä kysymyksessä ei ollut kuin kaksi vastausvaihtoehtoa, joten perustelut jakaantuivat vain moraalisesti oikeudenmukaisimman ja epäoikeudenmukaisimman vastausvaihtoehdon kesken. Moraalisesti oikeudenmukaisimpaan vastausvaihtoehtoon tuli kaikkiaan 20 perustelua, kun taas epäoikeudenmukaisimpaan vastausvaihtoehtoon tuli 46 perustelua. Esimerkkeinä epäoikeudenmukaisista perusteluista ovat mm: ”Tuomarihan on se joka päättää”, ”Minä haluan pelata” sekä ”Se oli vain yksi piste”. Kaksi vastausta perusteltiin myös omalla linjalla, josta yhtenä esimerkkinä on: ”Jos tuomari on sitä mieltä niin olkoot. En viitsi menettää pisteitäkään. Olen nimittäin ujo!”.

Sekä kolmannen että kuudennen kysymyksen tapauksessa on helppo turvautua itsekkääseen toimintaan, koska ei tehdä mitään sääntöjen vastaista ja samalla pyritään edistämään omaa suoritusta tai olemaan solidaarisia omalle joukkueelle. Molemmissa tapauksissa korostuu henkilön oma moraalinen harkinta. Näiden tilanteiden moraalisesti oikeudenmukainen ratkaisu voidaankin nähdä jopa altruistiseksi toiminnaksi vastustajaa kohtaan sekä puhtaana reiluna pelinä ja urheiluhenkisyytenä. Tällaista rehellistä toimintaa puoltaa myös jo kappaleessa 2. mainitsemani Arnoldin (1997) käsitys, jonka mukaan sellaiset urheilulliset teot, joita ei ole edellytetty säännöillä tai mitenkään muutoinkaan yksilön ulkopuolelta, ovat reilun pelin parhaita ilmentymiä. Teot, joiden motiivina ovat sellaiset hyveet, kuten anteliaisuus, jalomielisyys sekä huoli toisista ihmisistä, eivät ole vain henkilökohtaisesti arvokkaita vaan auttavat myös luonnehtimaan urheilun moraalialueita ja etiikkaa ihan käytännössä.

Tuloksista voidaan kuitenkin vielä todeta, että neljässä kysymyksessä kuudesta tytöt perustelivat vastauksiaan pienellä vilpillä useammin kuin pojat. Poikien epärehellisyys on selvästi voimakkaampaa ja avoimempaa kuin tyttöjen. Vastaavasti kaikissa kuudessa kysymyksessä pojat perustelivat vastauksiaan selvällä vilpillä useammin kuin tytöt.

8.6 Auttavainen ja moraalisesti oikeudenmukainen sekä auttamishaluton ja moraalisesti epäoikeudenmukainen nuori

Lopuksi tarkastelin tutkimusaineistoa vielä kokonaisuudessaan ja esimerkinomaisesti havainnollistan sekä auttavaista ja moraalisesti oikeudenmukaista että auttamishalutonta ja moraalisesti epäoikeudenmukaista koehenkilötyyppejä. Nämä koehenkilötyypit edustavat siis tutkimusaineiston eri ääripäitä.

Auttavaisinta ja moraalisesti oikeudenmukaisinta käyttäytymistä edusti tässä otoksessa seitsemän koehenkilöä, viisi tyttöä ja kolme poikaa. Tytöt olivat myös molemmissa ikäryhmissä sekä auttavaisempia että moraalisesti oikeudenmukaisempia kuin pojat. Tämän otoksen koehenkilöiden auttamiskäyttäytymisen pistemäärien keskiarvo oli 1.36 ja moraalivalintojen pistemäärien keskiarvo oli 1.33. Koko aineiston (n=92) auttamiskäyttäytymisen ja moraalivalintojen pistemäärien keskiarvot olivat 1.77 ja 2.16. Saadut arvot ovat luonnollisesti reilusti alle koko aineiston pistemäärien keskiarvojen.

Tässä erään 12 –vuotiaan tytön perusteluja omasta auttamiskäyttäytymisestään. Hänen auttamiskäyttäytymisen pistemääriensä keskiarvo oli 1.17, eli vain viidenteen kysymykseen hän oli vastannut kahden pisteen arvoisesti. Seuraavassa hänen auttamiskäyttäytymisensä perustelut kysymyksittäin: 1) ”En yleensä kuuntele toisten tuollaisia kommentteja vaan päätän itse mikä on paras vaihtoehto.”, 2) ”Sillä en pidä siitä, että joku kärsii vaikka sitä voi auttaa.”, 3) ”Kaikkia pitää yrittää auttaa olipa pulma mikä tahansa.”, 4) ”Ehdottomasti!”, 5) ”Joskus, kun jollain on paha mieli ja rauhotan niin se ei aina onnistu, mutta yleensä se onnistuu.” ja 6) ”Minusta on väärin käyttää tällaista tilannetta hyväksi, sillä jokainen joka tarvitsee auttajaa, sitä pitää auttaa.”. Tämä tyttö perusteli vastauksiaan pääsääntöisesti omalla sisäisellä auttamishalulla. Toisaalta oli erittäin vaikea ratkaista myös sitä, liittyivätkö kolmannen ja kuudennen kysymyksen perustelut sisäisen auttamishalun vai yleisen normin perustelukategoriaan. Tässä tapauksessa ne luokiteltiin yleisen normin kategoriaan.

Tarkastelen edelleen saman 12 –vuotiaan tytön vastausten perusteluja mutta tällä kertaa moraalivalinnoista. Hän oli vastannut kaikkiin kuuteen kysymykseen kaikkein moraalisisimman ja reiluisimman vaihtoehdon mukaan, joten hänen moraalivalintojen pistemäärien keskiarvonsa oli tasan 1.0, eli paras mahdollinen. Seuraavassa hänen perustelunsa kysymyksittäin: 1) ”Jos en sanoisi mitään minulle jäisi huono omatunto.”, 2) ”Minua ei niin haittaisi sillä aina on uusi mahdollisuus.” 3) ”Minulle jäisi huono omatunto jos en sanoisi mitään.”, 4) ”Jos vaikka kilpailija olisi loukkaantunut vakavasti eikä pystyisi liikkumaan jäisin auttaan sillä se on tärkeämpää kuin voitto.”, 5) ”En tykkää kostaa kellekkään.” ja 6) ”Haluan olla rehellinen.”. Moraalivalintojaan hän oli perustellut suurimmaksi osaksi omallatunnolla sekä rehellisyydellä. Neljännen kysymyksen perustelu on kategorioitu rehellisyyteen vaikka tilannekohtaista toimintaa voisi kutsua myös yksilölliseksi altruismiksi.

Auttamishaluttominta ja moraalisesti epäoikeudenmukaisinta käyttäytymistä puolestaan edusti tässä otoksessa kuusi koehenkilöä, viisi poikaa ja yksi tyttö. Pojat olivat myös koko aineistossa auttamishaluttomampia ja moraalisesti epäoikeudenmukaisempia kuin tytöt. Näiden kuuden koehenkilön auttamiskäyttäytymisen pistemäärien keskiarvo oli 2.22 ja moraalivalintojen pistemäärien keskiarvo oli 2.36. Molemmat pistemäärät nousivat reilusti yli koko aineiston pistemäärien, jotka olivat 1.77 ja 2.16.

Tässä erään 11 –vuotiaan pojan perusteluja omasta auttamiskäyttäytymisestään. Hänen auttamiskäyttäytymisen pistemääriensä keskiarvo oli 3.17, eikä hän ollut valinnut auttavaisinta vastausvaihtoehtoa kertaakaan. Seuraavassa hänen auttamiskäyttäytymisensä perustelut kysymyksittäin: 1) ”En halua.”, 2) ”En pidä.”, 3) ”Koska se on turhaa.”, 4) ”En tiedä.”, 5) ”En ole hyvä lohduttamaan.” ja 6) ”Se on totta.”. Tämän pojan perustelut keskittyivät lähinnä haluttomuuteen. Hän oli mielestäni kuitenkin keskittynyt kysymyslomakkeen täyttämiseen, koska oli perustellut kaikki vastaukset ja viidennen kysymyksen perustelu oli aivan looginen.

Sen sijaan moraalivalintojaan tämä sama 11 -vuotias poika ei ollut enää jaksanut perustella kokonaan. Hän oli perustellut vain neljä kysymystä kuudesta. Samoin neljään kysymykseen kuudesta hän oli vastannut moraalisesti epäoikeudenmukaisimman vaihtoehdon mukaan. Loput kaksi vastausta jäivät kaikkein oikeudenmukaisimman ja epäoikeudenmukaisimman vaihtoehdon väliin.

Hänen moraalivalintojen pistemäärien keskiarvonsa oli 2.67, kun kaikkein epäoikeudenmukaisin pistemäärä voisi olla 3.0. Seuraavassa hänen moraalivalintojensa perustelut kysymyksittäin: 1) ”Koska haluan joukkueeseen.”, 2) (Ei perustelua), 3) ”Se on sen huoli.”, 4) (Ei perustelua), 5) ”Kosto elää.” ja 6) ”Mitäs tuomari ei nähnyt.”. Suuren osan vastauksistaan hän perusteli selvällä vilpillä.

Kuten edelliset esimerkitkin osoittavat, perustellaan positiivista auttamiskäyttäytymistä ja moraalisesti oikeudenmukaisia valintoja pääsääntöisesti sisäisellä auttamishalulla sekä rehellisyydellä. Vastaavasti auttamishaluttomuutta ja moraalisesti epäoikeudenmukaisia valintoja perustellaan pääsääntöisesti tietämättömyydellä, haluttomuudella sekä selvällä vilpillä.

9. POHDINTA

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää 11 - 17 -vuotiaiden liikunnallisten nuorten auttamiskäyttäytymistä ja moraalisia valintoja sekä tarkastella niitä perusteluita, joita nuoret valinnoistaan kirjoittivat.

Moraalivalinnoissa oli koehenkilöiden välillä enemmän vaihtelua kuin auttamiskäyttäytymisessä. Auttamiskäyttäytymistä mittaavat kysymykset olivat aika neutraaleja, eivätkä ne erotelleet koehenkilöitä yhtä hyvin kuin moraalivalintoja mittaavat kysymykset. Itse laatimassani moraalivalintojen mittarissa oli eritasoisia tilanteita, jotka mittasivat moraalista käyttäytymistä. Varsinkin kolmannessa ja kuudennessa kysymyksessä kuvatut tilanteet eivät moraalittomimmankaan vaihtoehdon mukaan olleet täysin epäoikeudenmukaisia. Kolmannessa kysymyksessä edellytetään lainattavan sauvaa vierasjoukkueen hiihtäjälle, joka on katkaissut omansa. Vaikka en lainaisi sauvaa, ei monikaan ihminen pitäisi minua moraalittomana, koska pidin varasauvaa omaa joukkuettani varten ja kyseessä oli rehellinen kilpailu, jossa ei vahingoitettu ketään tai rikottu sääntöjä. Toisin sanoen olin solidaarinen joukkuettani kohtaan. Perustellusti voisi väittää, että kyseessä oli normaali kilpailusuuntautunut toiminta.

Vastaavanlainen problematiikka liittyy myös viimeiseen moraalivalintoja mittaavaan kysymykseen, jossa tennistuomari tuomitsee sisällä olleen pallon ulosmenneeksi. Peleihin osallistuvat nuoret opetetaan jo pienestä pitäen siihen, että tuomarin sana on laki eikä sitä voi enää muuttaa. Henkilö ei tee mitään väärää, koska tuomari tuomitsee, hän ei liioin riko pelin sääntöjä eikä vahingoita vastustajaa. Ulkopuolisen silmin hän toimii täysin oikeudenmukaisesti. Molemmissa tilanteissa on kyse ihmisen omasta valinnasta ja moraalisesta arvomaailmasta.

Kuten Kahila (1993) ja Bar-Tal (1976) ovat myöskin todenneet että, harvoin nuoret pystyvät selviin altruistisiin valintoihin, koska se vaatii korkeata kognitiivista ja moraalista tasoa. Moraalivalintojen tason mittaria laatiessani kokeilin myös useita erilaisia pisteitysmalleja. Näistä malleista suurimman reliabiliteettikertoimen saavutti nykyinen mittari, jota käytin. Mikäli haluttaisiin vielä erottelevampi mittari, olisi kysymysten määrää lisättävä tai kysymyksenasettelua ja vastausvaihtoehtoja muutettava.

Sukupuoli oli tärkein ja samalla tilastollisesti merkitsevä koehenkilöitä erotteleva tekijä. Tytöt olivat molemmissa ikäryhmissä sekä auttavaisempia että moraalisesti oikeudenmukaisempia kuin pojat. Samansuuntaisiin tuloksiin ovat päätyneet myös Pilz (1995) ja Polvi (1998) tutkimuksissaan. Omasta kokemuksestani myös tiedän, että pojille sallitaan kovempi ja aggressiivisempi käyttäytyminen kuin tytöille. Omat vanhempani edustavat vielä sellaista kasvatuskoulukuntaa, jossa naisilla ja miehillä oli eri roolit ja tietynlainen tunteiden näyttäminen, empatia sekä auttaminen olivat selvästi tyttöjen asioita. Todennäköisesti nykypäivänkin kasvatuskäytännöt edelleenkin sallivat poikien olla poikia ja tyttöjen tyttöjä. Mielenkiintoista olisi jatkaa tutkimusta perheiden kasvatuskäytäntöjen suuntaan ja selvittää, miten erilaiset kasvatustavat vaikuttavat nuorten auttamiskäyttäytymiseen ja moraalisin valintoihin.

Sekä auttamiskäyttäytymisen että moraaliarvojen pistemäärissä oli pientä eroa eri ikäryhmien välillä mutta ero ei kuitenkaan ollut tilastollisesti merkitsevä. 11 – 12 -vuotiaiden ikäryhmä oli hieman auttamishaluisempi kuin vanhempi 16 – 17 -vuotiaiden ikäryhmä. Vastaavasti moraaliarvoissa 11 - 12 -vuotiaiden ikäryhmä oli moraalisesti hieman epäoikeudenmukaisempi kuin vanhempi ikäryhmä. Tytöt olivat tässäkin ikäryhmässä moraalisempia kuin vanhempi ikäryhmä.

Kahila (1993) toteaa, että kognitiivisen tekijän on todettu olevan sosiaalisen käyttäytymisen perustana, sillä sen myötä yksilö suuntaa motiivejaan auttamiskäyttäytymisen toiminnalliselle ilmentymiselle. Useat muutkin tutkimukset ovat osoittaneet, kuten Rubinin ja Schneiderin (1973) tutkimuskin, että mitä altruistisempaa käyttäytymistä nuoret osoittavat, sitä paremmat sosiaaliset taidot sekä korkeampi moraalin kehittymisen taso heillä on. Samansuuntaisiin tuloksiin päätyivät myös Emler ja Rushton (1974 ja 1975) tutkimuksissaan. Samoin kognitiivisen kehitysteorian mukaan nuoret lapset eivät käyttäydy altruistisesti, koska heidän kognitiivinen kypsyytensä ei vielä ole siihen valmis (Bar-Tal 1976).

Näihin tutkimuksiin nojautuen, tulisi vanhemmilla ikäryhmillä olla alhaisemmat auttamiskäyttäytymisen ja moraaliarvojen pistemäärät. Omassa tutkimuksessani vain moraaliarvoissa oli vanhemmalla ikäryhmällä matalampi pistemäärä.

Kohlbergin moraalien kehittymisen teoriankin mukaan 15 – 16 -vuotiaat nuoret ymmärtävät jo hyvin tekojensa seuraukset ja pystyvät toimimaan moraalisesti, jos vain haluavat (Kohlberg 1984). Polvi (1998) tutki samanikäisiä nuoria ja hänen tulostensa mukaan tytöt olivat altruistisempia kuin pojat ja 17 -vuotiaiden ikäryhmä altruistisempi kuin 11 -vuotiaiden ikäryhmä. Polven tutkimuksessa kehittyneemmät ja vanhemmat nuoret osoittivat myös kehityksenmukaista käyttäytymistä toisin kuin oman tutkimukseni auttamiskäyttäytyminen vanhemmassa ikäryhmässä osoittaa.

Edellisten tutkimusten mukaan, tulisi vanhemmilla nuorilla olla jo riittävät valmiudet ymmärtää tekojensa seuraukset ja välillä asettua toisten ihmisten asemaan. Härkönen ja Miestamo (1993) tutkivat 10 – 15 -vuotiaita juniorijääkiekkoilijoita. Heidän tulostensa mukaan 10 – 11 -vuotiaat pelaajat olivat johdonmukaisesti kaikissa osa-alueissa edustamassa moraalisinta ryhmää, kun taas vanhimmat ja kauimmin mukana olleet edustivat moraalisesti kehittymättömintä käyttäytymistä. Tässä suhteessa ikä oli suoraan verrannollinen pelin tasoon ja kovuuteen. (Härkönen ja Miestamo 1993)

Myös Pilzin (1995) ja Heinilän (1974) mukaan moraalinen oikeudenmukaisuus vähenee nuorissa iän sekä harrastuksen jatkumisen myötä. Vanhemmat nuoret ovat suvaitsevampia hyväksymään epärehelliset keinot pelissä. 4 - 6 vuotta jalkapalloa pelanneet hyväksyivät enemmän sääntörikkomuksia kuin 1 - 3 vuotta pelanneet. Joukkuelajien luonne on hieman erilainen kuin yksilölajien, joten voidaan puhua jopa joukkuelajien esimerkistä moraalittomuuteen kasvattamisessa. Liukkosen ym. (1992) tutkimuksessa yksilölajien urheilijat edustivat moraalisinta joukkoa, etenkin yleisurheilijat, ja alhaisinta moraalista puolestaan edustivat joukkuelajit kuten jääkiekko sekä jalkapallo. Mielenkiintoista oli myös havaita, että tässä tutkimuksessa sukupuoli oli näin merkittävä tekijä, niin nousi moraalivalinnoissa sukupuolen ja ikäryhmän yhdysvaikutus lähelle tilastollista merkitsevyyttä ($p=0.062$). Poikien kehitys oli erilainen kuin tyttöjen (Kuvio 5.).

Tässä tutkimuksessa ei selvitetty koehenkilöiden urheilulajia mutta urheilukilpailuihin osallistumista kylläkin. Tavoitteena oli selvittää, onko kilpailuihin osallistumisella ja sen mukanaan tuomalla ehkä hieman kilpailullisemmalla asenteella vaikutusta auttamiskäyttäytymiseen ja moraalivalintoihin.

Saatujen tulosten perusteella voidaan todeta, että urheilukilpailuihin osallistumisella ei ollut merkittävää vaikutusta auttamiskäyttäytymiseen ja moraalivalintoihin. Tutkimusaineiston kaikki koehenkilöt harrastivat kuitenkin liikuntaa, joten urheilukilpailuihin osallistuminen ei lisännyt tai laskenut heidän auttamishaluaan tai moraalin tasoaan. Moraalivalinnoissa urheilukilpailuihin osallistuvien poikien pistemäärä oli aika paljon suurempi kuin osallistumattomien. Liekö osa tutkimusaineiston pojista joukkuelajien harrastajia, jolloin hieman muita suurempi aggressiivisuus ja moraalittomuus olisi selitettävissä? Sukupuolella ja urheilukilpailuihin osallistumisella ei myöskään ollut yhdysvaikutusta auttamiskäyttäytymiseen eikä moraalivalintoihin. (Liitteet 2-5.)

Auttamiskäyttäytymisellä oli heikko positiivinen korrelaatio moraalivalintoihin ($r=.21$). Olisin itse odottanut, että korrelaatio olisi ollut suurempi mutta auttamiskäyttäytyminen osoittautui eri ilmiöksi kuin moraalivalinnat. Osittain se saattoi johtua kysymyksenasettelustakin. Monet erittäin auttamishaluiset ja moraalisesti oikeudenmukaiset nuoret vastasivat kuitenkin yhteen tai kahteen moraalivalintoja mittaavaan kysymykseen moraalittomimman vaihtoehdon mukaan. Mistä se sitten johtui, on jo hankalampi kysymys? Koko aineistossa oli vain kaksi tai kolme sellaista koehenkilöä, joiden kaikki vastaukset olivat sekä täysin auttamishaluisia että moraalisesti aivan oikeudenmukaisia.

Auttamiskäyttäytymisvalintojen positiivisia perusteluja, samaa mieltä tai melkein samaa mieltä, perusteltiin eniten sisäisellä auttamishalulla. Seuraavaksi eniten valintoja perusteltiin yleisellä normilla/velvollisuudella ja tilannesidonnaisuudella/omien kykyjen epäilyllä. Iloista oli huomata, että suurin osa vastauksista oli positiivisia ja noin 75 % vastauksista perusteltiin. Loput 25 % eivät ilmeisesti jaksaneet edes kirjoittaa, että eivät osaa tai halua perustella. 8 % auttamiskäyttäytymisen vastauksista oli perusteltu tietämättömyydellä tai epäloogisuudella. Kahila (1993) tarkentaa auttamiskäyttäytymiseen liittyviä motivaatiotekijöitä ja toteaa, että auttamiskäyttäytyminen usein määritellään välineeksi saavuttaa palkkioita, jotka voivat olla materiaalisia, sosiaalisia tai jopa itsensä vahvistamista mutta se voidaan määritellä myös sosiaalisista normeista ohjautuvaksi. Tämän lähestymistavan mukaan yksilöt auttavat koska he mukautuvat normeihin, jotka vaativat auttamista.

He noudattavat prososiaalisten normien vaatimuksia ulkoisen paineen takia mutta myös siksi, että he sisäistävät normit. Keskeisiä normeja ovat sosiaalisen vastuuntunnon normi, joka vaatii auttamaan toisia, auttamisen normi, joka vaatii auttamaan itseisarvonsa takia, sekä vastavuoroisuuden normi, joka vaatii yksilöä auttamaan niitä, jotka ovat vuorostaan auttaneet muita.

Kuten Kahilakin toteaa, on jokaisella henkilöllä oma yksilöllinen motiivinsa, jonka johdattamana hän päätöksensä tekee. Toki päätöksentekoprosessiin liittyy myös paljon muitakin elementtejä, jopa sellaisia tiedostamattomia vaikuttimia, joita ihmiset eivät usein edes tiedosta. Luulen, että monet tämän tutkimuksenkin koehenkilöistä perustelivat valintojaan yleisellä normilla, koska sellainen käyttäytyminen oli kotona opetettu eikä sitä sen enempää ajateltu. Toisin sanoen perustelu ei näin aivan ollut kyseisen koehenkilön oma valinta tai ainakaan hän ei sitä täysin ymmärtänyt. Sisäisellä auttamishalulla vastauksiaan perustelleet, tuntuivat todella välittävän kavereistaan ja olivat aidosti huolissaan heidän hyvinvoinnistaan.

Edelleen vastausten perusteella tuntuu siltä, että tyttöjen vastavuoroisuudella perusteleminen oli aidon tuntuista eikä välttämättä mikään vastavuoroisuuden normi, kuten Kahilan (1993) tutkimuksessa. Mielenkiintoista oli myös, että tytöt perustelivat valintojaan neljä kertaa useammin vastavuoroisuudella kuin pojat. Tässä törmätään osittain taas tyttöjen ja poikien erilaiseen kasvatukseen. Mielestäni toisten ihmisten huomioonottaminen ja epäitsekkyyks kyllä kuuluvat olennaisena osana sekä poikien että tyttöjen kasvatukseen.

Kahila (1993) mainitsee teoksessaan tutkimuksen (Midlarsky ja Hannah 1985), joka käsitteli lasten ja nuorten auttamiskäyttäytymistä hätätapausten yhteydessä. Tulosten mukaan lapset jättivät auttamatta, koska luulivat olevansa epäpäteviä auttamaan. Nuoret puolestaan jättivät auttamatta, koska he pelkäsivät joutuvansa kokemaan vastustusta ja tulevansa näin torjutuksi. Tilannesidonaisuudella sekä omien kykyjen epäilyllä perusteltiin kolmanneksi eniten positiivista auttamiskäyttäytymistä. Etenkin tytöt olivat erittäin epävarmoja omista taidoistaan. Useasti perusteluissa mainittiin myös hädän taso eli autettaisiin vasta todella pahassa hädässä. Oma linja, muiden mielipiteisiin mukautuminen ja ulkoinen palkinto olivat selvästi pienimmät perustelukategoriat.

Kaikkiin kategorioihin tuli kuitenkin sen verran perusteluja, että niitä ei oikein voinut jättää poiskaan tai yhdistää. Kategorioiden määrä ei kuitenkaan ollut kovin suuri, joten pienetkin kategoriat mahtuivat hyvin mukaan.

Auttamiskäyttäytymisvalintojen negatiivisia vaihtoehtoja, melkein eri mieltä ja eri mieltä, perusteltiin eniten haluttomuudella. Pojat olivat kaksi kertaa haluttomampia auttamaan kuin tytöt. Haluttomuus on yleensä yhdistetty negatiiviseen käyttäytymiseen mutta tässä tutkimuksessa myös positiivisia valintoja perusteltiin haluttomuudella. Esimerkiksi kysymyksessä 2: ”Minä todella pidän siitä, että saan auttaa muita heidän tehtävissään”, viisi koehenkilöä perusteli positiivisia valintojaan haluttomuudella. Tällaisessa tilanteessa vallitsee pieni ristiriita valinnan ja perustelun välillä. Ilmeisesti nämä koehenkilöt pitivät muiden auttamisesta mutta eivät nyt tässä tilanteessa halunneet olla auttavaisia. Toiseksi eniten valintoja perusteltiin tilannesidonaisuudella sekä omien kykyjen epäilyllä. Nyt pojat epäilivät hieman enemmän omia kykyjään kuin tytöt. Erona oli se, että tytöt auttaisivat vaikka epäilisivät omia kykyjään, kun pojat puolestaan eivät auttaisi, koska epäilivät omia kykyjään. Tässä on sama tilanne, jonka Kahila (1993) mainitsi tutkimuksessaan: ”Nuoret jättivät auttamatta, koska he pelkäsivät joutuvansa kokemaan vastustusta ja tulevansa näin torjutuksi”. Monet pojat perustelivat omaa auttamiskäyttäytymistään haluttomuudella ja kirjoittivat mm: ”Menee oma aika hukkaan” ja ”Ei jaksa”.

Ovatko he todella niin haluttomia kuin antavat ymmärtää vai eikö kysymyslomakkeen täyttäminen kiinnostanut? Valitettavasti yhteiskunnassamme on vallalla kovin yksilökeskeinen ajattelutapa, jolloin jokainen pitää huolta vain omista asioistaan. Enää ei ehkä osatakaan pyytää apua ja kun sitä tarvittaisiin niin sitten sitä ei osata tai huomata antaa.

Moraalivalintoja perusteltiin hieman enemmän kuin auttamiskäyttäytymistä. Yllättävää oli myöskin se, että pojat olivat suhteessa innokkaampia perustelemaan moraalisia valintojaan kuin tytöt. Samoin pojat olivat molemmissa ikäryhmissä moraalittomampia kuin tytöt. Moraalisesti oikeudenmukaisinta vastausvaihtoehtoa perusteltiin eniten rehellisyydellä. Kuten auttamiskäyttäytymisenkin perustelemisessa, koehenkilöt tuntuivat olevan aidosti rehellisiä eivätkä vain esittäneet olevansa.

Tytöt perustelivat valintansa melkein kaksi kertaa useammin rehellisyydellä kuin pojat. Pojat puolestaan perustelivat epäoikeudenmukaisimpia valintoja yli kaksi kertaa useammin selvällä vilpillä kuin tytöt. Toiseksi eniten oikeudenmukaisia moraalivalintoja perusteltiin yleisellä normilla sekä omallatunnolla. Yleisen normin käyttöön perusteluna sopii samat perustelut kuin auttamiskäyttämisenkin yhteydessä, joten en käsittele sitä sen enempää.

Vastaavasti tytöt käyttivät perustelunaan myös omaatuntoa, joka poikien keskuudessa oli harvinaista. Tilanne on samanlainen kuin auttamiskäyttämisen perustelemissa vastavuoroisuudella. Useat tytöt vastasivat mm. seuraavaa: ”Minulle tulee huono omatunto” tai ”En voisi elää omantuntoni kanssa”. Ovatko pojat olevinaan niin ”kovia”, että edes omatunto ei kolkuta moraalisesti epäoikeudenmukaisessa tilanteessa? Saattaa olla, että osalla pojista moraalien kehittymisen taso on vielä kehitysvaiheessaan tai sitten poikien keskuudessa on yleinen käsitys siitä, että kaikkea saa tehdä, kunhan ei jää kiinni tai kaikki on sallittua, jos tuomari ei näe.

Tytöt epäilivät myös moraalivalinnoissa omia kykyjään poikia enemmän. Tilanne korostui toisessa kysymyksessä, kun kyseessä oli SM -kilpailu. Moni tyttökin olisi lähtenyt väärällä ajalla koulujenvälisiin hiihtokilpailuihin mutta ei enää SM -kisoihin. Tilanteesta luovuttiin, koska ei haluttu pilata toisten mahdollisuuksia tai sitten omia kasvoja. Kyseessä oli useasti tyypillinen pienen vilpin mukainen perustelu, jossa haluttiin uusintaerä vaikka tiedettiin oma aika vääräksi. Moraalisesti epäoikeudenmukaisinta vastausvaihtoehtoa perusteltiin eniten siis selvällä vilpillä ja suurin perustelijajoukko olivat pojat. Toiseksi eniten vastauksia tässä vastausvaihtoehdossa perusteltiin pienellä vilpillä. Selvän ja pienen vilpin ero on sellainen, että esimerkiksi selvän vilpin mukainen toiminta on kosta vastustajalle oma kamppailu, kun pienen vilpin mukainen toiminta olisi antaa tuomarin kuulla kunniansa.

Mielenkiintoisin havainto moraalivalintojen perustelemissa oli se, että neljässä kysymyksessä kuudesta tytöt perustelivat valintojaan pienellä vilpillä enemmän kuin pojat. Pojat puolestaan perustelivat valintojaan kaikissa kuudessa kysymyksessä selvällä vilpillä enemmän kuin tytöt. Tytöistä puhutaan, että he supisevat ja puhuvat selän takana sekä juoruavat mutta eivät uskalla rehellisesti tulla sanomaan sanottavaansa tai toimimaan parhaaksi katsomallaan tavalla.

Mitään tieteellistä todistusta en kyseisestä asiasta ole löytänyt mutta mielipiteeni liittyikin vain subjektiiviseen näkökulmaan. Pojat ovat useasti luonteeltaan aggressiivisempia ja uskaltavat julkisesti olla myös epäoikeudenmukaisia, jos siltä tuntuu. Osa tyttöjen moraalivalinnoista ei suoranaisesti ollut täysin epäoikeudenmukainen mutta ei myöskään moraalisesti täysin hyväksyttävä. Jotakin juonikkuutta ja oveluutta heidän perusteluissaan kuitenkin oli. Pojat sen sijaan perustelivat valintansa suoraan sanomalla esimerkiksi, että ”Silmä silmästä” tai ”Vilppi on valttia”.

Lopuksi vielä selvitin erittäin auttavaisen ja moraalisesti oikeudenmukaisen sekä auttamishaluttoman ja moraalisesti epäoikeudenmukaisen koehenkilötyypin, joka edustaisi kyseistä vastaustapaa. Kappaleen 8.6 esimerkitkin osoittavat, että positiivista auttamiskäyttäytymistä ja moraalisesti oikeudenmukaisia valintoja perustellaan pääsääntöisesti sisäisellä auttamishalulla sekä rehellisyydellä. Vastaavasti auttamishaluttomuutta ja moraalisesti epäoikeudenmukaisia valintoja perustellaan pääsääntöisesti tietämättömyydellä, haluttomuudella sekä selvällä vilpillä.

Edellä jo mainitsin, että olisi erittäin mielenkiintoista perehtyä perheiden erilaisiin kasvatuskäytänteisiin ja selvittää, miten ne vaikuttaisivat esimerkiksi auttamiskäyttäytymiseen sekä moraalivalintoihin. Kysymyslomakkeen taustamuuttujien joukkoon lisäisin nuorten urheilulajin, muuttaisin hieman lomakkeen kysymyksenasettelua ja vastausvaihtoehtoja sekä ottaisin muutaman muunkin lajin kysymysesimerkkien joukkoon. Kuten Polvikin (1998) toteaa, että tilannekohtainen moraalinen ajattelu ja harkinta on prososiaalisen käyttäytymisen tavoin ilmiä käyttäytymistä, jolloin moraaliseen harkintaan ja sosiaaliseen käyttäytymismalliin vaikuttavien syiden ja perustekijöiden selville saaminen ei kyselymenetelmällä ole mahdollista. Nuorten moraalisen harkinnan ja sosiaalisen käyttäytymismallien perussyiden ja -tekijöiden selvittämiseksi voisi jonkinlaisen haastattelututkimuksen suorittaa jatkotutkimuksena.

LÄHTEET

- Aho, S. 1985. Lasten moraalinen kehitys Piagetin ja Kohlbergin teorian mukaan. Esitutkimus. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunta. Julkaisusarja A:106. Tutkimuksia.
- Arnold, P. J. 1984. Three approaches toward an understanding of sportmanship. *Journal of the Philosophy of sport* 10, 61-70.
- Arnold, P. J. 1997. Sport, ethics and education.
- Airaksinen, T. 1987. Moraalifilosofia. Juva: WSOY.
- Airaksinen, T. 1994. Arvojen yhteiskunta. Juva: WSOY.
- Bandura, A. 1977. Social learning theory. New Jersey: Englewood Cliffs.
- Bar-Tal, D. 1976. Prosocial behavior. Washington: Hemisphere.
- Bockrath, F. & Franke, E. 1995. Is there any Value in Sports? *International Review for the Sociology of Sport* 30 / 3+4, 283- 307.
- Bredemeier, B. L. 1997. Charter in action: promoting moral behavior in sport. 9 World Congress of Sport Psychology in Israel.
- Cruz, J., Boixados, M., Valiente, L. & Capdevila, L. 1995. Prevalent Values in Young Spanish Soccer Players. *International Review for the Sociology of Sport* 30, 353-371.
- Eskola, A. 1981. Sosiologian tutkimusmenetelmät 1. Juva: WSOY.
- Fraleigh, W., P. 1984. Right Actions In Sport, Ethics for Contestants. Champaign, Ill.: Human kinetics publishers.
- Gibbons, S. L., Ebbeck, V. & Weiss, M. R. 1995. Fair play for kids: effects on the moral development of children in physical education. *Research Quarterly for exercise and sport* 66(3), 247-255.
- Heinilä, K. 1974. Ethics of sport. Junior football players as cross-national interpreters of the moral concepts of sport. Jyväskylän yliopisto, liikuntasuunnittelun laitos. Tutkimuksia no.4.
- Heinilä, K. 1974. Urheilu-ihminen-yhteiskunta. Jyväskylä: Gummerus.
- Härkönen, A. ja Miestamo, L. 1993. Moraalikäsityksiä urheilussa sekä suoritusodotuksia ja -paineita jääkiekkoilevilla lapsilla ja heidän vanhemmillaan. Jyväskylän yliopisto. Liikuntapedagogikan laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Julistus urheilusta, suvaitsevaisuudesta ja Fair Playstä. Amsterdamin konferenssijulkaisu 1996. Helsinki: Yliopistopaino.

- Kahila, S. 1993. Opetusmenetelmän merkitys prososiaalisessa oppimisessa. Jyväskylän yliopisto.
- Kohlberg, L. 1984. *The Psychology of Moral Development*. San Francisco: Harper & Row publishers.
- Lee, M. J. & Cockman, M. 1995. Values in Children's Sport: Spontaneously Expressed Values Among Young Athletes. *International Review for the Sociology of Sport* 30, 337-349.
- Liukkonen, J., Salminen, S. & Savonen, L. 1992. Reilu peli. *Liikunta ja tiede* vol 29, nro 2, s. 4-9.
- Lumer, C. 1995. Rules and Moral Norms in Sports. *International Review for the Sociology of Sport* 30 / 3+4, 263-279.
- McIntosh, P. 1979. *Fair Play. Ethics in Sport and Education*. London, Heineman Educational Books.
- Mielke, R. & Bahlke, S. 1995. Structure and Preferences of Fundamental Values of Young Athletes. *International Review for the Sociology of Sport* 30, 418-435.
- Papp, G. & Prisztoka, G. 1995. Sportmanship as an ethical value. *International Review for the Sociology of Sport* 30, 375-389.
- Pilz, G. A. 1995. Performance Sport: Education in Fair Play?. *International Review for the Sociology of Sport* 30 / 3+4, 391-418.
- Polvi, S. 1998. Teenks' mä oikein? Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 110. Jyväskylä:LIKES.
- Rawls, J. 1988. *Oikeudenmukaisuusteoria*. Juva: WSOY.
- Telama, R., Laakso, L. & Heikkala, J. 1995. Conceptions about fair play and morals in sport among young Finnish athletes. In K. Hawkins & R. Nastasi (Eds). *Viewing the year 2000. Proceedings of the AIESEP Meeting of Experts*. Dubuque, IO, USA: Times Mirror Higher Education Group, 300-309.
- Valkonen, T. 1984. *Haastattelu- ja kyselyaineiston analyysi sosiaalitutkimuksessa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Vallerand, R. J., Deshaines, P., Cuerrier, J-P., Briere, N. M. & Pelletier, L. G. 1996. Toward a multidimensional definition of sportmanship. *Journal of applied sport psychology* 8(1), 89-101.
- Venkula, J. 1998. *Fair Play jalkapallon sieluna ja käytäntönä*. Juva: WSOY.
- Volkwein, K. A. E. 1995. Ethics and Top-Level Sport – A Paradox? *International Review for the Sociology of Sport* 30, 311-319.

Widmeyer, W. N. & McGuire, E. J. 1997. Frequency of Competition and Aggression in Professional Ice Hockey. *International Journal of Sport Psychology* 28, 57-66.

LIITE 1. Kyselylomake nuorille**ARVOISA VASTAAJA**

Tämä tutkimus tehdään Jyväskylän yliopiston liikuntakasvatuksen laitoksella ja LIKES-tutkimuskeskuksella.

Tutkimuksesta vastaavat: Singa Polvi, LitT rehtori, 015 7811498
Risto Telama, LitT, prof. 014 602115

Kiitämme Sinua lämpimästi vastauksistasi. Olet omalta tärkeältä osaltasi viemässä liikuntatieteellistä tutkimusta eteenpäin.

**VASTAA SEURAAVIIN KOHTIIN YMPYRÖIMÄLLÄ NIISTÄ OIKEA
VAIHTOEHTO:**

- A. Kuinka usein käyt liikuntatuntien lisäksi ohjatuissa liikunta-harjoituksissa (esim. urheiluseurassa, koulun liikuntakerhossa)**
2. Harvemmin kuin kerran viikossa
 3. Joka viikko
 4. 2-3 kertaa viikossa
 5. 4-5 kertaa viikossa
 6. Melkein joka päivä
- B. Kuinka usein harrastat vapaa-aikanasi omatoimisesti liikuntaa**
1. En lainkaan
 2. Harvemmin kuin kerran viikossa
 3. Joka viikko
 4. 2-3 kertaa viikossa
 5. 4-5 kertaa viikossa
 6. Melkein joka päivä
- C. Otatko osaa urheilukilpailuihin**
1. En lainkaan
 2. Osallistun koulun kilpailuihin
 3. Osallistun urheiluseuran kilpailuihin
 4. Osallistun piiritason /kansallisiin kilpailuihin

Olen poika _____
tyttö _____

Ikäni on: _____ vuotta

SEURAAVASSA ON VÄITTÄMIÄ, JOTKA PYYDÄMME LUKEMAAN HUOLELLA
LÄPI JA YMPYRÖIMÄÄN MIELEISESI VAIHTOEHTO.
VASTAA JOKAISEEN KOHTAAN

Samaa mieltä (kyllä)	Melkein samaa mieltä	Melkein eri mieltä	Eri mieltä (ei, en)
----------------------------	----------------------------	--------------------------	---------------------------

1. Auttaisin vaikeuksissa olevaa henkilöä,
vaikka muiden mielestä ei tarvitsisi

1	2	3	4
---	---	---	---

Perustele vastauksesi: _____

2. Minä todella pidän siitä, että saan auttaa
muita heidän tehtävissään.

1	2	3	4
---	---	---	---

Perustele vastauksesi: _____

3. Mielestäni on turhaa auttaa toisia ihmisiä
heidän tehtävissään

1	2	3	4
---	---	---	---

Perustele vastauksesi: _____

4. Jos jollakin henkilöllä on vaikeuksia,
häntä tulee auttaa.

1	2	3	4
---	---	---	---

Perustele vastauskesi: _____

5. Olen todella hyvä lohduttamaan ja
rauhottamaan

1	2	3	4
---	---	---	---

Perustele vastauksesi: _____

6. Minä voin kieltäytyä auttamasta ketään,
kun muita on läsnä.

1	2	3	4
---	---	---	---

Perustele vastauksesi: _____

LUE HUOLELLA LÄPI JOKAINEN NUMEROITU KYSYMYS.
VASTAA VAIN YHTEEN VAIHTOEHTOON

YMPYRÖI VALITSEMASI VAIHTOEHTO

1. Viestijoukkueeseen mahtuu neljä hiihtäjää. Karsinnoissa testataan viiden hiihtäjän aikoja. Sinulle saadaan huomattavasti parempi aika kuin itse saat omalla kellollasi. Tiedät varmasti, että itse ottamasi huonompi aika on oikea. Virheellisesti otetulla ajalla pääset joukkueeseen.

A) Miten toimit, jos kyseessä on **koulun kilpailu**?

- a) Ilmoitan virheestä heti ja jään pois joukkueesta
- b) Ilmoitan virheestä, mutta haluan uusinnan
- c) Ilmoitan virheestä kilpailun jälkeen
- d) En puhuisi mitään

Perustele toimintasi: _____

B) Miten toimit, jos kyseessä on **Suomen mestaruus-kilpailu**?

- a) Ilmoitan virheestä heti ja jään pois joukkueesta
- b) Ilmoitan virheestä, mutta haluan uusinnan
- c) Ilmoitan virheestä kilpailun jälkeen
- d) En puhuisi mitään

Perustele toimintasi: _____

2. Kyseessä on hiihtokilpailut. Olet seuraamassa viestiniihdon viimeistä osuutta. Joukkueesi johtaa, mutta perässä tuleva hiihtäjä lähestyy uhkaavasti. Kohdallasi katkeaa takana tulevan kilpailijan sauva. Miten toimit?

- a) Annan oman sauvani hänelle heti
- b) Annan sauvani, mutta viivytellen tarkoituksella
- c) En ole huomaavinani häntä
- d) En lainaa sauvaani kilpailevan joukkueen hiihtäjälle

Perustele toimintasi: _____

3. Edelläsi on lähtenyt hiihtämään pahin kilpailijasi. Hän kaatuu ja törmää päin puuta. Luultavasti hän on loukannut itsensä. Tulet paikalle eikä muita ole näkyvissä. Miten toimit?

- a) Keskeytän oman kilpailuni ja jään auttamaan häntä
- b) Jatkan kilpailua, mutta ilmoitan tapahtuman seuraavalle näkemälleni henkilölle
- c) Jatkan kilpailua puuttumatta asiaan
- d) En halua auttaa kilpailijaani

Perustele toimintasi: _____

4. Ottelussa vastustajasi kamppaa sinut. Tuomari ei tee tilanteessa mitään.

Miten toimit?

- a) Koston vastustajalleni sopivassa tilanteessa
- b) Jatkan ottelua tilanteesta huolimatta
- c) Annan tuomarin kuulla kunniansa

Perustele toimintasi: _____

5. Tuomari ei nähnyt selvästi tennisvastustajasi ykkösyöttöä ja tuomitsee sen ulosmenneeksi.

Itse näit, että syöttö oli sisällä ja siis läpisyöttö. Miten toimit?

- a) Ilmoitan tuomarille ja menetän samalla pisteet
- b) Jatkan pelaamista, sillä tuomarin tehtävä on tuomita

Perustele toimintasi: _____

KITOS VASTAUKSISTASI !

LIITE 2. Sukupuolen ja ikäryhmän yhdysvaikutus auttamiskäyttäytymiseen.
(kaksisuuntainen varianssianalyysi)

Muuttujat	n	F -arvo	p
Ikäryhmän omavaikutus	87	.104	.748
Sukupuolen ja ikäryhmän yhdysvaikutus	87	.082	.776

LIITE 3. Sukupuolen ja urheilukilpailuihin osallistumisen yhdysvaikutus auttamiskäyttäytymiseen. (kaksisuuntainen varianssianalyysi)

Muuttujat	n	F -arvo	p
Urheilukilpailuihin osallistumisen omavaikutus	87	.023	.879
Urh.kilp. osallistumisen ja sukupuolen yhdysvaikutus	87	0	.990

LIITE 4. Sukupuolen ja ikäryhmän yhdysvaikutus moraalivalintoihin.
(kaksisuuntainen varianssianalyysi)

Muuttujat	n	F -arvo	p
Ikäryhmän omavaikutus	89	.216	.643
Sukupuolen ja ikäryhmän yhdysvaikutus	89	3.59	<u>.062</u>

LIITE 5. Sukupuolen ja urheilukilpailuihin osallistumisen yhdysvaikutus moraalivalintoihin. (kaksisuuntainen varianssianalyysi)

Muuttujat	n	F -arvo	p
Urheilukilpailuihin osallistumisen omavaikutus	89	.695	.407
Urh.kilp. osallistumisen ja sukupuolen yhdysvaikutus	89	.590	.445
